
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»

Т. Г. Савченко

ЗВІТНІСТЬ БАНКУ

Конспект лекцій

Суми
Сумський державний університет
2017

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»

ЗВІТНІСТЬ БАНКУ

Конспект лекцій

для студентів спеціальності
071 «Облік і оподаткування»
денної та заочної форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри
бухгалтерського
обліку та оподаткування
як конспект лекцій
із дисципліни «Звітність банку».
Протокол № 4 від 15.11.2016 р.

Суми
Сумський державний університет
2017

Звітність банку : конспект лекцій / укладач Т. Г. Савченко. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 122 с.

Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування ННІ БТ «УАБС»

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	3
Тема 1. Основи складання банківської звітності в Україні.....	4
Тема 2. Фінансова звітність банків України.....	20
Тема 3. Звіт «Баланс»	35
Тема 4. Звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів банку.....	46
Тема 5. Звіт про власний капітал і примітки до фінансової звітності банку.....	56
Тема 6. Коригування та консолідація фінансової звітності банків.....	67
Тема 7. Основи складання статистичної звітності та звітність про обороти і залишки на рахунках.....	77
Тема 8. Звітність за кредитними та депозитними операціями.....	86
Тема 9. Звітність за операціями банку з іноземною валютою, цінними паперами та готівковими коштами.....	98
Тема 10. Звітність органам державної статистики, управлінська та податкова звітність банку.....	106

ВСТУП

Конспект лекцій із дисципліни «Звітність банку» призначений для вивчення студентами, слухачами системи підготовки та перепідготовки облікових працівників бухгалтерського обліку. Конспект лекцій складений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни в розрізі тем дисципліни «Звітність банку».

За економічною сутністю, звітність комерційного банку являє собою узагальнену та відповідним чином структуровану інформацію про результати діяльності банку. Звітність банку можна визначити як систему форм фінансової, статистичної, управлінської та податкової звітності, що розкривають інформацію банку, яка може використовуватися різними групами користувачів для: вивчення фінансового стану банку, аналізу банківських операцій для забезпечення ефективного банківського нагляду, складання платіжного балансу та грошово-кредитної статистики, одержання інформації про господарські операції банку, забезпечення інформаційної основи для прийняття управлінських рішень, відображення порядку розрахунку податків та контролю податкових органів за правильністю їх розрахунку. Таким чином, звітність банку є інформаційною основою прийняття різноманітних економічних та управлінських рішень клієнтами та контрагентами банку, що обумовлює актуальність цієї дисципліни.

Звітну інформацію банку можна умовно поділити на дві частини: по-перше, дані, які відображають результати здійснення банківських операцій; по-друге, інформація щодо інших видів діяльності банку. Переважна частина форм звітності банку містить значний обсяг інформації щодо результатів здійснення саме банківських операцій і має специфічний зміст та окремий порядок формування та подання порівняно із звітністю інших юридичних осіб. Як наслідок, можна стверджувати, що дана дисципліна має свій унікальний предмет, мету та завдання.

У конспекті лекцій доступно і повно викладені основні теми, які формують знання щодо специфіки організації підсумкової стадії облікового процесу в банках, технологій оброблення звітних даних, методики й техніки складання основних видів та форм звітності банків. Після засвоєння матеріалу навчальної дисципліни студент повинен знати: теоретичні основи складання та надання основних форм фінансової, статистичної, податкової та управлінської звітності, а також уміти складати та грамотно аналізувати інформацію що наводиться у звітності банків.

У цьому конспекті лекцій усі нормативні документи використані в редакції станом на 01.02.2017 року.

ТЕМА 1

ОСНОВИ СКЛАДАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

План

- 1.1. Сутність і значення банківської звітності.
- 1.2. Нормативно-правові основи складання звітності банків.
- 1.3. Класифікація звітності комерційних банків.
- 1.4. Зарубіжний досвід складання банківської звітності.
- 1.5. Автоматизація подання банківської звітності.

Анотація

Сутність та призначення банківської звітності. Нормативно-правові основи складання звітності банків. Порядок подання та оприлюднення звітності. Класифікація банківської звітності. Порівняльна характеристика різних видів звітності. Структура звітності банків у розвинених країнах. Технологія автоматизації збирання та оброблення звітних даних банків України.

Основні поняття

1. Банківська діяльність.
2. Звітність банку.
3. Облікова політика.
4. Оперативна звітність.
5. Платіжний баланс.
6. Податкова звітність.
7. Статистична звітність, що подається до Держкомстату України.
8. Статистична звітність, що подається до НБУ.
9. Управлінська звітність.
10. Фінансова (бухгалтерська) звітність.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 06.09.2007 р., № 324. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07 .
2.	Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 01.03.2016 р., № 129. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16 .
3.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
4.	Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14 .
5.	Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 жовтня 2000 року, № 2017-III. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14 .
6.	Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 .
7.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .
8.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренева, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2012. – 668 с.
9.	Кузьмінська О. Е. Звітність банків : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / О. Е. Кузьмінська. – Київ : КНЕУ, 2004. – 457 с.
10.	Савченко Т. Г. Платіжний баланс країн світу / Т. Г. Савченко // Міжнародні фінанси [текст] : навч. посіб. / І. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін. ; за ред. М. І. Макаренка та І. І. Д'яконової. – Київ : Центр навчальної літератури, 2013. – 548 с.

1.1. Сутність і значення банківської звітності

В економічній науці поняття звітності трактується за двома напрямками.

З одного боку, звітність є економічною інформацією про фінансово-господарську діяльність юридичних осіб, з іншого – звітність є елементом методу бухгалтерського обліку. Складанням звітності завершується обліковий цикл бухгалтерського опрацювання даних.

На нашу думку, поняття «звітність банку» потрібно визначати як систему форм *фінансової, статистичної, управлінської та податкової звітності*, що переважно відображають результати *банківської діяльності*, а також розкривають інформацію щодо господарських операцій банку [8].

У сформульованому визначенні є два істотні аспекти:

1) звітність банку необхідно розглядати комплексно в розрізі наведених у визначенні 4 видів звітності;

2) відображення у більшості звітних форм результатів саме банківської діяльності (сутність цього виду діяльності розкрито у статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [3].

Так, діяльність банку складається із безпосередньо банківської та інших видів діяльності.

Зміст *банківської діяльності* полягає у залученні до вкладів грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Тобто сутність банківської діяльності полягає у здійсненні банком специфічних функцій фінансового посередника.

Інші види діяльності банку спрямовані на забезпечення його функціонування як звичайного суб'єкта господарювання: трудові відносини з працівниками; формування основних фондів, сплата податків і т. д.

Таким чином, усю звітну інформацію банку можна умовно поділити на дві частини: по-перше, дані які відображають результати здійснення банківських операцій; по-друге, інформація щодо інших видів діяльності банку.

Цей розподіл здебільшого в явному вигляді не простежується у розрізі видів та форм звітності. З іншого боку, переважна частина форм звітності банку містить значний обсяг інформації щодо результатів здійснення саме банківських операцій і має специфічний зміст та окремий порядок формування й подання порівняно зі звітністю інших юридичних осіб.

О. Е. Кузьмінська зазначає, що *звітність банку* – важливий інструмент управління, який відображає результати діяльності банку, його майновий і фінансовий стан, дотримання банком фінансової дисципліни під час виконання передбачених статутом операцій, забезпеченість відповідними джерелами коштів для своєчасного виконання зобов'язань і розвитку банку [9].

Отже, звітність банку є важливим інструментом управління та контролю за діяльністю окремої банківської установи і банківської системи в цілому.

Звітність, що складається банком, необхідна для:

1) надання керівництву банку можливості оцінити проведені операції, їх результати, визначити подальшу політику щодо поточної діяльності;

2) надання можливості акціонерам проконтролювати дотримання своїх інтересів під час реалізації облікової політики банку;

3) отримання клієнтами та контрагентами банку необхідної для налагодження ефективних взаємовідносин інформації;

4) контролю Міністерства доходів і зборів України за правильністю розрахунку та повноти сплати податків і зборів;

5) надання інформації Національному банку України з метою:

а) оцінювання та прогнозування діяльності банківської системи;

б) аналізу ефективності грошово-кредитної політики держави;

в) відстеження розвитку валютного ринку та операцій з іноземною валютою;

г) здійснення нагляду за діяльністю банків;

г) складання платіжного балансу України і т. д.

Специфіка банківської звітності полягає у такому:

1) обсяг звітної інформації, що передають банки, набагато більший за звітність інших суб'єктів господарювання (більш детальний державний і внутрішньобанківський контроль у зв'язку з підвищеною ризикованістю та значним колом клієнтів банків);

2) специфіка банківської діяльності обумовлює необхідність уведення окремого плану рахунків бухгалтерського обліку в банку та, як наслідок, визначає особливості щодо методики формування звітної інформації комерційного банку;

3) публічність значного обсягу звітної інформації банків;

4) посилення значення звітності банків в умовах фінансової кризи.

1.2. Нормативно-правові основи складання звітності банків

Загальні основи складання звітності банку (фінансова, статистична та оперативна) регулюються такими Законами України:

– «Про Національний банк України» від 20.05.1999;

– «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 (розділ 4, глава 13);

– «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999.

Також можна виділити такі нормативно-правові документи, що регламентують складання банківської звітності:

– Положення «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» (пункт 3.1), затверджене Постановою Правління НБУ № 566 від 30.12.1998 р.;

– Інструкцію «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України», затверджену Постановою Правління НБУ № 373 від 24.11.2011 р.;

– Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, затверджені Постановою Правління НБУ № 129 від 01.03.2016 р.;

– Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України, затверджені Постановою Правління НБУ № 324 від 06.09.2007 р.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає загальні принципи складання звітності та врегульовує основні організаційні аспекти цього процесу як для банків, так і для інших юридичних осіб в Україні. У даному документі зазначається, що бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. *Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності*, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку [4].

Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Відповідно до ЗУ «Про Національний банк України» до функцій НБУ належать установлення для банків правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, захисту інформації, коштів і майна, а також організація створення та методологічного забезпечення системи грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу [5].

Так, НБУ встановлює обов'язкові для банківської системи стандарти та правила ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності, *що відповідають вимогам законів України та міжнародним стандартам фінансової звітності*.

Згідно із ЗУ «Про банки та банківську діяльність» уточнюється, що банки організовують бухгалтерський облік відповідно до *внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, установлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку* [3].

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності [4].

Національний банк України встановлює для банків [3]:

- 1) форми звітності та методик її складання;
- 2) періодичність і терміни подання звітності;
- 3) структуру пояснювальної записки;
- 4) мінімум відомостей, що підлягають опублікуванню, і терміни їх подання;
- 5) методик складання консолідованої звітності.

Банк зобов'язаний подавати Національному банку України *фінансову і статистичну звітність* щодо роботи банку, його операцій, ліквідності,

платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінювання фінансового стану банку.

НБУ має право вимагати від банку подання *консолідованої звітності* [5] (фінансової звітності, що відображає фінансове становище, результати діяльності і рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці [4]).

Крім того, НБУ має право вимагати інформації від власників істотної участі в банку з метою здійснення нагляду за безпекою і надійністю фінансового стану банку та забезпечення дотримання законодавства.

НБУ має право в окремих випадках вимагати подання *разової та тимчасової звітності* [3].

Отже, для здійснення своїх функцій Національний банк має право безоплатно одержувати від банків, банківських об'єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку, а також від осіб, стосовно яких Національний банк здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», інформацію про їх діяльність і пояснення стосовно одержаної інформації та проведених операцій.

Надана банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності інформація розголошенню не підлягає, крім випадків, передбачених законодавством України.

Наприклад, для забезпечення гласності з питань банківської діяльності та статистики платіжного балансу Національний банк:

1) публікує в друкованих органах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щорічний та кварталні баланси Національного банку;

2) видає щомісячний статистичний бюлетень та журнал «Вісник Національного банку України»;

3) публікує в офіційних виданнях поточну банківську інформацію, інформацію з питань грошово-кредитної та банківської статистики, що не належить до державної та банківської таємниці;

4) надає для опублікування інформацію з питань грошово-кредитної і банківської статистики та статистики платіжного балансу відповідно до міжнародних договорів;

5) забезпечує щомісячне інформування громадськості про рішення Правління Національного банку стосовно процентних ставок та умов проведення трансакцій із банками й про факти, що є важливими для осіб, які функціонують на фінансовому ринку, а також про здійснювану ним політику рефінансування, валютну політику, зокрема публікує інформацію про: надані банкам кредити (терміном більше ніж 30 календарних днів) з обов'язковим зазначенням суми кредиту, типу наданого забезпечення та дати відповідного рішення Національного банку; здійснення валютних інтервенцій з обов'язковим зазначенням виду операції (купівля/продаж іноземної валюти), обсягу операції, виду валюти та курсу валютної інтервенції.

Національний банк інформує громадськість про свою діяльність шляхом опублікування відповідних відомостей на офіційному сайті та в офіційному

виданні Національного банку, проведення керівниками Національного банку прес-конференцій, виступів на радіо і телебаченні та в інший, передбачений законом, спосіб.

Крім того, НБУ розміщує на своєму офіційному веб-сайті інформацію про власників істотної участі у банках.

1.3. Класифікація звітності комерційних банків

Звітність є складовою методу обліку та його завершальним етапом. Звітність складається на підставі даних усіх видів господарського обліку – *бухгалтерського, статистичного та оперативного*, забезпечуючи відображення всіх підсумкових даних щодо господарських операцій, проведених у звітному періоді. Таким чином, класифікація звітності комерційних банків значним чином обумовлюється структурою системи обліку в банку.

Згідно з Положенням «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» [6] *система обліку вміщує бухгалтерський (фінансовий), управлінський та податковий обліки*, що ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, відрізняючись формою та періодичністю розрахунку даних.

Бухгалтерський (фінансовий) облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх банківських операцій та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, результати фінансової діяльності та їх зміни. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік.

Управлінський облік ведеться з метою забезпечення керівництва банку та його підрозділів оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією у визначеній ними формі для планування, оцінювання, контролю й використання своїх ресурсів.

Управлінський облік ведеться банком для забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління. Банки самостійно обирають метод обліку затрат та калькулювання собівартості послуг (робіт), визначають зміст внутрішньої звітності, а також терміни її подання на різні рівні управління. *Під час організації управлінського обліку повинна забезпечуватися ідентичність інформації і розрахунків, здійснених на основі фінансового обліку.*

Податковий облік ведеться відповідно до Податкового кодексу України і використовується для складання податкової звітності. *Зміни в податковому обліку не впливають на бухгалтерський облік.*

Отже, на основі даних бухгалтерського обліку складають бухгалтерську звітність. Відповідно до видів обліку звітність банку доцільно поділити на такі види (основний критерій класифікації): фінансову, управлінську, податкову та статистичну.

На основі даних фінансового обліку складається **фінансова звітність**.

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємозв'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період [6].

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, зрозумілої, достовірної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку, материнського банку й учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці [7].

До складу фінансової звітності входять: бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансових звітів.

На основі даних управлінського обліку складається **управлінська звітність** – звітність про стан та результати діяльності банку, що використовується керівництвом (Правлінням банку) для планування, контролю і прийняття відповідних управлінських та економічних рішень.

Метою управлінської звітності є надання можливості оперативно управляти банківськими ресурсами та оцінювати ризики.

Ведення податкового обліку дає можливість скласти **податкову звітність**, що використовується для визначення сум податків і зборів, які підлягають сплаті банком, а також для здійснення контролю податковими органами за правильністю їх розрахунку.

На основі статистичного обліку складається статистична звітність, що надається Національному банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також органам Державної служби статистики і містить деталізовану інформацію про здійснені банком операції в розрізі їх видів і контрагентів (класифікація за формами власності, видами економічної діяльності, галузями економіки, інституційними секторами економіки тощо).

Статистична звітність, що подається до Національного банку України використовується для забезпечення інформаційної основи виконання даним державним органом своїх функцій: розроблення та реалізації грошово-кредитної політики, банківського нагляду, складання платіжного балансу і т. д.

Так, згідно із ЗУ «Про Національний банк України» НБУ з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначає форми звітності (зокрема, консолідованої), порядок її складання і подання до Національного банку, які є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами господарювання, зокрема [5]:

1) для банків, розміщених на території України (резидентів і нерезидентів), банківських об'єднань – для складання грошово-кредитної і банківської статистики;

2) усіх суб'єктів господарської діяльності (резидентів і нерезидентів) – для складання статистики платіжного балансу та здійснення валютного контролю.

Статистична звітність для складання грошово-кредитної статистики має такі напрямки:

- загальнобанківська статистика;
- монетарна статистика (грошово-кредитна);
- статистика банківського нагляду;
- статистика операцій з іноземною валютою;
- емісійно-кредитна статистика;
- статистика готівково-грошового обігу.

Статистика платіжного балансу є інструментом узагальнювального оцінювання економічного стану країни та ефективності її господарських зв'язків. Функція складання платіжного балансу держави, розроблення методологічної і методичної бази для його аналізу та прогнозування покладена на Національний банк України.

Платіжний баланс – звітність, що відображає результати зовнішньоекономічної діяльності держави за визначений період часу та джерела її фінансування. У платіжному балансі фіксуються всі операції між резидентами і нерезидентами держави, коли потоки товарів та капіталів перетинають кордони економічної території України.

Звітність для складання платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції України подають уповноважені банки та підприємства, що мають рахунки в іноземних банках, здійснюють клірингові, холдингові операції з нерезидентами України [10].

Статистична звітність, що подається до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, використовується для виконання Фондом покладених на нього функцій (зокрема, для розрахунку суми зборів, що підлягають сплаті до Фонду, відстеження якості активів банку, розміру його капіталу тощо).

Для складання форми звітності використовують дані бухгалтерських балансів, аналітичних рахунків бухгалтерського обліку з урахуванням значень параметрів аналітичного обліку. Балансові звіти та інші окремо визначені Фондом форми звітності надаються учасником Фонду через Національний банк України відповідно до договору про співпрацю між Національним банком та Фондом.

Статистична звітність, що подається до Державної служби статистики України, використовується для формування статистичних даних у цілому щодо економіки держави: ця звітність містить інформацію, яка є типовою для будь-якого суб'єкта господарювання. Така звітність містить дані про фінансові результати діяльності, кількість працівників, використання робочого часу, оплату праці, наявність основних фондів, капітальні вкладення, діяльність обчислювальних центрів, використання обчислювальної техніки, кількість автотранспорту, а також іншу інформацію.

Складається статистична звітність у грошовому вимірі в національній валюті в одиницях, установлених для кожної форми окремо. Джерелом інформації для її складання є дані синтетичного та аналітичного обліку.

Як зазначалося вище, НБУ має право в окремих випадках вимагати подання *разової і тимчасової звітності* [3]. Метою її складання є забезпечення оперативною інформацією відповідних структурних підрозділів НБУ про стан

активів і пасивів кожного банку (включаючи позабалансові вимоги та зобов'язання), а також про найважливіші операції, проведені банком за 1 день.

Також звітність банку може класифікуватися за іншими ознаками:

1. За періодичністю надання розрізняють:

- звітність, що надається за запитом;
- поточну (щоденну, двотижневу, місячну);
- квартальну;
- річну звітність.

Місячна і квартальна звітність є проміжною і складається наростаючим підсумком із початку року. За запитом надається інформація НБУ банками, які перебувають у режимі фінансового оздоровлення, а також у разі виникнення потреби в додатковій інформації, не передбаченій у періодичній звітності.

2. За категорією користувачів розрізняють звітність, що надається:

- керівництву банку, Національному банку України та його установам;
- міжнародним фінансово-кредитним установам;
- зарубіжним і вітчизняним банкам у разі запровадження кореспондентських відносин;

- акціонерам та клієнтам банку;

- податковим органам.

3. За способом надання розрізняють звітність, що відсилається:

- в електронному вигляді (файли звітності або в некодованому вигляді);
- на паперових носіях (поштою або особисто).

У сучасних умовах автоматизації банківських операцій звітність надається переважно у вигляді файлів засобами електронної пошти. Такий спосіб передавання звітної інформації в межах банківської системи дозволяє:

- заощаджувати час на підготовку та передавання звітної інформації;
- виключити дублювання звітної інформації;
- упровадити систему показників комплексного аналізу та аналізу окремих напрямків діяльності банків.

На паперових носіях подається звітність, що складається на вимогу НБУ (за запитом), а також філіями банків України, розміщених за кордоном, та уповноваженими банками для визначення розміру зовнішнього боргу і складання платіжного балансу держави. Також у паперовому вигляді подається фінансова звітність квартальна і фінансова звітність банків.

4. За суб'єктами, які подають звітність, розрізняють звітність, що надається:

- банківською групою;
- банком-юридичною особою;
- балансовими підрозділами банку;
- центрами відповідальності.

5. За рівнем публічності розрізняють повністю публічну (фінансову), частково публічну (статзвітність НБУ, податкову), непублічну (управлінську).

Порівняльна характеристика раніше виділених видів звітності банку за розглянутими ознаками наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Порівняльний аналіз видів звітності комерційного банку

Класифікаційна ознака	Вид звітності				
	фінансова	статистична	управлінська	податкова	оперативна
Періодичність подання	Квартальна, річна	Щоденна, тижнева, декадна, двотижнева, місячна, квартальна, піврічна, річна	Не регулюється	Місячна, квартальна, річна	Не регулюється
Основні категорії користувачів	Акціонери, НБУ, контрагенти та клієнти банку, інші користувачі	Щодо банківських операцій НБУ, МВФ та інші користувачі. Щодо господарських операцій Держкомстат	Менеджери вищої та середньої ланок	Державна податкова адміністрація, керівництво банку	Підрозділи НБУ
Рівень публічності	Повністю публічна	Частково публічна в агрегованому вигляді	Не публічна	Не публічна	Не публічна
Спосіб подання	Електронною поштою і на паперових носіях	Переважно електронною поштою, на паперових носіях – в окремих випадках	Не регулюється	у паперовому та Електронному вигляді	Не регулюється
Суб'єкти, які подають звітність	Балансові підрозділи банку, юридичні особи, материнські банки	Балансові підрозділи банку, банки – юридичні особи	Центри відповідальності банку	Балансові підрозділи банку, банки – юридичні особи	Підрозділи банку, банки юридичні особи

1.4. Зарубіжний досвід складання банківської звітності

Стан і перспективи функціонування фінансових інститутів, зокрема банків, мають принципове значення у глобалізованій світовій економічній системі.

У кожній країні діє система правових актів, що регламентують різні аспекти банківської діяльності.

Особливості історичного розвитку та вплив різних політико-економічних чинників обумовили специфіку банківського законодавства, методів контролю за роботою банків і форм звітності в різних країнах світу.

Перелік звітів, які складають комерційні банки в країнах із розвинутою ринковою економікою, відрізняється, але методика їх складання подібна (табл. 1.2) [9]. Це дозволяє банкам ефективно співпрацювати та стимулює інвестиційні й інтеграційні процеси у банківському секторі економіки.

Таблиця 1.2 – Органи контролю та звітність закордонних банків

Країна	Основний орган контролю	Звіт про фінансовий стан і прибутки
Бельгія	Міністерство фінансів, Банківська комісія, Банк Бельгії	Повний баланс і звіт про прибутки і збитки – <i>щорічно</i> ; звіт про прибутки і збитки – <i>щоквартально</i> ; скорочений баланс – <i>щомісячно</i>
Канада	Бюро нагляду за фінансовими установами + палата обшин Парламенту	Баланс і звіт про прибутки і збитки — <i>щоквартально</i> ; скорочений баланс — <i>щомісячно</i> ; відомості про власників нерухомості та баланс із подвійною аудиторською перевіркою – <i>один раз на рік</i>
Німеччина	Федеральне відомство з контролю над банками (при міністерстві фінансів), Німецький федеральний банк	Річний і місячний звіти про фінансове положення; річний, квартальний і щомісячний звіти про великі позики
Франція	Комітет із регулювання банків, Банківська комісія, Комітет із кредитування (всі комітети очолюються Управляючим банком Франції)	Основна звітність – <i>один раз на півроку</i> ; скорочений баланс – <i>щомісячно</i> ; регулярні звіти про великі кредити
Італія	Міжміністерський комітет із кредитів і заощаджень (на чолі з міністром Казначейства), Банк Італії	Скорочений баланс – <i>щомісячно</i> ; <i>квартальний</i> звіт про депозити і позики; <i>річний</i> баланс і звіт про прибутки та збитки
Японія	Бюро банків при міністерстві фінансів, Банк Японії	<i>Річний</i> баланс і звіт про фінансовий стан; звіт про доходи – <i>один раз на півроку</i>

Продовження табл. 1.2

Швейцарія	Федеральна банківська комісія	Річний баланс, засвідчений підписом та печаткою аудиторської фірми
Великобританія	Банк Англії	Річний баланс, засвідчений підписом та печаткою аудиторської фірми; звіт про деякі види операцій – негайно після здійснення
США	ФРС, Контролер грошового обігу, Федеральна корпорація зі страхування депозитів, 50 банківських департаментів штатів	Повні квартальні звіти про фінансовий стан і доходи (єдина країна)

Можна виділити 3 основні напрями уніфікації банківської звітності на міжнародному рівні:

1. Упровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ, МСБО);
2. Застосування рекомендації МВФ щодо складання платіжного балансу держави.

Розробленням платіжного балансу на рівні МВФ займається комітет зі статистики платіжного балансу (IMF Committee on Balance of Payments Statistics), а також різноманітні групи технічних експертів. Комітет засідає щонайменше один раз на рік. На засіданнях комітету обговорюються питання стосовно методології платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції, а також методики складання окремих статей зазначених звітів. Результати засідань публікуються на сайті та в друкованих виданнях МВФ. Кожного року комітет також складає річні звіти, в яких наводиться огляд тенденцій платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції країн-учасниць МВФ, а також зазначаються результати роботи комітету за поточний рік і плани на наступний [10].

3. Стандартизація підходів до банківського нагляду на основі рекомендацій Базельського комітету.

1.5. Автоматизація подання банківської звітності

Переважна частина звітної статистичної інформації надається комерційними банками до НБУ електронною поштою у вигляді файлів із набором значень економічних показників.

Під *економічним показником* розуміють об'єктивну характеристику фінансово-господарської діяльності банківської установи, значення якої розраховується на базі формалізованого алгоритму або береться безпосередньо з баз даних банку.

Розрізняють:

1. Економічні показники, що базуються на балансових даних, які можна отримати з даних бухгалтерського обліку банківських операцій та які автоматично формуються у базі даних автоматизованих банківських систем.

2. Економічні показники, значення яких не можна отримати за даними бухгалтерського обліку і які автоматично відбираються з бази даних автоматизованих банківських систем без ручного введення або коригування.

Для кожного економічного показника визначений регламент подання, обов'язковий для постійного використання в автоматизованих банківських системах.

Економічні показники можуть надаватися на вимогу НБУ.

Технологія автоматизованого збирання та оброблення звітної інформації базується на формуванні економічних показників програмами, інтегрованими з ОДБ. Ця технологія реалізується на основі використання відповідних параметрів аналітичних рахунків.

Перелік параметрів аналітичного обліку та порядок їх застосування регулюються Додатком 2 Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [2]).

Звітність у файловому режимі передається банком на головний сервер НБУ, де вона відповідним чином групується і надається департаментам згідно з їх потребами.

Впровадження автоматичного сортування інформації дає можливість:

- зменшувати обсяги звітної інформації, що передається електронною поштою НБУ;
- кодувати інформацію на рівні операцій уже на момент уведення в автоматизовану банківську систему;
- зменшувати кількість помилок та забезпечувати достовірність звітності;
- створювати умови для логічного та арифметичного контролю інформації, що міститься в різних формах.

Питаннями автоматизації збирання та оброблення звітності банків займається департамент інформатизації Національного банку України.

Основні функції департаменту полягають у розробленні:

- пропозицій щодо реформування форм звітності;
- технологій збирання фінансової та статистичної звітності;
- засобів захисту СЕП;
- структури, форматів файлів звітної інформації тощо.

Принципи збирання та оброблення звітної інформації:

1. Економічні показники, які можна отримати з даних бухгалтерського обліку, автоматично формуються у базі даних автоматизованих банківських систем.

2. Для кожного економічного показника НБУ визначає окремий регламент подання, обов'язковий для постійного використання в автоматизованих банківських системах.

3. Економічні показники можуть надаватися на вимогу НБУ.

Діюча на сьогодні технологія передавання та оброблення звітної інформації (банк – обласне управління – центральний апарат НБУ) допускає використання єдиного інформаційного транспортного стандарту в системі тих АРМів, які використовуються на всіх трьох рівнях (АРМ статзвітність, АРМ економічних нормативів). Дані, що надходять від філій до головної установи, підлягають аналізу, зведенню їх у цілому по банку, після цього передаються до обласного управління НБУ.

Після надходження інформації від філій банку та головної установи на поштовий сервер банку вона обробляється засобами відповідного АРМу і архівується у вигляді окремих файлів з атрибутами, що описують адресність файла (звідки він надійшов), а також період звітності тощо.

Файли, що надходять від джерел, повинні мати структуру, опис якої був надісланий їм телеграмою НБУ, повинні бути перевірені на правильність заповнення, кодування.

Крім файлів, що надходять в установлені терміни, філії також надають звітність на паперових носіях у вигляді затверджених НБУ форм звітності, які є підтвердженням надісланих файлів. Ці звіти, підписані директором та головним бухгалтером філії, скріплюються печаткою.

ТЕМА 2 ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ

План

- 2.1. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
- 2.2. Міжнародні стандарти фінансової звітності.
- 2.3. Користувачі банківської фінансової звітності.
- 2.4. Законодавче регулювання складання фінансової звітності в Україні.
- 2.5. Особливості складання річної фінансової звітності банків.

Анотація

Застосування принципів бухгалтерського обліку під час складання банківської фінансової звітності. Вимоги міжнародних нормативно-правових актів щодо складання фінансової звітності. Концептуальна основа фінансової звітності. Якісні характеристики фінансової звітності. Користувачі фінансової звітності. Законодавче регулювання складання фінансової звітності в Україні. Загальні підходи до складання фінансової звітності у банках України: структура форм фінансової звітності, порядок їх складання, подання та оприлюднення. Особливості складання річної фінансової звітності банків. Законодавче регулювання складання фінансової звітності в Україні. Загальні підходи до складання фінансової звітності у банках України: структура форм фінансової звітності, порядок їх складання, подання та оприлюднення. Особливості складання річної фінансової звітності банків.

Основні поняття

1. Принципи бухгалтерського обліку та звітності.
2. Доречність інформації.
3. Суттєвість інформації.
4. Нейтральність інформації.
5. Зіставність інформації.
6. Фінансова концепція капіталу.
7. Внутрішні користувачі фінансової інформації.
8. Зовнішні користувачі фінансової інформації.
9. Принцип превалювання сутності над формою.
10. Принцип обачності.
11. Принцип нарахування та відповідність доходів і витрат.
12. Історична (фактична) собівартість.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Концептуальна основа фінансової звітності [Електронний ресурс] : затверджена Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у вересні 2010 року. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009 .
2.	Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 01.03.2016 р., № 129. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16 .
3.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
4.	Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14 .
5.	Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 жовтня 2000 року, № 2017-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2017-14 .
6.	Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 .
7.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .
8.	Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України, затверджені Постановою НБУ № 965 від 29.12.2015 року.
9.	Офіційний сайт Міністерства фінансів України / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua .

2.1. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Згідно з Положенням «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» [6] фінансова звітність повинна містити інформацію, що є суттєвою та своєчасною для користувачів, виходячи з принципів бухгалтерського обліку. **Принципи бухгалтерського обліку та звітності** – це правила щодо вимірювання, оцінювання та реєстрації господарських операцій, а також відображення їх результатів у фінансовій звітності.

У цьому положенні зазначається, що бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України ґрунтуються на таких принципах:

1) **повному висвітленні** – всі операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків. Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій банку, яка може впливати на рішення, що приймаються згідно з нею;

2) **превалюванні сутності над формою** – операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їх сутності та економічного змісту, а не лише за юридичною формою;

3) **автономності** – активи та зобов'язання банку повинні бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств), у зв'язку з цим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності банку.

4) **обачності** – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінювання, відповідно до яких активи та/або дохід не завищуватимуться, а зобов'язання та/або витрати не занижуватимуться;

5) **безперервності** – оцінювання активів та зобов'язань здійснюється виходячи з припущення, що банк є безперервно діючим і залишатиметься діючим в осяжному майбутньому. Якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, то це повинно відображатися у фінансових звітах;

6) **нарахуванні та відповідності доходів і витрат** – для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно порівняти доходи звітного періоду з витратами, здійсненими для отримання цих доходів. Доходи й витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності на момент їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;

7) **послідовності** – постійному (із року в рік) застосуванні банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку можлива лише у випадках, передбачених міжнародними стандартами фінансової звітності, і потребує додаткового обґрунтування та розкриття у фінансових звітах;

8) **історичної (фактичної) собівартості** – активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення. Активи та зобов'язання в іноземній валюті, за винятком немонетарних статей, повинні переоцінюватись у разі зміни офіційного валютного курсу на звітну дату.

У ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] зазначені принципи доповнюються ще двома:

1) **єдиним грошовим вимірником** – вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці;

2) **періодичністю** – можливістю розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

2.2. Міжнародні стандарти фінансової звітності

Для забезпечення можливості зіставлення результатів діяльності українських та закордонних банків, а також для полегшення сприйняття інформації закордонними інвесторами і контрагентами, фінансові звіти українських банків повинні формуватися відповідно до нормативних документів, прийнятих у міжнародній практиці. Документами, що визначають методологію і методику ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, є *міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та міжнародні стандарти фінансової звітності (МСБО і МСФЗ)*.

Так, згідно з Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [6] банки (починаючи зі складання, подання та оприлюднення проміжної фінансової звітності за I квартал 2012 року, річної та консолідованої фінансової звітності за 2012 рік) зобов'язані складати фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ. Фінансова звітність є складеною відповідно до МСФЗ лише тоді, якщо відповідає всім вимогам діючих МСФЗ, які є обов'язковими для виконання на дату складання фінансової звітності.

Система фінансової звітності банків України ґрунтується на:

- МСБО та МСФЗ, розроблених Комітетом із міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, який об'єднує всі професійні бухгалтерські організації, що входять до складу Міжнародної федерації бухгалтерів;
- директиві Ради ЄС № 86/635 від 8 грудня 1986 р. «Про річну і консолідовану звітність банків і кредитних установ», яка відіграє важливу роль на міжнародному рівні щодо питань регулювання банківської звітності.

Комітетом із міжнародних стандартів бухгалтерського обліку були розроблені й рекомендовані до використання понад 40 міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності. На початок 2017 року на офіційному сайті Міністерства фінансів України наведено переклади текстів 14 МСФЗ, 29 МСБО та 25 тлумачень міжнародних стандартів [9]. Серед них систему фінансової звітності банків безпосередньо регулюють стандарти, визначені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні МСФЗ та МСБО, що регулюють складання фінансової звітності банку

Номер	Назва стандарту	Дата прийняття/перегляду
МСБО 1	Подання фінансових звітів	Переглянутий у 2003, 2007; застосування з 2005, 2009
МСБО 32	Фінансові інструменти: подання інформації	Переглянутий у 2003, 2005; застосування з 2005
МСБО 34	Проміжна фінансова звітність	Застосування з 1999, неодноразово переглядався
МСБО 39	Фінансові інструменти: визнання та оцінювання	Переглянутий у 2003, 2005; застосування з 2005, 2006

Продовження табл. 2. 1

МСФЗ 7	Фінансові інструменти: розкриття інформації	Прийнятий у серпні 2005; застосування з 2007
МСФЗ_9	Фінансові інструменти	Прийнятий у листопаді 2009; застосування з 2010
МСФЗ 10	Консолідована фінансова звітність	Прийнятий у 2012; застосування з 2013

Крім зазначених вище стандартів, методологія формування звітності визначається Концептуальною основою фінансової звітності (далі – Концептуальна основа) [1]. Опосередковано на процес формування фінансової звітної інформації банків впливають також інші міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності.

У цьому документі зазначається, що фінансові звіти складаються багатьма суб'єктами господарювання і надаються зовнішнім користувачам у різних країнах світу. І хоча такі фінансові звіти можуть виглядати подібними, вони мають соціальні, економічні та законодавчі особливості, властиві кожній окремій країні. Крім того, при встановленні національних вимог беруться до уваги потреби різних користувачів фінансових звітів.

Ця різноманітність обставин привела до використання різних визначень елементів фінансових звітів, наприклад таких, як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід та витрати. Вона спричинила також використання різних критеріїв визнання статей фінансових звітів і вибір різних баз оцінювання. Це вплинуло й на обсяг фінансових звітів та розкриття в них інформації.

Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) прагне зменшити ці відмінності шляхом гармонізації регулювальних положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних зі складанням і поданням фінансових звітів. Вважається, що подальшої гармонізації найкраще можна досягти шляхом зосередження уваги на фінансових звітах, які складаються з метою надання інформації, корисної для прийняття економічних рішень.

Рада вважає, що фінансові звіти, складені з такою метою, відповідають загальним потребам більшості користувачів. А пояснюється це тим, що майже всі користувачі ухвалюють економічні рішення, наприклад із метою [1]:

- а) визначення, коли купувати, утримувати або ж продавати інвестиції в капітал;
- б) оцінювання управління та підзвітності управлінського персоналу;
- в) оцінювання спроможності суб'єкта господарювання сплачувати заробітну плату та інші виплати своїм працівникам;
- г) оцінювання забезпеченості сум, позичених суб'єктові господарювання;
- г) визначення податкової політики;
- д) визначення сум прибутку та дивідендів, що підлягають розподілу;
- е) підготовки та використання статистики національного доходу;
- е) регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Виходячи з цього, Концептуальна основа фінансової звітності визначає [1]:

- мету фінансових звітів;
- якісні характеристики корисності інформації, наведеної у фінансових звітах;
- визначення, визнання та оцінювання елементів фінансових звітів;
- концепції капіталу та збереження капіталу.

Метою фінансових звітів визнано надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства (установи), яка є корисною для широкого кола користувачів щодо ухвалення економічних рішень.

Основоположними якісними характеристиками фінансової звітності є: доречність та правдиве подання.

Доречність інформації визначається її *суттєвістю* (якщо її відсутність або неправильне подання може вплинути на рішення, які ухвалюють користувачі на основі фінансової інформації про конкретний суб'єкт господарювання, який звітує), *своєчасністю та можливістю використання для прогнозування.*

Правдиве подання визначається *повнотою* (повний опис охоплює всю інформацію, необхідну користувачеві для того, щоб зрозуміти описуване явище, зокрема всі необхідні описи та пояснення), *нейтральністю* (не має упередженості у відборі або поданні фінансової інформації) та *відсутністю помилок.*

Зіставність, можливість перевірки, вчасність та зрозумілість – це якісні характеристики, що збільшують корисність інформації, яка є доречною та правдиво поданою. **Зіставність інформації** означає надання користувачам можливості порівнювати:

- фінансові звіти банку за різні періоди;
- фінансові звіти різних банків.

Можливість перевірки означає, що різні поінформовані та незалежні спостерігачі можуть досягти консенсусу, хоча й необов'язково повної згоди, щодо того правдивості подання.

Своєчасність означає можливість для осіб, які ухвалюють рішення, мати інформацію вчасно, так щоб ця інформація могла вплинути на їх рішення.

Класифікація, характеристика та подання інформації зрозуміло і стисло роблять її *зрозумілою.*

Вартість є найбільш поширеним обмеженням на інформацію, що може бути надана у фінансовій звітності. Подання фінансової інформації у звітності пов'язане з витратами, і важливо, щоб ці витрати були виправдані вигодами від подання у звітності такої інформації.

Згідно з Положенням «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» [6] **метою складання фінансової звітності** є надання користувачам *повної, правдивої та неупередженої* інформації про фінансовий стан і діяльність банку для ухвалення економічних рішень.

Фінансова звітність повинна містити інформацію, що є *істотною та своєчасною для користувачів... зрозумілою, доречною, достовірною і порівнянною*.

Інформація повинна сприяти ухваленню правильних економічних рішень шляхом оцінювання минулих, нинішніх та майбутніх подій, підтвердження чи коригування їх оцінювань, зроблених у минулому. Крім того, повинна бути можливість зіставляти фінансові звіти за різні періоди, а також порівнювати звітність різних банків.

Інформація, наведена у фінансовій звітності, повинна відповідати таким якісним характеристикам [6]:

- *зрозумілості інформації*, яку подають у фінансових звітах для користувачів (припускається, що користувачі мають відповідні знання з бізнесу, економічної діяльності та бухгалтерського обліку);

- *доречності інформації*, що впливає на ухвалення економічних рішень користувачів, дає можливість оцінити ними події чи скоригувати їх оцінювання, зроблені в минулому;

- *суттєвості інформації*, тобто її відсутність або викривлення, може вплинути на економічні рішення користувачів звітності. У фінансових звітах повинна відображатись уся істотна інформація;

- *достовірності інформації* – це відсутність суттєвих помилок та упередженості й відображення дійсного стану справ;

- *правдивості подання інформації* – це реальне відображення операцій та інших подій, результатом яких є зміна активів, зобов'язань або капіталу банку на дату звітності;

- *нейтральності інформації* – це відсутність в інформації упередженості. Фінансові звіти не є нейтральними, якщо в результаті відбору або викладу інформації вони впливають на прийняття рішення або на судження з метою досягнення заздалегідь визначеного результату;

- *зіставності інформації*, тобто можливості порівнювати фінансові звіти за різні періоди для того, щоб визначати тенденції змін у фінансовому стані та результатах діяльності банку. Передумовами зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду і розкриття інформації про облікову політику та її зміни;

- *своєчасності інформації*, це свідчить про те, що несвоєчасне подання фінансової звітності може призвести до втрати доречності та достовірності інформації. Для досягнення оптимального співвідношення між доречністю та достовірністю потрібно брати до уваги задоволення потреб користувачів, які ухвалюють економічні рішення.

Елементами фінансової звітності, виділеними в Концептуальній основі, є [1]: активи; зобов'язання; власний капітал; доходи, витрати, прибутки і збитки; рух коштів.

Елементи фінансових звітів поділяють на окремі статті, які можна об'єднувати в однорідні групи.

Стаття визнається складовою елемента фінансового звіту, якщо вона відповідає таким двом критеріям:

- існує ймовірність надходження або вибуття будь-якої економічної вигоди, пов'язаної зі статтею;
- стаття має собівартість чи вартість, яку можна достовірно оцінити.

Оцінювання – це процес визначення грошових сум, за якими повинні визнаватись і відображатись у звітності окремі статті.

Основні методи оцінювання:

- історична собівартість;
- поточна собівартість;
- вартість реалізації (погашення);
- нинішня вартість.

Основою оцінювання найчастіше є історична собівартість.

Щодо концепцій та збереження капіталу, у банках використовують фінансову концепцію капіталу та концепцію збереження фінансового капіталу, згідно з якими капітал дорівнює чистим активам або власному капіталу.

Перелік компонентів фінансових звітів наведений у МСБО № 1 «Подання фінансових звітів», він вміщує:

- баланс;
- звіт про прибутки та збитки;
- звіт про рух коштів;
- зміни у власному капіталі;
- облікову політику;
- пояснювальні примітки до фінансових звітів.

Вимоги щодо мінімального обсягу інформації, яка повинна входити до фінансової звітності, а саме: назва, резидентність, дата складання звіту, період, що охоплюється цим звітом, стислий опис характеру діяльності, юридична форма суб'єкта і валюта звітності, також установлюються МСБО №1 «Подання фінансових звітів» (табл. 2.2).

Ці форми звітності тісно взаємозв'язані, оскільки відображають різні аспекти одних і тих самих фактів господарської діяльності.

Таблиця 2.2 – Призначення основних форм фінансової звітності

Форма звітності	Призначення
Баланс	Інформація про фінансовий стан установи на звітну дату
Звіт про прибутки та збитки	Інформація про доходи, витрати, фінансові результати діяльності установи за звітний період
Зміни у власному капіталі	Інформація про зміни у власному капіталі за звітний період
Звіт про рух грошових коштів	Інформація про надходження і вибуття грошових коштів унаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за звітний період
Виклад облікової політики та пояснювальні примітки	Повне розкриття інформації про методи та прийоми, прийняті установою для ведення обліку, складання і подання фінансових звітів

Специфічна банківська фінансова звітність регулюється стандартами МСФЗ № 9, МСФЗ № 7, МСБО № 32 та МСБО № 39.

Ці стандарти, визначають форми фінансової звітності банку.

Для складання балансу рекомендується використовувати класифікацію активів і зобов'язань банку за їх характером та в порядку, що відображає їх відносну ліквідність. Також визначаються перелік статей, які повинні окремо розкриватись у балансі банку.

Звіт про прибутки та збитки показує окремо статті доходів і витрат банку за кожним видом банківських операцій.

Міститься вимога щодо розкриття позабалансових операцій банку, тобто операцій, які на поточний момент не визнаються як активи або зобов'язання в балансі, але можуть привести до виникнення певних подій, а отже, активів та зобов'язань, у майбутньому.

Визначаються такі вимоги до форм фінансової звітності:

- відповідність МСБО;
- базування на даних бухгалтерського обліку;
- оптимальність за своєю кількістю і складом показників;
- розкриття кількісних та якісних сторін господарського факту, явища чи процесу, що вивчається;
- зручність для заповнення, розроблення і створення програм електронного оброблення інформації;
- відсутність дублювання.
- розкриття інформації щодо ризиків, які бере на себе банк.

2.3. Користувачі банківської фінансової звітності

Згідно з Положенням «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» [6] *користувачами* економічної інформації бухгалтерського обліку є:

- **внутрішні** (акціонери банку, Рада банку, Правління банку, внутрішні аудитори банку, працівники банку) користувачі інформації – з метою планування, оцінювання та контролю за щоденними операціями банку, зокрема за використанням його ресурсів відповідальними за це особами;
- **зовнішні** (Національний банк України, наявні та потенційні кредитори і банки-кореспонденти, наявні й потенційні клієнти (вкладники) та інші користувачі) користувачі інформації – з метою оцінювання минулих та майбутніх результатів діяльності банку.

Отже, користувачами банківської фінансової звітності є дійсні та потенційні вітчизняні й зарубіжні інвестори, акціонери, кредитори, співробітники банку, позичальники, українські та міжнародні фінансові організації (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, інші організації, членами яких є Україна),

Національний банк України для виконання регулювальних і наглядових функцій. Інформація з банківської фінансової звітності використовується органами законодавчої та виконавчої влади (зокрема, податковою адміністрацією), широким колом науковців і ділових людей (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Користувачі інформації фінансових звітів банків

Користувач звітності	Вимога
Інвестори	Зацікавлені в інформації про ризик, що супроводжує інвестиції та дохід від них, вартість акцій, надійність та прибутковність емітента
Акціонери	Зацікавлені в інформації, яка дозволила б оцінити здатність банку виплачувати дивіденди, а саме: склад та обґрунтованість витрат, сума прибутку банку, загальна дохідність банку
Співробітники	Зацікавлені в інформації про стабільність та прибутковність свого банку, збереження робочих місць, оплату праці, соціальне та пенсійне забезпечення
Кредитори	Зацікавлені в інформації про ліквідність та платоспроможність банку для прогнозування його можливості вчасно розраховуватися за фінансовими зобов'язаннями
Контрагенти	Зацікавлені в оптимальному виборі обслуговуючого банку
Органи влади	Зацікавлені в інформації про розподіл ресурсів і результати діяльності банку, про повноту та своєчасність сплати податків
Громадськість	Одержує інформацію щодо діяльності окремих банків і стабільності банківської системи
Національний банк України	Збирає інформацію щодо діяльності кожного банку з метою здійснення наглядових функцій, для визначення стану грошово-кредитного ринку, визначення стану готівково-грошового обігу, складання платіжного балансу держави, аналізу операцій банків із валютними цінностями тощо
Міжнародні фінансові організації	Зацікавлені в інформації з міжнародної фінансової статистики (даних про валютні курси, ліквідність, гроші та банківські операції, відсоткові ставки, міжнародні трансакції тощо)

2.4. Законодавчі основи складання банківської фінансової звітності в Україні

Фінансові звіти банків складаються згідно з вимогами нормативно-правових актів, інструктивних матеріалів НБУ, облікової політики банку та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО).

Загальні аспекти складання і подання фінансових звітів банківськими установами регламентуються: Законом України «Про банки та банківську діяльність» (розділ 4, глава 13); Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. (розділ 4); Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України (пункт 3.1)

Правила складання та подання окремих форм фінансової звітності і приміток до неї визначені в Інструкції «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України», затвердженій Постановою Правління НБУ № 373 від 24.11.2011 року.

Пунктом 3.1 Положення «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» [6] визначено загальні підходи до складання фінансової звітності.

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємозв'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність банку для ухвалення економічних рішень.

Керівник та головний бухгалтер банку зобов'язані організувати роботу зі складання фінансової звітності та забезпечити своєчасне подання повної, правдивої й неупередженої фінансової звітності. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність складається щокварталу за наростаючим підсумком із початку звітного року.

Перший звітний період новоствореного банку може бути меншим ніж 12 місяців, але не більшим за 15 місяців. Звітним періодом для банків, що ліквідовуються (реорганізуються), є період із початку звітного року до дати прийняття рішення про ліквідацію (реорганізацію).

Фінансова звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку. Вона повинна містити інформацію, що істотно та своєчасною для користувачів, виходячи з принципів безперервності, нарахування, обачливості, превалювання суті над формою та інших принципів міжнародних стандартів фінансової звітності.

Інформація, що наведена у фінансових звітах та примітках до них, повинна бути зрозумілою, доречною, достовірною і порівнянною. Вона повинна сприяти ухваленню правильних економічних рішень шляхом оцінювання минулих, нинішніх і майбутніх подій, підтвердження чи коригування їх оцінювань, зроблених у минулому. Крім того, повинна бути можливість зіставляти фінансові звіти за різні періоди, а також порівнювати звітність різних банків.

Інформація, наведена у фінансовій звітності, повинна відповідати таким якісним характеристикам: зрозумілості, доречності, істотності, достовірності, правдивості, нейтральності, зіставності, своєчасності.

Банки, які мають філії, представництва на території України і за кордоном, складають зведену фінансову звітність. Банки за участі іноземних юридичних та фізичних осіб, розташованих на території України, подають фінансову звітність на загальних засадах.

Форми і порядок складання фінансової звітності банків установлюються нормативно-правовими актами Національного банку України.

Зміни даних фінансової звітності внаслідок подання неповної та недостовірної фінансової звітності, що належать як до поточного, так і до минулого року (після затвердження цієї звітності), проводяться у тому звітному періоді, в якому вони були виявлені.

Для складання достовірної звітності банкам надається право щомісячно (при потребі) *проводити коригувальні проведення*. У період складання річного фінансового звіту з метою вміщення всіх операцій у фінансову звітність та виправлення помилкових записів минулого року також можуть проводитися коригувальні проведення.

Особливості оформлення документів, порядок та строки проведення коригувальних проведенень встановлюються Національним банком України. Документи та виписки з особових рахунків, за якими здійснені коригувальні проведення, додаються до документів та виписок поточного року як пояснення до загальної суми оборотів у частині, що відноситься до минулого року.

За наявності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії материнський банк складає відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України консолідовану фінансову звітність.

Банки подають фінансову звітність:

- Національному банку України через відповідні територіальні управління НБУ (за місцем розміщення головного банку – юридичної особи);
- власникам (акціонерам) – відповідно до установчих документів;
- іншим органам державного управління, банкам, іншим зацікавленим організаціям на підставі відповідних угод у межах чинного законодавства.

Особливості передання фінансової звітності засобами електронного зв'язку (перелік файлів та форм звітності), порядок, періодичність, строки та способи подання визначені нормативно-правовими актами Національного банку України.

Контроль за достовірністю звітності повинен поєднувати у собі логічний та арифметичний контроль, а також звірення з іншими формами звітності.

Контроль за дотриманням правил відображення операцій банку у бухгалтерському обліку та звітності здійснюється Національним банком України, аудитором та ревізійними комісіями банку, державними контролюючими органами.

Порядок, періодичність складання, подання та оприлюднення фінансової звітності, зразки форм, що входять до складу фінансової звітності, мінімальні вимоги до розкриття інформації встановлені Інструкцією «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України».

Банк складає фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку з урахуванням коригувальних проведенень щодо подій, які коригують дані після дати балансу.

Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період.

Фінансовим роком банку вважається календарний рік, який починається 1 січня.

Банк не має права згортати активи та зобов'язання, доходи та витрати, крім випадків, передбачених відповідними МСФЗ та нормативно-правовими актами Національного банку.

Відповідно до Інструкції НБУ № 373 **банк до складу проміжної фінансової звітності включає:**

- 1) проміжний скорочений звіт про фінансовий стан (Баланс);
- 2) проміжний скорочений звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати);
- 3) проміжний скорочений звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал);
- 4) проміжний скорочений звіт про рух грошових коштів;
- 5) пояснювальні примітки до проміжної скороченої фінансової звітності.

Зразки форм проміжної фінансової звітності наведені в додатку 1 до Інструкції [7].

Банк складає проміжну фінансову звітність у комплекті скороченої фінансової звітності відповідно до МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність». Комплект скороченої проміжної фінансової звітності повинен містити інформацію у розрізі всіх заголовків та проміжних підсумків, що були внесені в останню річну фінансову звітність.

Згідно з Постановою Національного банку № 414 від 23.12.2016 банки також зобов'язані складати консолідовану проміжну фінансову звітність, якщо за останній звітний рік вони склали річну консолідовану фінансову звітність.

Банк до річної фінансової звітності включає:

- 1) звіт про фінансовий стан (Баланс);
- 2) звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати);
- 3) звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал);
- 4) звіт про рух грошових коштів;
- 5) примітки.

Материнський банк складає **консолідовану фінансову звітність за звітний рік у такому складі:**

- 1) консолідований звіт про фінансовий стан (консолідований баланс);
- 2) консолідований звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (консолідований звіт про фінансові результати);
- 3) консолідований звіт про зміни у власному капіталі (консолідований звіт про власний капітал);
- 4) консолідований звіт про рух грошових коштів за звітний період;
- 5) примітки до консолідованих фінансових звітів.

Банк зобов'язаний **оприлюднювати проміжну фінансову звітність не пізніше 30-го числа місяця**, наступного за звітним періодом, шляхом розміщення на веб-сайті банку:

- 1) проміжний скорочений звіт про фінансовий стан (Баланс);
- 2) проміжний скорочений звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати);
- 3) проміжний скорочений звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал);
- 4) проміжний скорочений звіт про рух грошових коштів;
- 5) примітки до проміжної скороченої фінансової звітності.

Банк самостійно визначає склад та структуру приміток з урахуванням вимог МСФЗ. Примітки є невід'ємною складовою фінансової звітності банку. Банк складає примітки до кожної суттєвої статті фінансової звітності на основі даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку.

У примітках повинна стисло викладатись інформація про методи оцінювання, припущення та судження провідного управлінського персоналу, які були використані в процесі застосування облікової політики банку і мали суттєвий вплив на суми, що відображені у фінансовій звітності. Банк повинен подавати примітки до фінансової звітності у впорядкованому вигляді. До кожної суттєвої статті, поданої у Звітах, банк повинен робити посилання на будь-яку пов'язану з нею інформацію у примітках.

Відповідно до змін, внесених у 2015 році в Інструкцію НБУ № 373, банк під час складання приміток до фінансової звітності **може використовувати «Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України»**, затверджені Постановою НБУ № 965 від 29.12.2015 року [8].

Банк має право оприлюднювати проміжну консолідовану/неконсолідовану фінансову звітність у формі та обсягах, що відповідають вимогам МСБО 1 «Подання фінансових звітів» до повного комплексу фінансової звітності.

Банк зобов'язаний **не пізніше 30-го квітня, наступного за звітним роком**, оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом із аудиторським висновком, а також інформацію про власників істотної участі в банку шляхом публікації в періодичних виданнях та/або поширення як окремих друкованих видань чи розміщення в мережі Інтернет.

Банк зобов'язаний оприлюднювати річну фінансову звітність і річну консолідовану фінансову звітність, перевірені аудиторською фірмою, разом з аудиторським висновком.

2.5. Особливості складання річної фінансової звітності банків

Річна фінансова звітність банку складається на підставі даних бухгалтерського обліку банку з урахуванням коригувальних проведення за рік. Річну фінансову звітність складають банки — юридичні особи. Порядок складання та надання звітності філіями, відділеннями визначається банком самостійно.

Положенням «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» № 566 передбачено, що складанню річного звіту повинна передувати обов'язкова інвентаризація активів, зобов'язань, резервів, включаючи і обліковане на позабалансових рахунках, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан та оцінювання.

Відповідальність за організацію інвентаризації покладається на керівника. Контроль за проведенням інвентаризації покладається на внутрішній аудит банку (ревізійну службу банку).

Об'єкти і строки проведення інвентаризації визначаються керівником банку, крім тих випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим, а також не раніше 1 жовтня звітного року перед складанням річної бухгалтерської звітності.

Для проведення інвентаризаційної роботи згідно з розпорядчим документом керівника банку створюються інвентаризаційні комісії. За результатами інвентаризації банку вживають заходів щодо врегулювання виявлених розбіжностей.

У період складання річного бухгалтерського звіту за всіма рахунками юридичних осіб необхідно отримати в письмовій формі підтвердження залишків особових рахунків за станом на 1 січня. При неотриманні підтверджень упродовж місяця залишок коштів вважається підтвердженим. Порядок підтвердження залишків необхідно передбачати в угодах на розрахунково-касове обслуговування.

Основні етапи складання річного фінансового звіту:

1. Закриття рахунків обліку доходів і витрат банку (6-го класу «Доходи» і 7-го класу «Витрати»). Визначення чистого фінансового результату діяльності банку за звітний період (записи на рахунку 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», якщо результатом діяльності є прибуток; або записи на рахунку 5041 «Збиток звітного року, що очікує затвердження», якщо результатом діяльності є збиток).

2. Визначення залишків на рахунках Балансу (від 1-го до 5-го класу).

3. Внесення коригувань до даних обліку за підсумками інвентаризації.

4. Складання форм звітності (див. табл. 3)

5. Коригування показників звітності та формування приміток щодо подій після дати балансу.

6. Перевірка узгодженості показників звітності.

ТЕМА 3 ЗВІТ «БАЛАНС»

План

- 3.1. Загальна характеристика звіту «Баланс».
- 3.2. Порядок визнання та розкриття статей активів та зобов'язань.
- 3.3. Особливості відображення у балансі власного капіталу.

Анотація

Загальна характеристика звіту «Баланс». Значення та аналітичні можливості балансу. Методика складання фінансового звіту «Баланс». Порядок визнання та розкриття статей активів та зобов'язань. Особливості відображення у балансі власного капіталу.

Основні поняття

1. Активи.
2. Активи групи вибуття.
3. Асоційована компанія.
4. Власний капітал.
5. Дочірня компанія.
6. Залишкова вартість.
7. Зобов'язання.
8. Інвестиційна нерухомість.
9. Майбутня економічна вигода.
10. Первинна (історична) вартість.
11. Резервний капітал.
12. Справедлива вартість.
13. Статутний капітал.
14. Субординований борг.
15. Торгові цінні папери.
16. Цінні папери в портфелі банку на продаж.
17. Цінні папери у портфелі до погашення.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Інвестиційна нерухомість [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 (МСБО 40). – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_026 .
2.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
3.	Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р., № 368. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 .
4.	Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 .
5.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .
6.	Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Закон України від 12 липня 2001 року, № 2664-III. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14 .
7.	Кузьмінська О. Е. Звітність банків: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / О. Е. Кузьмінська. — Київ : КНЕУ, 2004.— 457 с.

3.1. Загальна характеристика звіту «Баланс»

Баланс банку – одна з основних форм звітності, яка характеризує фінансовий стан банку.

Баланс надає можливість визначити склад, структуру та ліквідність активів банку, наявність власного і залученого капіталу. На підставі даних Балансу можна обчислити сукупність економічних показників та фінансових коефіцієнтів, які використовують для оцінювання фінансової стійкості банку, а також управління банківськими ризиками.

Банк у Звіті про фінансовий стан (Балансі) відображає активи, зобов'язання та власний капітал банку за станом на кінець звітного періоду [5]. Банк забезпечує тотожність підсумку активів сумі зобов'язань і власного капіталу.

Активи – контрольовані ресурси, що виникли у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [7].

Зобов'язання – теперішня заборгованість, що виникає внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди [7].

Власний капітал – це залишкова частина в активах банку після вирахування всіх зобов'язань [7].

Статті балансу розміщені в порядку зменшення ліквідності.

Банк не включає у Звіт про фінансовий стан (Баланс) інформацію за технічними рахунками та внутрішньосистемними розрахунками. Банк включає залишки за контрактивними рахунками в активах і контрпасивними рахунками в пасивах до розрахунку з протилежним знаком і зменшує відповідні статті за групами та розділами [4, 5].

3.2. Порядок визнання та розкриття статей активів та зобов'язань

Банк у балансі та в примітках до нього відображає статті активів та зобов'язань за їх балансовою вартістю, яка, зокрема, включає суми переоцінки, зменшення корисності, суми неамортизованого дисконту (премії), нарахованих та несплачених процентних доходів (витрат) [5].

Нараховані неотримані доходи за наданими послугами вносяться до статті «Інші фінансові активи», а нараховані несплачені витрати – до статті «Інші фінансові зобов'язання» [5].

Об'єкт бухгалтерського обліку є активом, якщо він задовольняє певним вимогам (рис. 3.1).

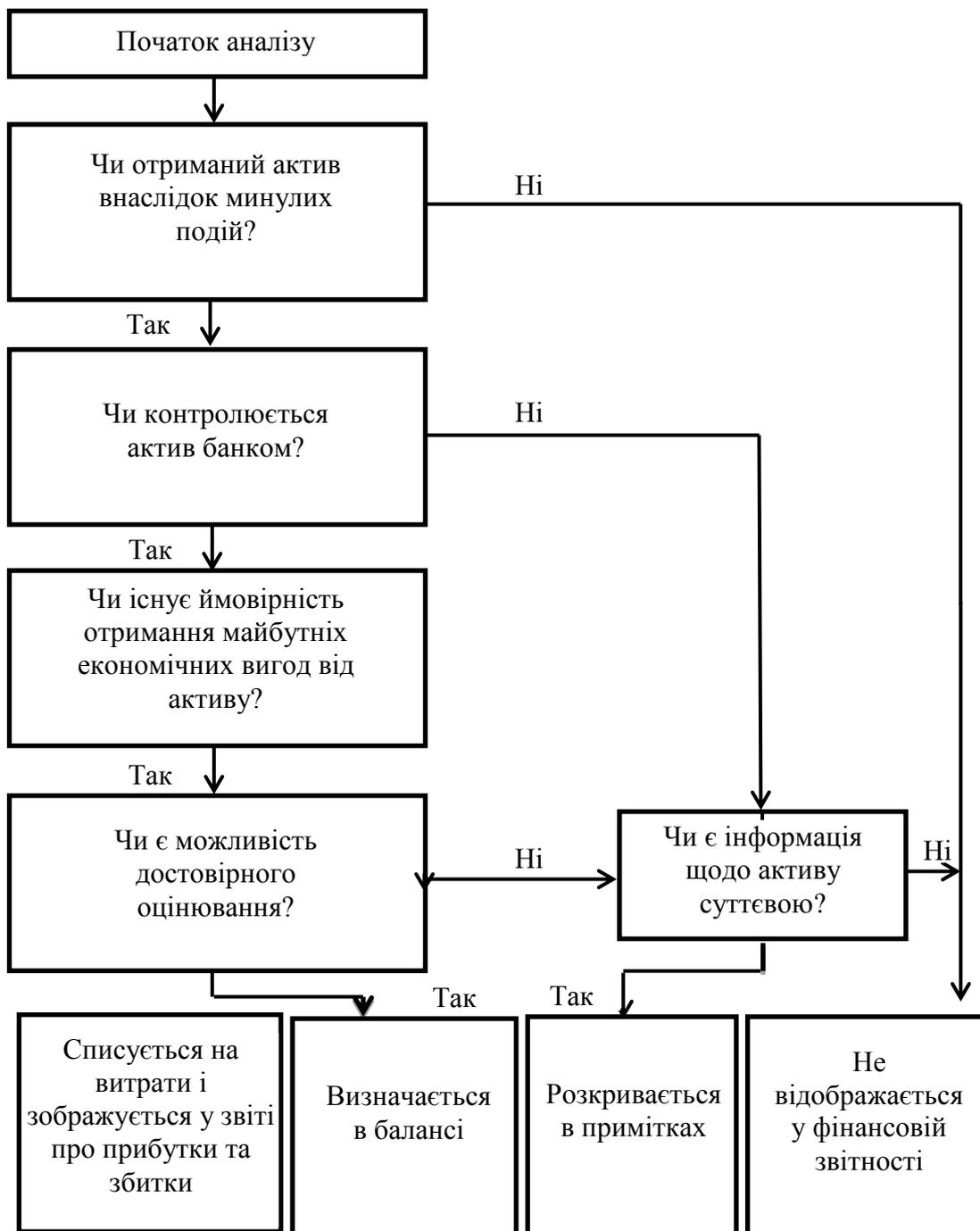

Рисунок 3.2 – Аналіз визнання та розкриття активів

Ці вимоги є такими:

1) установа отримала його внаслідок минулих операцій або подій (придбання основних засобів), оскільки намір банку, наприклад, придбати основні засоби, не означає появи активів;

2) він втілює майбутні економічні вигоди. **Майбутня економічна вигода** – це потенційна здатність активу сприяти надходженню грошових коштів або їх еквівалентів. Майбутні вигоди, втілені в активах, можуть бути отримані: використанням активу в господарській діяльності, продаж активу, його обмін

на інші активи, погашення заборгованості або розподіл між власниками. Якщо є сумнів щодо можливості отримання майбутніх економічних вигод, актив необхідно списувати з балансу на витрати поточного періоду;

3) ресурси контролюються банком, тобто банк може контролювати вигоди, які очікує отримати від нього (наприклад, контроль своєчасності сплати позичальником відсотків за кредит);

4) для визнання активу в балансі його потрібно достовірно оцінити.

У широкому розумінні оцінювання – це спосіб вартісного вимірювання економічних подій. Відповідно до нормативних документів НБУ з питань обліку та звітності в банках України [4]: оцінювання – це процес визнання тієї суми коштів, за якою статті фінансової звітності повинні визнаватися і обліковуватися у балансі та звіті про фінансові результати.

Для визначення балансової вартості активів використовують такі види оцінювання:

1) **первинна (історична) вартість** – це сума сплачених грошових коштів або їх еквівалентів, або справедлива вартість інших ресурсів, наданих для придбання активу на дату придбання, яка містить витрати на проведення операції. Оцінювання за первісною вартістю застосовується лише для певних фінансових інструментів, що не мають ринкових котирувань, і справедлива вартість яких не може бути достовірно визначена;

2) **поточна (відновлювана) вартість** – сума грошових коштів, їх еквівалентів або інших форм компенсації, яку потрібно було б витратити для придбання (створення) такого самого або аналогічного активу на поточний момент (дату балансу);

3) **ринкова вартість** – чиста вартість його придбання або реалізації на активному ринку;

4) **ліквідаційна вартість** – сума коштів, яку передбачається отримати у разі ліквідації певного активу;

5) **чиста вартість реалізації** – ціна реалізації активу в умовах звичайної господарської діяльності за вирахуванням витрат на збут;

6) **теперішня вартість** – теперішня (дисконтована) сума майбутніх чистих грошових надходжень, які очікуються від використання активу; теперішня (дисконтована) вартість майбутніх платежів, які, як очікується, потрібні для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності Банку;

7) **справедлива вартість** – сума, на яку можна обміняти актив або за якою зобов'язання може бути погашено при угоді між незалежними сторонами. Для фінансових активів, що обертаються на активному ринку, справедлива вартість визначається як ринкова, а сам актив вважається таким, що котирується на активному ринку;

8) **залишкова вартість** – різниця між первісною (переоціненою) вартістю активу та сумою нарахованого зносу чи створеного резерву.

Структуру активів балансу наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Статті активів балансу банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період	Тис. грн
1	2	3	4	5
АКТИВИ				
Грошові кошти та їх еквіваленти				
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України				
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток				
Кошти в інших банках				
Кредити та заборгованість клієнтів				
Цінні папери в портфелі банку на продаж				
Цінні папери в портфелі банку до погашення				
Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії				
Інвестиційна нерухомість				
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток				
Відстрочений податковий актив				
Гудвіл				
Основні засоби та нематеріальні активи				
Інші фінансові активи				
Інші активи				
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття				
Усього активів				

Розшифруємо зміст деяких статей активів балансу банку, розглянувши відповідні поняття.

Цінні папери в портфелі банку на продаж – це цінні папери, що утримуються впродовж невизначеного часу і можуть бути продані для покриття потреб ліквідності або внаслідок змін відсоткових ставок, обмінного курсу або цін на акції.

До цінних паперів **у портфелі до погашення** належать боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, які можна визначити, та фіксованим строком погашення, придбані банком з наміром утримання їх до строку погашення та з метою отримання відсоткового доходу.

Асоційована компанія – юридична особа, у якій інша юридична особа володіє прямо та/або опосередковано 20 або більше відсотками статутного капіталу та/або голосів.

Дочірня компанія – юридична особа, яка контролюється іншою юридичною особою (материнською компанією).

Інвестиційна нерухомість – нерухомість (земля чи будівля, або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана (власником або орендарем згідно з угодою про фінансову оренду) з метою отримання орендних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, а не для:

а) використання у виробництві чи при постачанні товарів, при наданні послуг чи для адміністративних цілей

або

б) продажу в звичайному ході діяльності [1].

Відстрочений податковий актив – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у таких періодах унаслідок: тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню, перенесення на майбутні періоди податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді, перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими неможливо скористатися у звітному періоді.

Активи групи вибуття – сукупність активів, які плануються до продажу або відчуження в інший спосіб однією операцією.

Основними характеристиками активів групи вибуття є:

– балансова вартість буде відшкодована головним чином за допомогою продажу, а не їх подальшого використання;

– відмова від використання і тимчасове припинення використання не є необхідними умовами, оскільки відшкодування вартості відбуватиметься за рахунок подальшого використання;

– активи повинні бути доступні для негайного продажу в їх нинішньому стані;

– продаж повинен характеризуватися високим ступенем імовірності;

– наявність і виконання плану активного пошуку покупця та пропозиції до продажу на активному ринку;

– керівництво учасників консолідованої групи має твердий намір продати активи або групи вибуття;

– продаж повинен бути завершений упродовж 1-го року, за рідкісним винятком особливих випадків.

Зобов'язання визнається в балансі, якщо відповідає вимогам, наведеним на рисунку 3.3.

Тобто для визнання об'єкта обліку зобов'язанням необхідно, щоб:

– існували економіко-правові передумови для його визнання;

– зобов'язання виникло внаслідок минулих подій;

– зобов'язання зменшувало майбутні економічні вигоди;

– зобов'язання могло бути достовірно оцінене.

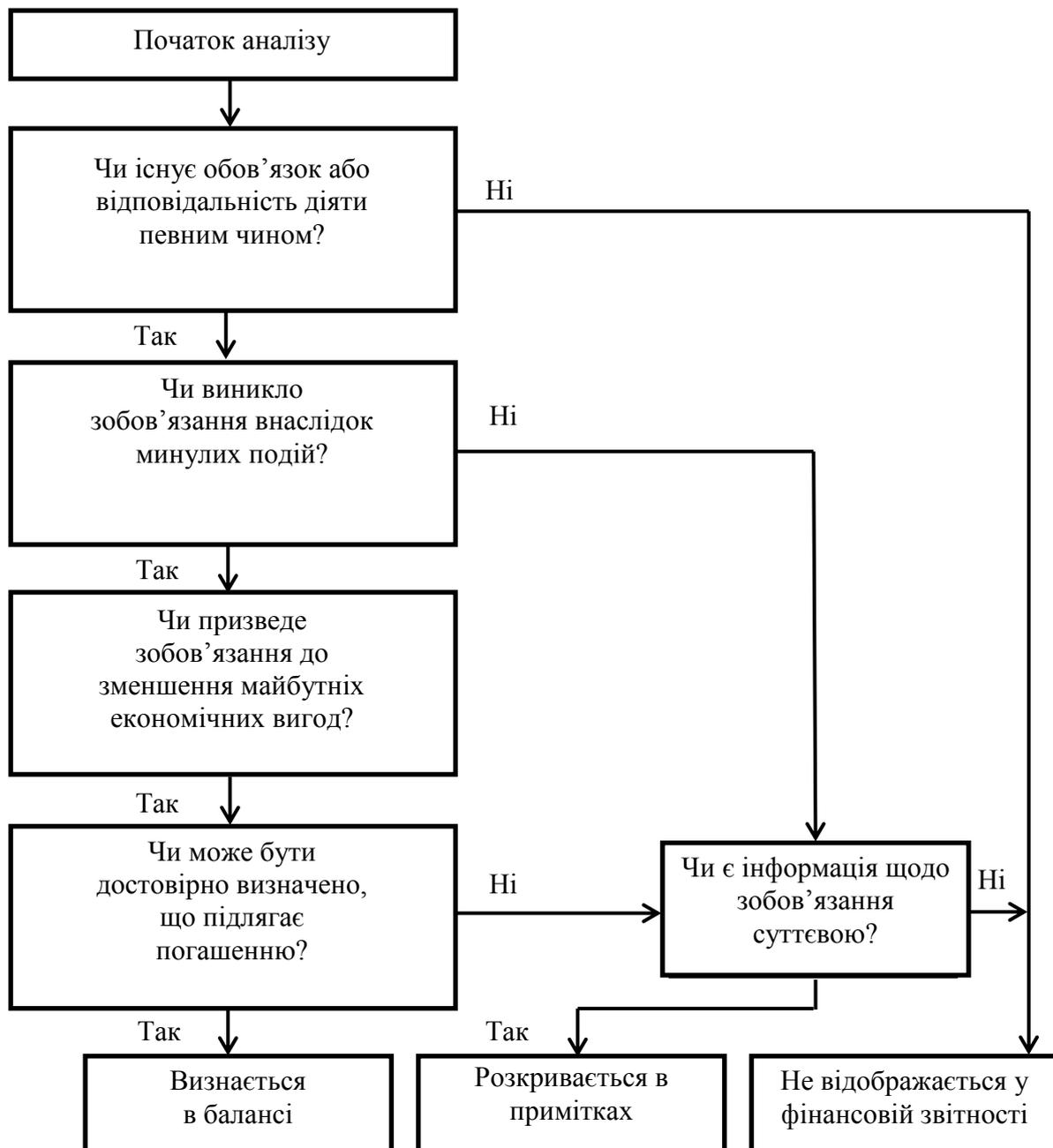

Рисунок 3.2 – Аналіз визнання та розкриття зобов'язань

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінювання:

1) **первинна (історична) вартість** – сума надходжень, отриманих в обмін на зобов'язання, або сума грошових коштів чи їх еквівалентів, які підлягають сплаті для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності банку;

2) **поточна вартість** – сума недисконтованих грошових коштів чи їх еквівалентів, які були б потрібні для погашення зобов'язання на поточний момент (дату балансу);

3) **вартість розрахунку** – сума недисконтованих грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності банку;

4) **теперішня вартість** – дисконтована сума майбутніх чистих грошових платежів, що, як очікується, потрібні для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності банку;

5) **справедлива вартість** – сума, за якою може бути погашене зобов'язання у результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Структура зобов'язань балансу банку наведена у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Статті зобов'язань балансу банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період	Тис. грн
1	2	3	4	5
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Кошти банків				
Кошти клієнтів				
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток				
Боргові цінні папери, емітовані банком				
Інші залучені кошти				
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток				
Відстрочені податкові зобов'язання				
Резерви за зобов'язаннями				
Інші фінансові зобов'язання				
Інші зобов'язання				
Субординований борг				
Зобов'язання групи вибуття				
Усього зобов'язань				

Деталізуємо зміст деяких статей зобов'язань банку, розглянувши відповідні поняття.

Субординований борг – це звичайні не забезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума субординованого боргу, включеного до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру впродовж п'яти останніх років дії договору [3].

Зобов'язання групи вибуття – зобов'язання, які прямо пов'язані з активами групи вибуття, що будуть передані (погашені) у результаті продажу або відчуження в інший спосіб однією операцією.

3.3. Особливості відображення у балансі власного капіталу

Оцінювання власного капіталу залежить від оцінювання відповідних активів та зобов'язань. Згідно з чинним законодавством у разі ліквідації банку насамперед підлягає погашенню заборгованість банку перед партнерами-кредиторами. Джерелом погашення такої заборгованості є грошові кошти і кошти, що отримані від реалізації активів. Звичайно вартість реалізації активів майже ніколи не збігається з оцінюванням, за яким активи відображені в балансовому звіті. І лише після сплати всіх боргів кредиторам між власниками банку можуть бути розподілені активи, що залишились.

Звідси видно, що *вартість капіталу власників залежить від оцінювання активів і зобов'язань*. Якщо завищена оцінка активів, це неминуче призведе до неправильного відображення вартості капіталу власників. Також як балансова вартість активів майже ніколи не збігається з їх ринковою вартістю, так само і балансова вартість власного капіталу не дорівнює ринковій вартості акцій банку. Отже, у зв'язку з цим доречно ще таке визначення капіталу: *капітал – це чисті активи, що вільні від зобов'язань*.

Також капітал банку – це фонд ресурсів, що були внесені засновниками, акціонерами (учасниками) банку, і належать їм. Відповідно до спеціального закону [2], який регулює порядок функціонування банків в Україні, капітал банку – це власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. Крім того, у цьому законі також наведено визначення таких видів капіталу банку:

капітал приписний – сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації;

капітал регулятивний – сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України;

капітал статутний – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень [2].

Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях. Статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел. Кошти можуть перераховуватися лише з власних поточних рахунків юридичними особами та фізичними особами в безготівковій формі та вноситися фізичними особами в готівковій формі. Забороняється використовувати для формування капіталу банку бюджетні кошти, якщо такі кошти мають інше цільове призначення [2].

Роль капіталу досить значна для забезпечення надійності банку і ефективності його діяльності, бо він є джерелом його початкових ресурсів,

засобом страхування інтересів вкладників, дозволяє банку виконувати свої зобов'язання в екстремальних ситуаціях.

Функції капіталу: оперативна, регулююча, захисна.

Структура капіталу балансу банку наведена у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Статті капіталу балансу банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період	Тис. грн
1	2	3	4	5
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ				
Статутний капітал				
Емісійні різниці				
Незареєстрований статутний капітал				
Інший додатковий капітал				
Резервні та інші фонди банку				
Резерви переоцінки				
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
Неконтрольована частка				
Усього власного капіталу				
Усього зобов'язань та власного капіталу				

Основним джерелом зростання капіталу є прибуток. Показник *нерозподіленого прибутку* відображає ту частку від отриманого прибутку, що залишилася на розвиток банківського бізнесу після сплати дивідендів власникам і створення резервів згідно з чинним законодавством. Отже, порівняння чистих активів на різні балансові дати дає змогу обчислити суми одержаного прибутку (збитку).

Резервний капітал формується за рахунок прибутку і містить резервний фонд та загальні резерви.

Банки зобов'язані формувати *резервний фонд* на покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансовими зобов'язаннями. Розмір відрахувань до резервного фонду повинен бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку. У разі коли діяльність банку може створювати загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення розміру резервів щорічних відрахувань до них[2].

Компонентом власного капіталу є загальні резерви, які створюються для відшкодування можливих непередбачених ризиків. Мова йде про те, що до складу капіталу вносяться резерви, створені для покриття не виявлених на цей час збитків. Резерви, створені під виявлене погіршення якості певних видів активів або визнаних зобов'язань, не повинні входити до власного капіталу банку.

Капітал банку містить такий компонент, як результати переоцінювання окремих активів, зокрема основних засобів і нематеріальних активів.

ТЕМА 4

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ

План

- 4.1. Загальна характеристика та елементи звіту про фінансові результати.
- 4.2. Методика складання звіту про фінансові результати діяльності банку.
- 4.3. Теоретичні та методичні основи складання звіту про рух грошових коштів.

Анотація

Загальна характеристика та елементи звіту про фінансові результати. Принципи визнання та класифікація доходів і витрат у звіті про фінансові результати діяльності банку. Методика складання звіту про фінансові результати діяльності банку. Показники прибутковості акцій і порядок їх розрахунку. Значення звіту про рух грошових коштів. Побудова і зміст звіту про рух грошових коштів. Джерела інформації для складання звіту про рух грошових коштів. Методи складання звіту (прямий і непрямий способи складання). Порядок визначення даних про рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної і фінансової діяльності.

Основні поняття

1. Витрати.
2. Грошові кошти та їх еквіваленти.
3. Доходи.
4. Ефективна ставка відсотка.
5. Загальні адміністративні витрати.
6. Збиток.
7. Інвестиційна діяльність.
8. Комісійні доходи і витрати.
9. Негрошові операції.
10. Операційна діяльність.
11. Прибуток.
12. Припинена діяльність.
13. Відсоткові доходи і витрати.
14. Розбавляюча потенційна проста акція.
15. Середньозважена кількість звичайних акцій.
16. Скоригований чистий прибуток (збиток).
17. Фінансова діяльність.
18. Часовий зважений коефіцієнт.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р., № 255. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03 .
2.	Прибуток на акцію [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 33 (МСБО 33). – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_064 .
3.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
4.	Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р., № 368. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 .
5.	Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 .
6.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .
7.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренева, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668 с.

4.1. Загальна характеристика та елементи звіту про фінансові результати

Звіт про фінансові результати – одна з основних форм звітності, яка характеризує фінансові результати діяльності банку (материнського банку) за звітний період.

Отже, метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки від діяльності банку (материнського банку) за відповідний період.

Елементами звіту про фінансові результати є: доходи, витрати, прибутки, збитки.

Доходи – це збільшення економічних вигод упродовж облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або зменшення

зобов'язань, результатом чого є збільшення капіталу, за винятком його збільшення, пов'язаного з внесками акціонерів [5].

Витрати – це зменшення економічних вигод упродовж облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або виникнення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу і не є розподіленням між акціонерами [5].

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Звіт про фінансові результати складається зі статей доходів та витрат, що групуються за їх характером та основними видами.

Доходи і витрати визнаються за кожним видом діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) банку.

Операційна діяльність – це основна діяльність банку, що акумулює дохід, а також інші види діяльності, що не відносяться до інвестиційної або фінансової.

Інвестиційна діяльність – це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу банку.

У результаті операційної діяльності в банку виникають такі доходи і витрати [1]:

- 1) процентні доходи і витрати;
- 2) комісійні доходи і витрати;
- 3) прибутки (збитки) від торговельних операцій;
- 4) дохід у вигляді дивідендів;
- 5) витрати на формування спеціальних резервів банку;
- 6) доходи від повернення раніше списаних активів;
- 7) інші операційні доходи і витрати;
- 8) загальні адміністративні витрати;
- 9) податок на прибуток.

Процентні доходи і витрати – операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка.

Ефективна ставка відсотка – ставка, що точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту [1].

До процентних доходів і витрат належать [1]:

- 1) доходи (витрати) за операціями з коштами, розміщеними в інших банках (залученими від інших банків);

2) доходи (витрати) за кредитами та депозитами, наданими (отриманими) юридичним та фізичним особам, та за іншими фінансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами;

3) доходи у вигляді амортизації дисконту (премії).

Комісійні доходи і витрати – операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою [1].

Комісійні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами залежно від мети їх оцінювання та основи обліку, пов'язаного з ними фінансового інструменту, поділяються на:

1) комісії, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Ці комісії визнаються в складі первісної вартості фінансового інструменту і впливають на визначення сум дисконту та премії за цим фінансовим інструментом. До них належать такі комісії:

а) комісії за ініціювання кредиту, що отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки:

- комісії за оцінювання фінансового стану позичальника;
- комісії за оцінювання гарантій, застав;
- комісії за обговорення умов інструменту;
- комісії за підготовку, оброблення документів та завершення операції

тощо;

б) комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту;

в) комісії, що отримані (сплачені) банком від випуску боргових зобов'язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю.

Комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту, визнаються невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту, якщо є ймовірність того, що кредитний договір буде укладено. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то на кінець строку зобов'язання комісії визнаються комісійними доходами (витратами).

Якщо фінансовий інструмент обліковується за справедливою вартістю із визнанням змін справедливої вартості через прибутки/збитки, то комісії, отримані (сплачені) банком, визнаються комісійними доходами (витратами) під час первісного визнання такого фінансового інструменту;

2) комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг, визнаються доходами (витратами):

- а) комісії за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- б) комісії за обслуговування кредитної заборгованості;

в) комісії за резервування кредитної лінії, які розраховуються на пропорційній часу основі впродовж строку дії зобов'язання;

г) комісії за управління інвестицією тощо;

3) *комісії, що отримуються (сплачуються) після виконання певних дій, визнаються як дохід (витрати) після завершення певної операції:*

а) комісії за розподіл акцій (часток) клієнтів;

б) за розміщення цінних паперів за операціями з андерайтингу;

в) за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів;

г) за синдикування кредиту;

д) за довірче обслуговування клієнтів тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів. У тому числі за операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки та збитки [1]:

1) від реалізації фінансових інвестицій;

2) від змін в оцінюванні (переоцінці) інвестицій до справедливої вартості;

3) від результату переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют (банківських металів).

Дохід у вигляді дивідендів – дохід, який виникає у результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Витрати на формування спеціальних резервів банку – це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Доходи від повернення раніше списаних активів – кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Загальні адміністративні витрати – операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків:

1) витрати на утримання персоналу (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо);

2) амортизація необоротних активів;

3) витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт, страхування);

4) інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо);

5) гонорари за професійні послуги (юридичні, медичні тощо);

6) витрати на зв'язок (поштові, телефонні, факс тощо);

7) сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток та інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Податок на прибуток – операційні витрати банку, пов'язані із сплатою податку відповідно до чинного законодавства України та з урахуванням вимог

міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів.

За результатами інвестиційної діяльності банк визнає [1]:

- 1) доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії;
- 2) доходи (витрати) за операціями із збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;
- 3) доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає [1]:

- 1) доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- 2) доходи (витрати) за субординованим боргом;
- 3) дивіденди, що сплачені впродовж звітного періоду;
- 4) доходи, що виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо.

Банк окремо визначає прибуток від діяльності, що триває, та від припиненої діяльності.

Припинена діяльність – це ліквідований або визнаний як утримуваний для продажу компонент банку, який являє собою:

- а) відокремлюваний напрям або сегмент діяльності банку;
- б) частину єдиного скоординованого плану відмови від окремого напрямку або сегмента діяльності банку;
- в) дочірнє підприємство, що було придбане винятково з метою його перепродажу.

Як зазначалося, банк, прості акції або потенційні прості акції якого відкрито продаються та купуються на відкритому ринку, що містить біржовий та позабіржовий, а також банк, що подає чи повинен подати фінансову звітність відповідним органам із метою випуску простих акцій на відкритому ринку, повинні розкривати інформацію про прибуток на акцію [6].

Усі статті доходу і витрат, що відносяться до утримувачів звичайних акцій материнського банку, і які визнаються впродовж періоду (у тому числі витрати на сплату податку і виплату дивідендів на привілейовані акції, класифіковані як зобов'язання), включаються до визначення прибутку або збитку за період, який відноситься до утримувачів звичайних акцій материнського банку.

Із метою обчислення базисного прибутку на акцію кількість звичайних акцій повинна бути середньозваженою кількістю звичайних акцій, що перебувають в обігу впродовж певного періоду.

Банк включає прості акції до розрахунку середньозваженої кількості акцій в обігу, починаючи з дати їх випуску, який зареєстровано Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Вибір часу включення простих акцій визначається умовами їх випуску та розміщення [6].

Середньозважена кількість звичайних акцій, що перебувають в обігу впродовж певного періоду, відображає той факт, що сума акціонерного капіталу могла змінитися впродовж певного періоду в результаті більшої або меншої кількості акцій в обігу на будь-який час. Вона є кількістю звичайних акцій в обігу на початок періоду, скоригованою на кількість викуплених та випущених звичайних акцій упродовж певного періоду, помноженою на часовий зважений коефіцієнт.

Часовий зважений коефіцієнт – це загальна кількість днів, упродовж яких акції перебувають в обігу, у вигляді відношення до загальної кількості днів у певному періоді [2].

Середньозважену кількість звичайних акцій, що перебувають в обігу впродовж певного періоду та всіх відображених періодів, необхідно коригувати відповідно до подій, які змінили кількість звичайних акцій в обігу без відповідних змін у ресурсах, крім конвертації потенційних звичайних акцій.

Звичайні акції можуть випускатися або кількість акцій в обігу може зменшуватися без відповідної зміни в ресурсах. Прикладами є [2]:

- а) капіталізація чи бонусна емісія (інколи її називають дивідендом, що сплачується цінними паперами);
- б) бонусний елемент у будь-якому іншому випуску, наприклад, бонусний елемент у випуску прав на акції для існуючих акціонерів;
- в) дроблення акцій;
- г) зворотне дроблення акцій (консолідація акцій).

Із метою обчислення розбавленого прибутку на акцію суб'єкт господарювання повинен коригувати прибуток або збиток, який відноситься до утримувачів звичайних акцій материнського підприємства, та середньозважену кількість акцій в обігу з урахуванням впливу всіх розбавляючих потенційних звичайних акцій.

Розбавляюча потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції призведе до зменшення чистого прибутку (збільшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності у майбутньому.

Приклади потенційних звичайних акцій [2]:

- а) інструменти фінансового зобов'язання або власного капіталу, включаючи привілейовані акції, які конвертуються у звичайні акції;
- б) опціони та варанти;
- в) акції, які були б випущені після виконання певних умов, передбачених контрактними угодами, такими, як придбання підприємства або інших активів.

Потенційні звичайні акції необхідно вважати розбавляючими тоді і лише тоді, коли їх конвертація у звичайні акції зменшить прибуток на акцію або збільшить збиток на акцію від подальшої діяльності.

Скоригована середньорічна кількість простих акцій – середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість потенційних простих акцій.

Скоригований чистий прибуток (збиток) – чистий прибуток (збиток)

після вирахування дивідендів на привілейовані акції, скоригований на вплив розбавляючих простих акцій. Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію визначається діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу.

4.2. Методика складання звіту про фінансові результати діяльності банку

Доходи і витрати визнаються за таких умов [1]:

а) визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку;
б) фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, може бути точно визначений.

Якщо банк подає два звіти, звіт про прибутки та збитки має передувати звіту про сукупний дохід.

Банк розкриває основні види доходів і витрат, що групуються за їх характером.

До складу іншого сукупного доходу входять статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, а саме:

- результати переоцінки основних засобів та нематеріальних активів;
- накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України;
- результати переоцінки фінансових активів у портфелі банку на продаж;
- результати переоцінки хеджування грошових потоків;
- частка іншого сукупного доходу асоційованої компанії;
- актуарні прибутки (збитки) за пенсійними планами з визначеними виплатами.

Відповідно до Інструкції № 373 [6] банк подає всі статті доходів та витрат в єдиному Звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіті про фінансові результати) або у двох окремих звітах: Звіті про прибутки і збитки та Звіті про сукупний дохід за звітний період наростаючим підсумком. Якщо банк подає два звіти, Звіт про прибутки та збитки має передувати Звіту про сукупний дохід.

Зразки форм Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіту про фінансові результати), Звіту про прибутки і збитки та Звіту про сукупний дохід наведені в додатку 1 до Інструкції № 373.

Банк не включає до звіту про фінансові результати інформацію про доходи і витрати за внутрішньосистемними розрахунками.

Банк, прості акції або потенційні прості акції якого відкрито продаються та купуються на відкритому ринку, включаючи біржовий та позабіржовий, а також банк, що подає чи повинен подати фінансову звітність відповідним органам із метою випуску простих акцій на відкритому ринку, повинні розкривати інформацію про прибуток на акцію.

Банк зазначає в єдиному звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід або у звіті про прибутки і збитки показники чистого прибутку (збитку) та скоригованого прибутку (збитку) на одну просту акцію від діяльності, що триває, та окремо – від припиненої діяльності для кожного класу простих акцій, що надають різні права на частку в прибутку за звітний період. Якщо чистий та скоригований прибуток (збиток) на акцію однаковий, банк може подавати їх в одній статті звіту. Банк подає показники чистого та скоригованого прибутку (збитку) на акції в усіх відображених періодах з однаковою точністю [6].

Показники прибутку (збитку) на одну акцію зазначаються у гривнях. Збиток на одну просту акцію зазначається в дужках.

4.3. Теоретичні та методичні основи складання звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів надає необхідну інформацію, що є основою оцінювання *спроможності банку генерувати та ефективно використовувати грошові кошти та їх еквіваленти*.

Грошові кошти та їх еквіваленти – готівкові кошти, кошти у Національному банку України, кореспондентські рахунки, депозити та кредити «овернайт» в інших банках.

Грошові потоки (рух коштів) – це надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Негрошові операції – операції, що не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів.

Прикладами негрошових операцій є:

- 1) формування резерву під наявний актив;
- 2) амортизація необоротних активів;
- 3) нараховані, але не отримані доходи; та нараховані, але не сплачені витрати;
- 4) переоцінка фінансових інструментів та активів і т. д.

Банк у звіті про рух грошових коштів відображає **фактичне надходження та використання готівкових та безготівкових коштів у звітному періоді** на основі аналізу змін у статтях звіту про фінансовий стан, а також даних звіту про прибутки і збитки.

Обсяг руху грошових коштів розподіляється впродовж звітнього періоду за видами діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова). Зміст даних видів діяльності детально розкрито у підручнику «Облік у банку» [7, с. 561–562]. Класифікація за видами діяльності дає змогу банку оцінити вплив кожного виду діяльності на його фінансовий стан і на потоки грошових коштів та їх еквівалентів.

Структура і зміст форми Звіту про рух грошових коштів визначається пунктом 4 розділу 2 Інструкції № 373 [6]. Банк для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення операційної діяльності використовує один із двох методів – *прямий або непрямий*.

Банк, що використовує **прямий метод**, для визначення обсягу чистих грошових коштів від здійснення операційної діяльності послідовно зазначає всі основні статті надходжень та витрат, різниця яких відображає збільшення або зменшення грошових коштів. Застосування прямого методу надає змогу банку отримати інформацію для оцінювання майбутніх грошових потоків і має переваги над непрямим методом [6].

Банк, що використовує **непрямий метод**, для визначення чистих грошових коштів від здійснення операційної діяльності коригує суму прибутку (збитку) на результат негрошових операцій на суми відстрочених та нарахованих надходжень (платежів) минулих або майбутніх періодів за операційною діяльністю, на суми доходів та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної і фінансової діяльності [6].

Банк визначає обсяг руху грошових коштів від здійснення інвестиційної та фінансової діяльності з використанням лише прямого методу.

Банк відображає грошові потоки, що виникають від операцій в іноземній валюті, у грошовій одиниці України (у тисячах гривень) із застосуванням до суми в іноземній валюті офіційного валютного курсу гривні до іноземних валют на дату виникнення грошового потоку.

Банк перераховує грошові потоки господарської одиниці за межами України за офіційним валютним курсом гривні до іноземних валют на дату виникнення грошового потоку або застосовує середньозважений валютний курс для відображення операцій в іноземній валюті або перерахування грошових потоків господарської одиниці за межами України впродовж звітного періоду.

Нереалізовані прибутки (збитки), що виникають під час зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют, не є грошовими потоками.

Загальний чистий результат руху грошових коштів та їх еквівалентів від усіх видів діяльності повинен відповідати різниці між залишками грошових коштів та їх еквівалентів на початок і кінець звітного періоду.

Вплив змін валютних курсів на грошові кошти та їх еквіваленти, що зазначені в іноземній валюті або підлягають погашенню в іноземній валюті, відображаються у звіті про рух грошових коштів для узгодження грошових коштів та їх еквівалентів на початок і кінець звітного періоду.

Банк розкриває інформацію про порядок визначення та склад грошових коштів і їх еквівалентів, відображених у звіті про рух грошових коштів, та їх узгодження з відповідними статтями звіту про фінансовий стан.

Із грошових коштів та їх еквівалентів виключаються грошові кошти з обмеженим правом на їх використання.

Операції за інвестиційною та фінансовою діяльністю, що не потребують використання грошових коштів або їх еквівалентів, виключаються із звіту про рух грошових коштів. Ці операції розкриваються у відповідних примітках.

Зразок форми Звіту про рух грошових коштів наведений у додатку 1 до Інструкції № 373.

ТЕМА 5

ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ І ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКУ

План

- 5.1. Методика складання звіту про власний капітал.
- 5.2. Структура та зміст приміток до фінансових звітів.
- 5.3. Розкриття інформації про фінансові ризики у примітках до річної фінансової звітності.

Анотація

Значення і джерела інформації для складання звіту про власний капітал банку. Методика складання звіту про власний капітал банку. Сутність і значення приміток до фінансової звітності банку. Структура та зміст приміток. Склад приміток до річного фінансового звіту банків. Методика розкриття інформації про фінансові ризики у примітках. Відображення операцій із пов'язаними сторонами у примітках.

Основні поняття

1. Акредитив.
2. Асоційовані особи.
3. Афілійовані особи банку.
4. Емісійні різниці.
5. Зобов'язання з кредитування.
6. Монетарні статті.
7. Неконтрольована частка.
8. Операційний сегмент.
9. Потенційні зобов'язання банку.
10. Похідний фінансовий інструмент.
11. Резерви переоцінки.
12. Споріднені особи банку.
13. Чиста валютна позиція.
14. Чистий розрив ліквідності.
15. Чутливості банку до відсоткового ризику.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Вплив змін валютних курсів [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_022 .
2.	Операційні сегменти [Електронний ресурс] : міжнародний стандарт фінансової звітності 8 (МСФЗ 8). – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_k53 .
3.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
4.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .
5.	Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України, затверджені Постановою НБУ № 965 від 29.12.2015 року. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25625615 .

5.1. Методика складання звіту про власний капітал

Звіт про власний капітал – одна з основних форм звітності, що характеризує зміни та рух капіталу за звітний та попередній роки.

Метою складання звіту про власний капітал є надання користувачам інформації про зміни у складових (статутному капіталі, емісійних різницях, резервних, інших фондах банку та резервах переоцінки, нерозподіленому прибутку) власного капіталу банку.

Структура і зміст форми Звіту про власний капітал визначається пунктом 3 розділу 2 Інструкції № 373 [4].

Елементами звіту про власний капітал є:

- статутний капітал;
- емісійні різниці;
- резервний фонд;
- інші фонди;
- резерви переоцінки;
- нерозподілений прибуток;
- частка (прибутку або збитку та чистих активів), що належать власникам;

– неконтрольована частка – власний капітал у дочірньому підприємстві, який не відноситься, прямо чи опосередковано, до материнського підприємства.

Банк у звіті про власний капітал відображає окремо [4]:

– загальний сукупний дохід банку за звітний період із зазначенням окремо загальних сум, що належать власникам материнської компанії і неконтрольованій частці;

– для кожного компонента капіталу вплив ретроспективного застосування або перерахунку, визнаного у зв'язку з виправленням помилок та/або впливом змін в обліковій політиці;

– для кожного компонента власного капіталу узгодження балансової вартості на початок та кінець звітного періоду із зазначенням кожної зміни, що обумовлена прибутком або збитком, кожної статті іншого сукупного доходу, операцій із власниками (відображення виплат, що здійснюються ними або на їх користь, зміни в частках участі у дочірніх компаніях, які не призводять до втрати контролю).

Компоненти капіталу містять, наприклад, кожну статтю внесеного капіталу, накопичений залишок за кожною статтею сукупного доходу та нерозподілений прибуток.

Звіт про власний капітал являє собою таблицю, за колонками якої наведено складові капіталу у розрізі статей, визначених у балансі.

У рядках зазначаються напрямки, за якими відбувалися зміни у капіталі за попередній та звітний роки:

- 1) враховується вплив переходу на нові або переглянуті стандарти (рядок 2), зміна облікової політики та виправлення помилок;

2) визначається чистий дохід (збиток), що визнаний безпосередньо у складі капіталу. Цей показник розраховується шляхом врахування переоцінки: цінних паперів у портфелі банку на продаж, основних засобів, нематеріальних активів, операцій із хеджування. Також враховуються: накопичені курсові різниці, відстрочені податки, продаж або втрати від зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку на продаж;

3) визначається вплив прибутку(збитку), що отриманий банком за рік;

4) розкривається інформація щодо емісії акцій; власних акцій викуплених в акціонерів, виплат дивідендів.

Зразок форми Звіту про власний капітал наведений у додатку 1 до Інструкції № 373.

5.2. Структура та зміст приміток до фінансових звітів

Невід'ємною складовою фінансової звітності банку є примітки.

Примітка до фінансової звітності – це додаткова інформація для розкриття та уточнення суми, суті та класифікації операції, до якої вона відноситься.

Банк у примітках надає інформацію про основні принципи складання фінансової звітності, облікової політики банку, зміни, що в ній відбулися впродовж звітного періоду, вплив економічної ситуації в Україні на фінансовий стан та результати діяльності банку, описує статті активів та пасивів, надає іншу інформацію, розкриття якої передбачають МСФЗ.

Банки при складанні приміток можуть використовувати Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України, затверджені Постановою НБУ № 965 від 29.12.2015 року (далі – Методичні рекомендації) [5]. Ці Методичні рекомендації є прикладом для розкриття банками інформації у примітках до фінансової звітності, складеної відповідно до вимог МСФЗ.

Банк може використовувати інші форми приміток для розуміння інформації, що надається у фінансовій звітності відповідно до вимог МСФЗ.

До приміток, поданих до статей форм фінансових звітів, вноситься суттєва, повна та корисна для користувачів фінансової звітності інформація, яка у цих звітах не розкривається безпосередньо. Обсяг, потрібної для розкриття інформації, залежить від масштабів використання банком фінансових інструментів і методів управління фінансовими ризиками [5].

Зразки приміток до фінансової звітності наведені у додатку до Методичних рекомендацій (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Загальний перелік приміток до річної фінансової звітності банків України за Методичними рекомендаціями [5]

Номер примітки	Назва примітки	Призначення	
1	2	3	
1	Інформація про банк	Розкривається загальна інформація про банк та його облікову політику	
2	Економічне середовище, в умовах якого банк здійснює свою діяльність		
3	Основи подання фінансової звітності		
4	Принципи облікової політики. Підпримітки 4.1–4.33		
5	Нові та переглянуті стандарти, які не набрали чинності		
6	Грошові кошти та їх еквіваленти	Деталізують зміст статей річного Звіту про фінансовий стан (Баланс)	
7	Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		
8	Кошти в інших банках		
9	Кредити та заборгованість клієнтів		
10	Цінні папери у портфелі банку на продаж		
11	Цінні папери в портфелі банку до погашення		
12	Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії		
13	Інвестиційна нерухомість		
14	Гудвіл		
15	Основні засоби та нематеріальні активи		
16	Інші фінансові активи		
17	Інші активи		
18	Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття		
19	Кошти банків		
20	Кошти клієнтів		
21	Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		
22	Боргові цінні папери, емітовані банком		
23	Інші залучені кошти		
24	Резерви за зобов'язаннями		
25	Інші фінансові зобов'язання		
26	Інші зобов'язання		
27	Субординований борг		
28	Статутний капітал та емісійні різниці		
29	Рух резервів переоцінювання (компонентів іншого сукупного доходу) .		
30	Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення		
31	Відсоткові доходи та витрати		Деталізують зміст статей річного Звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (Звіту про фінансові результати)
32	Комісійні доходи та витрати		
33	Інші операційні доходи		

Продовження табл. 5.1

1	2	3	
34	Адміністративні та інші операційні витрати		
35	Результат від операцій із фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		
36	Результат від операцій із фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		
37	Витрати на податок на прибуток		
38	Прибуток/(збиток) на одну просту та привілейовану акцію		
39	Дивіденди		
40	Операційні сегменти		<p>Розкривають інформацію про фінансові ризики, а також додаткову інформацію, передбачену МСФЗ</p>
41	Управління фінансовими ризиками (валютний, відсотковий, ліквідності, географічної концентрації)		
42	Управління капіталом		
43	Рахунки довірчого управління		
44	Потенційні зобов'язання банку		
45	Похідні фінансові інструменти		
46	Справедлива вартість активів та зобов'язань		
47	Передача фінансових активів		
48	Взаємозалік фінансових активів та фінансових зобов'язань		
49	Подання фінансових інструментів за категоріями оцінювання		
50	Операції з пов'язаними сторонами		
51	Дочірні, асоційовані та спільні компанії		
52	Об'єднання компаній		
53	Події після дати балансу		

До основних правил складання приміток належать такі [4, 5]:

- банк складає примітки до кожної суттєвої статті фінансової звітності на основі даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку;
- банк у примітках стисло викладає інформацію про методи оцінювання, припущення та судження провідного управлінського персоналу, які були використані в процесі застосування облікової політики банку і мали істотний вплив на суми, відображені у фінансовій звітності;
- банк розкриває в примітках інформацію про склад активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат, позабалансових зобов'язань, іншу інформацію, розкриття якої вимагається МСФЗ, згідно з перехресним посиланням у відповідних статтях форм фінансової звітності;
- банк у примітках для аналізу кредитної якості цінних паперів класифікує їх за емітентами на великі, середні, малі підприємства згідно із

законодавством України або відповідно до підходів і методів, які він використовує в управлінській звітності;

– банк у відповідних примітках подає фінансові активи банку, які мають міжнародний рейтинг, за кредитними рейтингами контрагентів, установленими рейтинговою компанією (зазначається найменування компанії) за міжнародною рейтинговою шкалою, інші – за національною шкалою. Банк подає такі фінансові активи за найнижчим з присвоєних компанією рейтингом кожному контрагенту. Банк наводить рейтинги відповідно до кодування рейтингової компанії із застосуванням таблиці відповідностей рейтингів інформаційної системи (назва інформаційної системи);

– банк групує фінансові активи та фінансові зобов'язання за класами залежно від характеру інформації та характеристики фінансового інструменту, що дає можливість користувачам фінансових звітів оцінити їх значущість щодо фінансового стану банку та результатів його діяльності.

У примітках до фінансової звітності банк, акції або боргові цінні папери якого відкрито продаються та купуються, а також банк, який надає або планує надавати свою фінансову звітність відповідним органам у зв'язку з розміщенням будь-яких видів фінансових інструментів на відкритому ринку цінних паперів, надають інформацію за **операційними сегментами**. Банк визначає операційні сегменти на підставі внутрішньої інформації, яку використовує особа банку, відповідальна за прийняття операційних рішень для внутрішнього оцінювання результатів діяльності операційних сегментів та розподілу ресурсів на ці сегменти.

Так, згідно з МСФЗ 8 суб'єктові господарювання необхідно розкривати інформацію, щоб надати можливість користувачам фінансової звітності оцінити характер та фінансовий вплив економічної діяльності, якою він займається, а також економічні умови, за яких він функціонує [2].

Виходячи з цього, у примітці 38 розкривається інформація щодо операційних сегментів. **Операційний сегмент** – це компонент суб'єкта господарювання [2]:

а) що займається економічною діяльністю, від якої він може отримувати доходи та зазнавати витрати (включаючи доходи та витрати, пов'язані з операціями з іншими компонентами того самого суб'єкта господарювання);

б) операційні результати якого регулярно переглядаються вищим керівником з операційної діяльності суб'єкта господарювання для прийняття рішень про ресурси, які необхідно розподілити на сегмент, та оцінювання результатів його діяльності;

в) про який доступна дискретна фінансова інформація.

Операційний сегмент може стосуватися економічної діяльності, яка ще не генерує доходи, наприклад, операції з освоєння виробництва можуть бути операційними сегментами до отримання доходів.

Основними операційними сегментами, операції за якими повинні відображатися у примітці 40 до фінансової звітності, є [5]:

- послуги корпоративним клієнтам;
- послуги фізичним особам;
- інвестиційна банківська діяльність.

Банк забезпечує узгодження загальних сум доходів, витрат, активів, зобов'язань, загальної суми оцінки прибутку/(збитку) та інших суттєвих сум, інформація про які розкривається для звітних сегментів, із відповідними сумами у фінансових звітах банку.

Крім того, банк у таблиці 5 примітки 40 «Інформація про географічні регіони» розкриває інформацію про доходи від операцій зовнішнім клієнтам, якщо вони становлять 10 % або більше доходів банку, загальну суму доходів від кожного такого клієнта та визначальну інформацію про сегмент, до якого він належить.

Номери приміток наведені у цьому та наступних питаннях лекцій є орієнтовними, оскільки на практиці кількість та нумерація приміток у звітності банку може змінюватися залежно від обсягу та специфіки його діяльності.

5.3. Розкриття інформації про фінансові ризики у примітках до річної фінансової звітності

Інформація про порядок управління фінансовими ризиками банку розкривається у **примітці 41**.

У цій примітці банк описує цілі, політику та процеси щодо управління такими основними видами ризику: кредитним, валютним, процентним, іншим ціновим ризиком, географічним, ліквідності. Банк також розкриває методи, використані для оцінювання зазначених вище ризиків, а також результати проведеного оцінювання.

Розглянемо більш детально особливості представлення аналітичних даних у примітці.

В аспекті аналізу валютного ризику [5]:

1) у таблиці 1 проводиться аналіз валютного ризику, розшифровуються активи та зобов'язання банку у розрізі валют та наводиться їх різниця.

Монетарні статті – це утримувані одиниці валюти, а також активи та зобов'язання, що їх повинні отримати або сплатити у фіксованій або визначеній кількості одиниць валюти [1].

Основною характеристикою монетарної статті є право отримувати (або зобов'язання надати) фіксовану або визначену кількість одиниць валюти. Приклади охоплюють: пенсії та інші виплати працівникам, які підлягають сплаті грошовими коштами; забезпечення, за які необхідно розраховуватися

грошовими коштами, та дивіденди грошовими коштами, які визнаються як зобов'язання.

І навпаки, основною характеристикою немонетарної статті є відсутність права отримувати (або зобов'язання надати) фіксовану кількість або кількість одиниць валюти, яку можна визначити. Прикладами є: суми, сплачені авансом за товари та послуги (наприклад, попередньо сплачена орендна плата); гудвіл; нематеріальні активи; запаси; основні засоби та забезпечення, розрахунки за якими здійснюють шляхом надання немонетарного активу.

Похідний фінансовий інструмент – фінансовий інструмент:

- розрахунки за яким проводитимуться у майбутньому;
- вартість якого змінюється внаслідок змін відсоткової ставки, курсу цінних паперів, валютного курсу, індексу цін, кредитного рейтингу (індексу) або інших змінних, що є базисними;
- який не потребує початкових інвестицій.

Похідні фінансові інструменти включають ф'ючерсні контракти, форвардні контракти, опціони, свопи та інші похідні фінансові інструменти.

Чиста валютна позиція – різниця між вимогами та зобов'язаннями (балансовими та позабалансовими), вираженими в одній і тій самій іноземній валюті;

2) у таблицях 2 і 3 розкривається потенційна зміна прибутку або збитку та власного капіталу в результаті можливих змін офіційного курсу гривні до іноземних валют.

У межах аналізу відсоткового ризику:

1) у таблиці 4 активи та зобов'язання відображаються за балансовою вартістю за датами перегляду відсоткових ставок. Після таблиці наводиться аналіз **чутливості банку до відсоткового ризику**, показуючи, як зміни у відповідній змінній ризику (відсоткова ставка), що були обґрунтовано можливими, впливатимуть на прибуток або збиток і капітал;

2) у таблиці 5 наведені дані за середньозваженою відсотковою ставкою основних складових активів та зобов'язань банку.

Крім того, банк наводить **аналіз іншого цінового ризику**, що виникає від фінансового інструменту внаслідок змін, наприклад, у цінах на інструменти власного капіталу, а також наводить підсумкові кількісні дані про доступність ризикові на звітну дату, що базується на внутрішній інформації, наданій провідному управлінському персоналу.

Банк розкриває інформацію про доступність іншому ціновому ризикові, причини виникнення, цілі, політику та механізми управління ризиком та методи, використані для оцінювання ризику.

Банк здійснює аналіз чутливості для іншого цінового ризику.

У межах аналізу географічного ризику у таблицях 39.6 та 7 банк розкриває структуру своїх активів та зобов'язань у розрізі географічної

структури: Україна, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), інші країни.

У межах аналізу ризику ліквідності:

1) у таблицях 8 та 9 банк наводить аналіз фінансових зобов'язань за строками погашення (строки погашення визначаються від дати звітності до дати погашення згідно з контрактом) за звітний та попередній періоди відповідно;

2) у таблицях 10 та 11 банк наводить аналіз фінансових активів та зобов'язань за строками погашення на основі очікуваних строків погашення за звітний та попередній роки відповідно.

У цих таблицях також зазначається **чистий розрив** як різниця між фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями. Цей показник безпосередньо характеризує ліквідність банку.

Важлива інформація, що може бути використана для аналізу ризиковості діяльності банку, міститься у примітці 42 (таблиці 1, 2), що характеризує структуру регулятивного капіталу банку та структуру капіталу банку, що розраховується на основі Базельської угоди про капітал. Крім того, у примітці 44 банк розкриває інформацію про **потенційні зобов'язання банку** – події, що відбулися станом на кінець звітного періоду, але не відображені в інших примітках, за якими ймовірність вибуття ресурсів, що втілюють економічні вигоди, не відповідає визначенню зобов'язання, зокрема [5]:

- а) розгляд справ у суді;
- б) потенційні податкові зобов'язання;
- в) зобов'язання за капітальними інвестиціями (суми контрактних зобов'язань, пов'язаних із реконструкцією будівель, придбанням основних засобів та нематеріальних активів тощо);
- г) зобов'язання оперативного лізингу (оренди);
- г) дотримання особливих вимог (вимог щодо дотримання певних умов за отриманими позиковими коштами);
- д) зобов'язання з кредитування (невикористані кредитні лінії, експортні акредитиви, імпорتنі акредитиви, гарантії видані);
- е) активи, надані в заставу, та активи, щодо яких є обмеження, пов'язане з володінням, користуванням та розпорядженням ними.

Із підвищеними ризиками, як правило, пов'язане проведення банком операцій з пов'язаними сторонами.

Згідно із ЗУ «Про банки та банківську діяльність», пов'язаними особами є [3]:

- 1) керівники банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів правління банку;
- 2) особи, які мають істотну участь у діяльності банку;
- 3) керівники юридичних осіб, які мають істотну участь у банку;
- 4) керівники та контролери споріднених осіб банку;

5) керівники та контролери афілійованих осіб банку;

6) **афілійовані особи банку** – будь-які юридичні особи, в який банк має істотну участь або які мають істотну участь у банку;

7) **споріднені особи банку** – юридичні особи, які мають спільних із банком власників істотної участі;

8) **асоційовані особи** (чоловік або дружина, прямі родичі цієї особи (батько, мати, діти, рідні брати та сестри, дід, баба, онуки), прямі родичі чоловіка або дружини цієї особи, чоловік або дружина прямого родича) будь-якої фізичної особи, зазначеної в пунктах 1–5;

9) юридичні особи, в яких асоційовані особи, визначені пунктом 8, є керівниками або контролерами.

У примітці 50 банк зобов'язаний відображати операції з пов'язаними сторонами у розрізі операцій із [5]: материнською компанією; найбільшими учасниками (акціонерами) банку; компаніями під спільним контролем; дочірніми компаніями; провідним управлінським персоналом; асоційованими компаніями та іншими пов'язаними сторонами.

ТЕМА 6

КОРИГУВАННЯ ТА КОНСОЛІДАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКІВ

План

- 6.1 Методичні основи здійснення коригувальних проведення.
- 6.2 Особливості складання звітності за коригувальними проведеннями.
- 6.3 Основи складання консолідованої фінансової звітності банків.

Анотація

Події після дати балансу. Застосування принципу суттєвості під час здійснення коригувань у фінансових звітах. Виправлення помилок і зміни в облікових оцінках. Здійснення банками коригувальних проведення. Звітність за коригувальними проведеннями. Сутність принципу «Консолідація». Порядок складання консолідованої фінансової звітності. Порядок складання консолідованої фінансової звітності за методом повної консолідації. Порядок складання консолідованої фінансової звітності за методом участі у капіталі.

Основні поняття

- 1. Гудвіл при консолідації.
- 2. Дохід від вигідної покупки.
- 3. Консолідована група.
- 4. Консолідована фінансова звітність.
- 5. Коригувальні проведення.
- 6. Материнський банк.
- 7. Метод повної консолідації.
- 8. Методом участі в капіталі.
- 9. Суб'єкт господарювання спеціального призначення.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
2. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
2.	Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 24.11.2011 р., № 373. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11 .

6.1. Методичні основи здійснення коригувальних проведень

Банк для забезпечення складання достовірної фінансової звітності здійснює її коригування та розкриває відповідну інформацію про зміни у фінансовій звітності.

Банк здійснює коригування статей фінансової звітності після дати балансу для відображення операцій, що належать до звітного періоду, але з певних причин не були визнані в бухгалтерському обліку до дати балансу.

Банк коригує статті активів та зобов'язань, доходів і витрат, власного капіталу шляхом сторнування та/або додаткових записів у регістрах бухгалтерського обліку коригувальним проведенням.

Коригувальні проведень – це бухгалтерські проведень, що здійснюються після закінчення звітного періоду між датою балансу (кінець останнього дня звітного періоду) та датою затвердження (підписання) керівництвом звітності для розкриття достовірної інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку згідно із принципом нарахування.

Основні принципи коригування звітності та особливості здійснення коригувальних проведень визначаються пунктами 5 та 6 розділу 3 Інструкції № 373 [2].

Банк коригує суми, визнані у звітності на дату балансу, на які вплинули події після дати балансу, та визнає суми, що не були відображені у звітності на дату балансу з певних причин, наприклад [2]:

- а) отримано інформацію про те, що корисність активу зменшилася;

б) надходження після дати балансу рішення суду, яке підтверджує наявність на дату балансу теперішньої заборгованості, що потребує додаткового коригування або створення резерву під зобов'язання;

в) собівартість придбаних активів або надходження від проданих активів до дати балансу визначена після дати балансу;

г) виявлено порушення або помилки, що свідчать про викривлення даних фінансової звітності тощо.

Банк не здійснює коригування сум, визнаних у його фінансовій звітності для відображення подій, які свідчать про обставини, що виникли після дати балансу, наприклад у разі [2]:

а) зниження ринкової вартості інвестицій (у період із дати балансу до дати затвердження фінансової звітності);

б) оголошення дивідендів за звітний період;

в) прийняття рішення про ліквідацію банку (вимагає зміни облікової політики, а не коригування звітності);

г) об'єднання бізнесу;

г) оголошення про реорганізацію;

д) зміни ставок податків, прийнятих або оголошених після звітного періоду;

е) знищення (втрати) активів унаслідок пожежі, аварії, стихійного лиха або іншої надзвичайної події;

є) емісії цінних паперів;

ж) укладення договорів про капітальні та фінансові інвестиції, надання гарантій;

з) прийняття законодавчих актів, що впливають на діяльність банку, тощо.

Банк розкриває інформацію про такі події у примітках до фінансової звітності.

Банк під час здійснення коригувальних проведень застосовує принцип суттєвості щодо суми коригування і статті, що підлягає коригуванню. Банк самостійно з урахуванням впливу на показники балансу та звіту про сукупні прибутки і збитки та інший сукупний дохід визначає розмір суттєвості, що застосовується провідним управлінським персоналом для формування достовірної фінансової звітності.

Пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) впливати на економічні рішення, що їх приймають користувачі на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір або характер статті або їх поєднання можуть бути визначальним чинником.

Банк визначає співвідношення суми, на яку необхідно здійснити коригування, та загальної суми статті відповідного елемента фінансової звітності.

Банк зобов'язаний здійснити коригувальні проведення за суттєвими сумами. Банк відображає суми, що істотно не впливатимуть на оцінювання визнаних на дату балансу активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат у реєстрах бухгалтерського обліку в поточному періоді без застосування коригувальних проведенень.

Під час здійснення коригувальних проведенень банк не може використовувати систему електронних платежів Національного банку.

Банк відображає коригувальні проведення в реєстрах бухгалтерського обліку поточною датою (у день фактичного її здійснення). У виписці з аналітичних рахунків коригувальні проведення відображаються окремою групою, що відокремлюється незаповненим рядком або іншим способом після здійснення проведенень поточного дня з обов'язковим зазначенням місяця та року, за який проводиться коригування.

У меморіальному ордері за коригувальними проведеннями зазначаються зміст операції, причина коригування, період, за який здійснюється проводка, підписи відповідального виконавця та уповноваженої особи, яка виконує функції контролю.

Банк роздруковує реєстр проведених за кожний день коригувальних проведенень та зберігає в меморіальних документах дня.

6.2. Особливості складання звітності за коригувальними проведеннями

Банк для забезпечення складання достовірної фінансової звітності здійснює коригувальні проведення за звітний місяць та коригувальні проведення за звітний рік з урахуванням таких вимог [2]:

– за звітний місяць – упродовж наступного місяця до дня надання файла 02 та до дня надання в січні поточного року файла 25 з окремою ознакою коригувальних проведенень за відповідний місяць;

– за проміжний період – упродовж наступного місяця після закінчення проміжного періоду від дня надання файла 02 до дня надання файла А4 з окремою ознакою коригувальних проведенень за звітний проміжний період;

– за звітний рік – у поточному році в період після надання файла 25 до 31 березня з окремою ознакою коригувальних проведенень за звітний рік.

Банк відображає коригувальні проведення в реєстрах бухгалтерського обліку поточною датою (у день фактичного її здійснення). У виписці з аналітичних рахунків коригувальні проведення відображаються окремою групою, що відокремлюється незаповненим рядком або іншим способом після здійснення проводок поточного дня з обов'язковим зазначенням місяця, проміжного періоду та року, за який проводиться коригування.

Наприклад, виписка з аналітичного рахунку може мати таку форму:

Код	Назва банку			
Рахунок	*****	03.07.20XX (дата поточного дня)	06 (місяць, за який проводиться коригування)	18.06.20XX (дата останньої проводки за цим рахунком)

Файли статистичної звітності, які містять інформацію щодо коригувальних проведеннь, надаються Департаментам НБУ через Центральну розрахункову палату у такі строки [2]:

- файл 02 – 10-го числа після звітного періоду;
- файл 25 – 24 січня поточного року;
- файл А4 – 25 числа місяця, наступного за звітним проміжним періодом (I – III квартали), а також до 11 квітня поточного року;
- файл 81 – 12 квітня поточного року.

Порядок подання звітності за коригувальними проведеннями визначається пунктом 7 розділу 3 Інструкції № 373 [2].

Банк формує файл 02, який містить поточні обороти за звітний місяць з ознаками "5" та "6", а також обороти за коригувальними проведеннями, що належать до звітного місяця, з ознаками "7" та "8". Також формується файл А4, який містить обороти за коригувальними проведеннями за проміжний період з ознаками "9" та "0".

Файл 02 за квітень, липень, жовтень додатково містить коригувальні обороти за звітний проміжний період з ознаками "9" та "0". Файли 02 за лютий, березень додатково містять коригувальні обороти за звітний рік, зокрема за результатами зовнішнього аудиту, з ознакою "9" та "0". До файла 02 за лютий, березень вносяться коригувальні обороти за звітний рік, які здійснювалися упродовж лютого, березня поточного року.

Банк формує файл 25, що містить обороти за проводками із закриття рахунків класів 6 та 7 на рахунки 5040, 5041, а також обороти за коригувальними проведеннями, які були здійснені після передавання файла 02. Залишки за рахунками у файлах 02 та 25 відрізняються на суми коригувальних проведеннь із закриття балансових рахунків 6 та 7 на рахунки 5040, 5041.

Банк формує і надсилає до Центральної розрахункової палати файл А4 – 11 квітня поточного року, файл 81 – 12 квітня поточного року. Усі коригувальні проведення за звітний рік здійснюються банком до 31 березня поточного року включно.

Файл А4 передбачає обороти за коригувальними проведеннями за звітний рік, зокрема за результатом зовнішнього аудиту. Файл 81 включає обороти за коригувальними проведеннями із закриття рахунків класів 6 і 7, залишки яких включені до файла А4 на балансові рахунки 5040, 5041.

У разі відсутності коригувальних проведеннь за період після дати надання файла 25 до дати надання файла А4 поточного року файли А4, 81 передаються банками із залишками без оборотів за балансовими і позабалансовими рахунками. У цьому разі залишки за рахунками файла 81 повинні відповідати залишкам за рахунками файла 25.

Центральна розрахункова палата надсилає до Національного банку України зведені в розрізі банків – юридичних осіб відомості про коригувальні проведення за звітний період. Відомості формуються з файлів 02, 25, А4, 81 аналогічно до звітності за формою № 10 «Оборотно-сальдовий баланс банку».

Звіт за формою № 1Д «Баланс банку» (файл 01) надається з урахуванням змін залишку за балансовим рахунком, що відбулися після проведення коригувальних проведенень.

6.3. Основи складання консолідованої фінансової звітності банків

Порядок складання консолідованої фінансової звітності банків регулюється пунктом 3 розділу 3 Інструкції № 373 [2].

Консолідована фінансова звітність – це звітність, що відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів материнського банку та його дочірніх і асоційованих компаній як єдиної економічної одиниці.

Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність за звітний рік у такому складі [2]:

- консолідований звіт про фінансовий стан (консолідований баланс);
- консолідований звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (консолідований звіт про фінансові результати);
- консолідований звіт про зміни у власному капіталі (консолідований звіт про власний капітал);
- консолідований звіт про рух грошових коштів за звітний період;
- примітки до консолідованих фінансових звітів.

Материнський банк включає до консолідованої фінансової звітності показники річної фінансової звітності всіх учасників консолідованої групи, включаючи організації спеціального призначення, за винятком показників річної фінансової звітності дочірніх та асоційованих компаній, що утримуються винятково для продажу та відповідають критеріям визнання необоротних активів, утримуваних для продажу, та припиненої діяльності.

Якщо продаж не відбувся, то показники фінансової звітності таких дочірніх та асоційованих компаній підлягають консолідації з дати їх класифікації як необоротні активи, утримувані для продажу, із внесенням відповідних змін до фінансової звітності за попередні періоди.

Материнський банк – банк, що здійснює контроль за учасниками консолідованої групи.

Консолідована група – це окрема економічна одиниця, неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, включаючи головну банківську установу (материнський банк з урахуванням філій, представництв, відділень на території України і за кордоном), учасників групи (асоційовані й дочірні компанії) та суб'єктів господарювання спеціального призначення.

Суб'єкт господарювання спеціального призначення – це суб'єкт господарювання, створений для вузького, чітко окресленого призначення,

зокрема з метою розроблення або сек'юритизації фінансових активів, а також венчурні фонди, взаємні фонди, трасти тощо.

Часто суб'єктів господарювання спеціального призначення створюють за юридичними угодами, які накладають суворі, а іноді постійні обмеження повноважень його керівного органу, опікунської ради або управлінського персоналу щодо прийняття рішень з приводу діяльності суб'єктів господарювання спеціального призначення. Часто такі положення конкретизують управлінську політику і поточну діяльність суб'єктів господарювання спеціального призначення так, що їх ніхто не може змінити, хіба що засновник чи спонсор (тобто вони функціонують на так званому «автопілоті»)

Материнський банк та учасники консолідованої групи використовують єдині принципи облікової політики. За основу облікової політики консолідованої групи береться облікова політика материнської компанії. Якщо учасник консолідованої групи застосовує облікову політику, що відрізняється від прийнятої консолідованою групою облікової політики, то під час складання консолідованої фінансової звітності материнський банк зобов'язаний здійснити відповідне коригування у фінансовій звітності учасника.

Фінансова звітність материнського банку та учасників консолідованої групи, що використовується для складання консолідованої фінансової звітності, складається за той самий звітний період і на одну й ту саму дату.

Якщо фінансова звітність, що використовується для консолідації, була складена на різні звітні дати, то материнський банк здійснює коригування згідно з впливом суттєвих операцій або інших подій, що відбуваються між цими датами, та розкриває відповідну інформацію в примітках. Інтервал між датами звітності не може перевищувати трьох місяців.

Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність шляхом включення до складу своїх фінансових звітів на звітну дату показників фінансової звітності учасників консолідованої групи з використанням методів повної консолідації та методу участі в капіталі.

Вибір методу консолідації залежить від рівня контролю консолідованої групи в капіталі кожного учасника. ***Для вибору методу консолідації застосовується периметр консолідації, який наведений у додатку 2 до Інструкції № 373 [2].***

Материнський банк визначає для учасників консолідованої групи вимоги до організації роботи зі складання консолідованої фінансової звітності, установлює порядок і строки подання їй фінансової звітності та необхідної для розкриття в ній додаткової інформації.

Дочірні компанії включаються до консолідованої фінансової звітності групи за методом придбання, починаючи з дати фактичного отримання групою контролю над їх операціями, і виключаються з консолідованої фінансової звітності, починаючи з дати втрати контролю.

Метод придбання передбачає визначення покупця, дати придбання, ідентифікованих придбаних активів та прийнятих зобов'язань і здійснення

оцінки їх справедливої вартості, гудвілу чи прибутку від вигідної покупки, будь-якої неконтрольованої частки в об'єкті придбання.

Материнський банк на дату отримання контролю (дату придбання) визнає окремо від гудвілу ідентифіковані активи, прийняті зобов'язання, неконтрольовану частку участі в об'єкті придбання.

Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність *за методом повної консолідації* шляхом упорядкованого додавання показників фінансової звітності учасників консолідованої групи до аналогічних показників фінансової звітності материнського банку.

Для забезпечення складання консолідованої фінансової звітності за методом повної консолідації материнський банк здійснює таке [2]:

а) постатейне додавання сум подібних статей активів, зобов'язань, капіталу, доходу та витрат;

б) з активів материнського банку виключає балансову вартість інвестицій материнського банку до кожної дочірньої компанії, а з капіталу дочірньої компанії виключає відповідну частку материнського банку в кожній дочірній компанії;

в) із відповідних статей фінансової звітності материнського банку та дочірньої компанії виключає суму внутрішньогрупових операцій (зокрема доходів, витрат, дивідендів, суму нереалізованих прибутків (збитків) від внутрішньогрупових операцій) та внутрішньогрупового сальдо;

г) оцінює справедливу вартість ідентифікованих придбаних активів та прийнятих зобов'язань, умовних (непередбачених) зобов'язань та розраховує справедливу вартість чистих активів дочірніх компаній на дату придбання;

г) визначає гудвіл або прибуток від вигідної покупки;

д) визначає неконтрольовану частку в прибутку або збитку консолідованих дочірніх компаній за звітний період;

е) визначає неконтрольовані частки в чистих активах консолідованих дочірніх компаній, що складаються із суми неконтрольованих часток на дату первісного об'єднання та частини неконтрольованих часток у зміні власного капіталу з дати придбання.

Материнський банк оцінює ідентифіковані придбані активи, прийняті зобов'язання, отримані під час об'єднання компаній умовні зобов'язання за справедливою вартістю на дату придбання (отримання контролю). Під час поетапного придбання також оцінює за справедливою вартістю частку в капіталі дочірньої компанії, якою вона володіла раніше.

Гудвіл при консолідації – перевищення вартості придбання над часткою материнського банку у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання.

Материнський банк визнає гудвіл на дату придбання, що оцінюється як перевищення суми, наведеної в підпункті «а», над сумою, наведеною в підпункті «б», а саме:

а) сукупної суми:

- переданої компенсації, оціненої за справедливою вартістю на дату придбання;
  - суми будь-якої неконтрольованої частки в об'єкті придбання, оціненої за справедливою вартістю;
  - справедливої вартості на дату придбання частки участі в капіталі, раніше утримуваної покупцем (материнським банком) в об'єкті придбання (дочірній компанії), у разі поетапного об'єднання компаній;
- б) сальдо сум на дату придбання ідентифікованих придбаних активів і прийнятих зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю.

Материнський банк визнає *дохід від вигідної покупки (негативний гудвіл)*, що виникає в разі перевищення суми, наведеної в підпункті «б», над сумою, наведеною в підпункті «а», у повній сумі на дату придбання. Перед визнанням доходу від вигідної покупки материнський банк повторно оцінює правильність ідентифікації всіх придбаних активів, прийнятих зобов'язань, перевіряє процедури оцінки, що були використані ним під час розрахунку.

Материнський банк під час придбання дочірніх компаній оцінює *неконтрольовані частки участі* в об'єкті придбання за справедливою вартістю або пропорційно частці неконтрольованої участі в ідентифікованих чистих активах об'єкта придбання.

Неконтрольовані частки відображаються в Консолідованому звіті про фінансовий стан у складі власного капіталу окремо від власного капіталу власників материнського банку та в окремій колонці в Консолідованому звіті про зміни у власному капіталі.

Неконтрольовані частки, що належать до результатів діяльності звітного періоду, відображаються в Консолідованому звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід окремим рядком. Сукупний прибуток розподіляється власникам материнського банку та неконтрольованій частці участі навіть тоді, якщо призводить до від'ємного значення частки участі.

Зміни частки участі материнського банку в дочірній компанії, що не призводять до втрати контролю, відображаються як операції із власниками в Консолідованому звіті про зміни у власному капіталі.

Материнський банк у разі втрати контролю над дочірньою компанією визнає будь-які збережені в колишніх дочірніх компаніях інвестиції за справедливою вартістю на дату втрати контролю.

Якщо володіння акціями в дочірній компанії банку зменшується з відповідною зміною статусу дочірньої компанії, то материнський банк припиняє застосування методу повної консолідації та відображає відповідну інвестицію як інвестицію в асоційовану компанію (за методом участі в капіталі) або як інвестиції, утримувані для продажу.

Материнський банк перераховує статті фінансових звітів господарських одиниць за межами України за гривневим еквівалентом:

- а) монетарні і немонетарні статті перераховує за офіційним валютним курсом на дату балансу;

б) статті доходів, витрат перераховує за офіційним валютним курсом на дату операцій, крім звітності дочірніх банків, філій, представництв, що складені у валюті країни з гіперінфляційною економікою.

Материнський банк для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів, що виникали протягом кожного місяця, може застосовувати середньозважений валютний курс за відповідний місяць.

Курсові різниці, що виникають під час перерахунку показників фінансової звітності, материнський банк відображає в Консолідованому звіті про фінансовий стан окремим компонентом власного капіталу «Накопичені курсові різниці» у статті «Резервні та інші фонди банку».

Материнський банк після перерахунку статей фінансової звітності дочірніх компаній, розташованих за межами України, включає їх до консолідованої фінансової звітності аналогічно до компаній, розміщених на території України, із застосуванням процедури виключення внутрішньогрупових операцій, обчислення гудвілу та неконтрольованої частки участі тощо.

Материнський банк включає фінансові звіти асоційованих компаній, якими прямо чи опосередковано володіє консолідована група, до консолідованої фінансової звітності за методом участі в капіталі.

Материнський банк відповідно до методу участі в капіталі після придбання асоційованої компанії відображає:

– частку групи в прибутках та збитках асоційованої компанії в складі Консолідованого звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід за рік як частку фінансового результату асоційованих компаній;

– частку групи в іншому сукупному доході, що відображається в складі іншого сукупного доходу окремим рядком.

Балансова вартість інвестицій в асоційовані компанії включає визначений гудвіл за вирахуванням накопичених збитків від його знецінення та коригується з урахуванням змін частки консолідованої групи в асоційованій компанії. Банк визнає дивіденди, отримані від асоційованих компаній, як доходи у своїй окремій фінансовій звітності.

Материнський банк припиняє використання методу участі в капіталі асоційованої компанії з дати втрати суттєвого впливу. Збережені інвестиції обліковуються за справедливою вартістю.

Банки подають до Національного банку України консолідовану звітність та іншу необхідну звітність та інформацію для інформаційного забезпечення банківського нагляду на консолідованій основі, який здійснюється у відповідності до статті 9 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [1].

Банківський нагляд на консолідованій основі – це нагляд, що здійснюється Національним банком України за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк унаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному Національним банком України порядку [1].

Національний банк України має право встановлювати вимоги до банківської групи та/або банківської підгрупи на консолідованій та субконсолідованій основі, які переважно стосуються систем управління ризиками та порядку подання консолідованої та субконсолідованої звітності.

ТЕМА 7

ОСНОВИ СКЛАДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЗВІТНІСТЬ ПРО ОБОРОТИ І ЗАЛИШКИ НА РАХУНКАХ

План

7.1. Значення статистичної звітності, що подається комерційними банками до НБУ.

7.2. Концептуальні основи складання та подання статистичної звітності.

7.3. Порядок складання форм звітності про обороти та залишки на рахунках.

Анотація

Концептуальні засади складання та подання статистичної звітності НБУ. Значення звітності про обороти та залишки на рахунках. Відмінності між фінансовим звітом «Баланс» і щоденним (місячним) балансом банку. Оборотно-сальдовий баланс банку, його побудова та правила складання. Особливості складання звіту про дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції за формою № 611. Порядок подання звітності про обороти та залишки на рахунках.

Основні поняття

1. Ліміт загальної відкритої валютної позиції банку.
2. Ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку.
3. Ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку.
4. Ліміти відкритої валютної позиції.
5. Форма № 10 «Оборотно-сальдовий баланс банку».
6. Форма № 1Д «Баланс банку».
7. Форма № 611 «Звіт про дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції».

Завдання для самостійної роботи

3. Розкрийте сутність питань, зазначених в анотації до лекції (усно).
4. Дайте визначення основних понять із тематики лекції (письмово).

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 01.03.2016 р., № 129. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16 .
2.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
3.	Про встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 22.06.2011 р., № 205. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0205500-11 .
4.	Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 жовтня 2000 року, № 2017-III. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14 .
5.	Про порядок встановлення Національним банком України лімітів відкритої валютної позиції та контроль за їх дотриманням уповноваженими банками [Електронний ресурс] : положення, затверджене постановою Правління НБУ від 12.08.2005 р., № 290. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 .
6.	Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р., № 368. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 .
7.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренева, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668 с.

7.1. Значення статистичної звітності, що подається комерційними банками до НБУ

Для забезпечення можливості виконання НБУ своєї основної функції – забезпечення стабільності грошової одиниці України, а також виконання інших функцій, визначених статтею 7 ЗУ «Про НБУ» (проведення ГКП, організація емісії та обігу національної валюти, здійснення банківського регулювання та нагляду, складання грошової і банківської статистики, статистики платіжного балансу і з міжнародної інвестиційної позиції, здійснення валютного регулювання і т. д.) впроваджено систему статистичної звітності банківських установ України [4].

Банки надають НБУ статистичну звітність за такими основними напрямками:

- обороти та залишки на рахунках;
- кредитні та депозитні операції;

- операції з іноземною валютою та цінними паперами;
- касові операції;
- звітність для складання платіжного балансу.

Отримана із форм статистичної звітності інформація може використовуватися:

- на макрорівні (узагальнена в масштабах банківської системи) для розроблення та реалізації грошово-кредитної політики, складання платіжного балансу;

- на мікрорівні (у розрізі окремої банківської установи) для регулювання діяльності комерційних банків у межах чинного законодавства.

Потрібно зазначити, що упродовж 13 років банки України склали статичну звітність відповідно до Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України і затверджується Постановою Правління НБУ від 19.03.2003 № 124, до яких вносилися необхідні зміни. Однак у березні 2016 року була прийнята Постанова Правління НБУ № 129, якою було затверджено нові Правила організації статистичної звітності. У цьому конспекті матеріал щодо статистичної звітності НБУ розкривається на основі чинної Постанови № 129 від 01.03.2016 року [1]. Однак для порівняльного аналізу нових підходів до формування даного виду звітності із попередніми підходами можна використати розділ 12 підручника [7], в якому описано ключові форми статистичної звітності за Постановою № 124, а також у додатку В наведено узагальнений перелік форм станом на 01.07.2010.

7.2. Концептуальні засади складання та подання статистичної звітності

Складання і подання статистичної звітності банками України регламентуються Правилами організації статистичної звітності (далі – Правила), що подається до Національного банку України, затвердженими Постановою Правління НБУ № 129 від 01.03.2016 [1].

Додаток 1 до Правил визначає перелік, зразки форм статистичної звітності та порядок їх заповнення, періодичність їх складання, терміни та способи подання даних до Національного банку України.

Структурні підрозділи центрального апарату Національного банку України щороку до 1 березня та 1 вересня подають до Департаменту статистики та звітності пропозиції щодо введення нових форм статистичної звітності та зміни до діючих форм. Департамент статистики та звітності після отримання пропозицій від підрозділів центрального апарату та відокремлених підрозділів Національного банку здійснює розроблення нових та внесення змін до діючих форм статистичної звітності, а також надає інформацію до Департаменту інформаційних технологій для розроблення відповідного програмного забезпечення або внесення змін до нього.

Департамент статистики та звітності *один раз на півріччя здійснює перегляд переліку форм* статистичної звітності, їх структури, порядку і періодичності складання, термінів і способів подання до Національного банку.

Суб'єкти, що подають статистичну звітність НБУ [1]:

- банки України та філій іноземних банків в Україні;
- небанківські фінансові установи - резиденти, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем;
- інші фінансові установи, яким надано генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій (далі – інші фінансові установи);
- національний оператор поштового зв'язку України, якому надано генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій (далі – національний оператор поштового зв'язку);
- суб'єкти господарювання, власники індивідуальних ліцензій на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України (далі – суб'єкти господарювання).

Форми статистичної звітності складаються з урахуванням норм бухгалтерського обліку, а також міжнародних стандартів щодо складання Національним банком грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, зовнішнього боргу, банківської статистичної інформації.

Основні вимоги щодо складання та подання форм статистичної звітності [1]:

- 1) для складання форм статистичної звітності використовуються дані аналітичних рахунків бухгалтерського обліку з урахуванням значень параметрів аналітичного обліку згідно з переліком, наведеним у додатку 2 до Правил [1];
- 2) форми статистичної звітності, що складаються відповідно до Правил, підписують особи, які обіймають посади, визначені в зразках форм статистичної звітності;
- 3) голова правління і головний бухгалтер відповідають за організацію та своєчасність подання повної та достовірної статистичної звітності;
- 4) дані форм статистичної звітності зазначаються в одиницях, установлених для кожної форми окремо;
- 5) для складання Національним банком грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, зовнішнього боргу, банківської статистичної інформації банки - юридичні особи надсилають дані у формі файлів електронною поштою Центральній розрахунковій палаті Національного банку в строки, визначені в додатку 1 до Правил;

- б) департамент інформаційних технологій розробляє структуру та формат файлів з набором економічних показників і надсилає їх для використання в роботі;
- 7) форми статистичної звітності, які подаються банками на паперових носіях, надсилаються через поштові відділення зв'язку;
- 8) під час підготовки даних для складання форми (або файла) статистичної звітності використовуються державні класифікатори, відповідні стандарти та довідники Національного банку.

Центральна розрахункова палата НБУ надає такі зведені дані підрозділам центрального апарату Національного банку:

- дані для форм балансу банку, дані для форм розшифрування валютних рахунків – до 16-ї години поточного робочого дня;
- щомісячні дані для форм про касові обороти банку – до кінця поточного робочого дня;
- інші щоденні дані для форм статистичної звітності та щоденні файли для розрахунку економічних нормативів – через три години після встановленого терміну подання форм (файлів) поточного робочого дня;
- усі інші дані – наступного робочого дня після встановленого терміну подання форм.

Файли банків – юридичних осіб повинні бути підписані електронним цифровим підписом особи, відповідальної за подання статистичної звітності до Національного банку. Перед надсиланням цих файлів в електронній формі до Національного банку здійснюється їх захист за допомогою програмного забезпечення "Автоматизоване робоче місце обміну неплатіжною інформацією" (АРМ-НБУ-Інформаційний).

У разі виявлення підрозділом Національного банку або банком суттєвих помилок під час заповнення форм статистичної звітності для складання грошово-кредитної та фінансової статистики, банківської статистичної інформації зміни до форм статистичної звітності та файлів вносяться на підставі відповідного дозволу Національного банку:

- для щоденних форм балансу, щоденних форм розшифрування валютних рахунків, щоденних файлів для розрахунку економічних нормативів – не пізніше ніж через чотири години робочого дня;
- для інших щоденних форм звітності – не пізніше ніж через шість годин робочого дня (якщо інше не передбачене поясненнями щодо заповнення форм звітності);
- для щодадних форм звітності – не пізніше наступного робочого дня, якщо інше не передбачене поясненнями щодо заповнення форм звітності;

– для інших форм звітності – не пізніше ніж через три робочих дні після встановленого терміну подання форми (або файла), якщо інше не передбачене поясненнями щодо заповнення форм звітності.

У разі не виправлення у вищезазначені строки виявлених суттєвих помилок (або порушень нормативно-правових актів Національного банку, що призвели до перекручення даних звітності) звітність вважається недостовірною (тобто дані звітності не відповідають реальній дійсності).

Порогом суттєвості окремих об'єктів обліку, що належать до активів, зобов'язань і власного капіталу, є величина 1 відсоток підсумку відповідно до всіх активів, усіх зобов'язань і капіталу банку. Порогом суттєвості окремих видів доходів і витрат є величина в 1 відсоток підсумку відповідно до всіх доходів та всіх витрат банку. Поріг суттєвості за окремими об'єктами обліку за іншою величиною встановлено Національним банком в інших нормативно-правових актах, зокрема з питань валютного регулювання.

У разі внесення змін у діючу форму звітності або введення нової форми звітності Департамент статистики та звітності за потреби встановлює **тестовий період для складання та подання статистичних звітів** за щоденними та декадними формами звітності тривалістю до одного місяця, за іншими – один звітний період, про що повідомляє про це в окремому листі. Упродовж тестового періоду вимоги щодо складання та подання статистичних звітів, установлений порядок виправлення помилок під час заповнення форм звітності не змінюються. Штрафні санкції за допущені помилки в статистичних звітах, які були подані впродовж тестового періоду, не застосовуються.

Оприлюднення статистичних даних з грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, зовнішнього боргу, банківської статистичної інформації здійснюється шляхом їх розміщення на сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку.

Відповідно до Статей Угоди Міжнародного валютного фонду Національний банк подає до Міжнародного валютного фонду статистичну звітність з грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, зовнішнього боргу, банківської статистичної інформації, яка публікується в збірнику Міжнародного валютного фонду "Міжнародна фінансова статистика".

7.3. Порядок складання форм звітності про обороти та залишки на рахунках

Крім річного та квартального фінансових звітів «Баланс», банки також складають такі статистичні баланси [1]:

- форма № 1Д (щоденна) «Баланс банку»;
- форма № 10 (місячна) «Оборотно-сальдовий баланс банку».

Зазначені форми передбачають надання інформації за залишками за балансовими рахунками, рахунками доходів і витрат і позабалансовими рахунками на звітну дату.

Форма № 1Д «Баланс банку» є оперативною (щоденною) звітністю для поточної роботи. Дані цієї форми використовуються для проведення оперативного аналізу, вжиття заходів щодо усунення виявлених недоліків та виконання функцій банківського нагляду [1].

Передбачає формування банками зведеної інформації в розрізі кодів валют та кодів країн (див. приклад).

У формі звіту (колонка 1 «Рахунки») активні та пасивні рахунки відображаються окремо в чіткій послідовності за балансовими рахунками – у розрізі рахунків четвертого порядку, груп, розділів та за позабалансовими рахунками – у розрізі рахунків четвертого порядку та груп. При формуванні даних враховується інформація за усіма класами рахунків, крім 8-го класу.

Залишки за операціями, що здійснюються в іноземній валюті, відображаються у гривневому еквіваленті із застосуванням офіційного валютного курсу, встановленого Національним банком України.

У колонках 5, 8 зазначаються суми в іноземній валюті та банківських металах 1-ї групи, а в колонках 6, 9 – в іноземній валюті 2-ї і 3-ї груп Класифікатора іноземних валют та банківських металів.

Форма № 1Д «Баланс банку»

(копійки та соті частки одиниць валюти)

Рахунок	Усього	Зокрема					
		резиденти			нерезиденти		
		НВ	ВКВ	НКВ	НВ	ВКВ	НКВ
2	3	4	5	6	7	8	9
Балансові рахунки							
Активи							
Класи 1 – 4							
Номери рахунків четвертого порядку							
Активи – усього							
Пасиви							
Класи 1 – 4							
Зобов'язання							
Номери рахунків четвертого порядку							
Зобов'язання – усього							
Клас 5							
Капітал							
Номери рахунків четвертого порядку							

Рахунок	Усього	Зокрема					
		резиденти			нерезиденти		
		НВ	ВКВ	НКВ	НВ	ВКВ	НКВ
2	3	4	5	6	7	8	9
Капітал – усього							
Пасиви – усього (зобов'язання плюс капітал)							
Рахунки доходів та витрат							
Клас 6							
Доходи							
Номери рахунків четвертого порядку							
Доходи – усього							
Клас 7							
Витрати							
Номери рахунків четвертого порядку							
Витрати – усього							
Результат поточного року (доходи мінус витрати)							
Позабалансові рахунки							
Клас 9							
активні							
Номери рахунків четвертого порядку							
За позабалансовими активними рахунками – усього							
пасивні							
Номери рахунків четвертого порядку							
За позабалансовими пасивними рахунками – усього							

Форма № 10 «Оборотно-сальдовий баланс банку» передбачає надання інформації за оборотами та вихідними залишками за балансовими рахунками, рахунками доходів і витрат та позабалансовими рахунками за звітний місяць і формування банками зведеної інформації в розрізі кодів валют та кодів країн з урахуванням філій, розміщених на території України та за її межами.

Форма № 10 (місячна) подається електронною поштою Центральній розрахунковій палаті не пізніше шостого робочого дня місяця, наступного за звітним, до 13-ї години.

Особливе значення у структурі форм звітності про залишки на рахунках має щомісячна **форма звітності № 611 «Звіт про дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції»**.

Під час складання форми № 611 необхідно керуватися Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні [6] та Методикою розрахунку уповноваженими банками лімітів відкритої валютної позиції, схваленою Постановою Правління НБУ від 01 грудня 2015 року № 847.

Національний банк України має право встановлювати для уповноваженого банку, що здійснює на міжбанківському валютному ринку України операції з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за гривні, ліміти таких відкритих валютних позицій: загальної (довгої/короткої) в іноземних валютах і банківських металах та окремо за групами відповідних іноземних валют та банківськими металами, а також за відповідною валютою чи банківським металом, окремими активними операціями з валютними цінностями.

Ліміт загальної відкритої валютної позиції банку (Л13) визначається як співвідношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами в гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) визначається як співвідношення величини перевищення обсягу вимог за іноземною валютою та банківськими металами над обсягом зобов'язань у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) визначається як співвідношення величини перевищення обсягу зобов'язань за іноземною валютою та банківськими металами над обсягом вимог у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку [5].

Інформація надається в розрізі кожного економічного нормативу та ліміту відкритої валютної позиції.

Форма № 611 має вигляд таблиці, що складається з:

- 4 рядків, що відображають фактичні значення нормативів або кількість порушень нормативних значень за звітний період;
- 20 колонок, що відображають дані у розрізі окремих нормативів та лімітів.

У рядку «Середньозважене значення за місяць» у колонках 13, 14 зазначається середньозважене значення нормативів Н11, Н12, розраховане відповідно до глави 3 розділу IX Інструкції № 368.

У рядку «Кількість порушень» у колонках 4, 6, 7 зазначається кількість порушень нормативів Н2, Н5, Н6 станом на 01, 11, 21 числа місяця, у колонках 5, 9, 11, 12, 16, 18, 20 – кількість порушень за звітний місяць нормативів Н4, Н7, Н8, Н9 та лімітів загальної (довгої/короткої) відкритої валютної позиції банку Л13, Л13-1, Л13-2.

У рядках «Відхилення від середньозваженого значення нормативу на попередню звітну дату» та «Відхилення від кількості порушень на попередню звітну дату» зазначаються відповідні відхилення.

Надсилається поштою банками-ЮО Департаменту банківського нагляду на першу вимогу. Подається електронною поштою банками – ЮО: файл 42 «Дані щодо максимального ризику на одного контрагента» (щоденно), файл С5 «Додаткові дані для розрахунку економічних нормативів» (щоденно) Центральній розрахунковій палаті не пізніше 15-ї години наступного робочого дня.

Більш детально порядок використання статистичної звітності для розрахунку та контролю економічних нормативів визначено у розділі IX «Контроль за дотриманням банками економічних нормативів» Інструкції № 368 [6].

ТЕМА 8

ЗВІТНІСТЬ ЗА КРЕДИТНИМИ ТА ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

План

- 8.1. Звітність щодо обсягів і вартості депозитних і кредитних операцій.
- 8.2. Порядок складання основних форм звітності, що характеризують якість кредитного портфеля та активів у цілому.
- 8.3. Загальні підходи до складання звітності за депозитними операціями.

Анотація

Загальні підходи до організації звітності за кредитними операціями. Періодичність надання та склад форм звітності за кредитними операціями. Порядок складання звітів про суми і процентні ставки за кредитами. Порядок складання звітів про якість кредитного портфеля банків. Порядок складання звіту про розрахунок резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. Періодичність та порядок надання та склад форм звітності за депозитними операціями. Порядок складання звіту про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку для визначення розміру обов'язкових резервів.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність питань, зазначених у анотації до лекції (усно).
2. Використовуючи Постанову Правління НБУ від 01.03.2016 р. № 129, заповніть таблицю (якщо окремі форми не застосовуються, зазначити дату, з якої вони втратили чинність):

<i>Номер форми</i>	<i>Назва форми</i>	<i>Призначення</i>	<i>Періодичність подання</i>	<i>Строки подання</i>	<i>Департамент, до якого подається</i>
Форма № 310Д					
Форма № 310					
Форма № 321					
Форма № 653					
Форма № 655					
Форма № 658					
Форма № 302					
Форма № 604					
Форма № 605					
Форма № 350Д					
Форма № 360					
Форма № 381					

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 01.03.2016 р., № 129. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16 .
2.	Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ 12.02.2015 р., № 104. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14668512 .
3.	Про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 11.12.2014 р, № 806. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14 .
4.	Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р., № 351. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16 .
5.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
6.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренєва, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668 с.

8.1. Звітність щодо обсягів та вартості депозитних і кредитних операцій

Узагальнена в масштабах банківської системи інформація про кредитні операції (обсяги кредитування, процентні ставки, структуру розміщення активів) використовується на державному рівні для складання грошово-кредитної статистики, а також може бути використана під час розроблення і реалізації економічних програм діяльності Уряду.

Звітність про кредитні операції формується у вигляді, придатному для обробки і узагальнення засобами обчислювальної техніки, – файлів відповідної структури. При формуванні звітної інформації використовують програмні комплекси Національного банку України або сертифіковані програмні засоби «Операційний день банку». Звітна інформація надається електронною поштою або, в окремих випадках, на паперових носіях.

Інформація в усіх формах звітності про кредитні операції наводиться у копіях.

Коротка характеристика форм звітності про суми і процентні ставки за кредитними операціями наведена у таблиці 8.1.

Таблиця 8.1 – Звіти про суми і процентні ставки за кредитними операціями банків

Номер форми	Назва форми	Призначення
Форма № 310Д (щоденна)	Звіт про суми і вартість кредитів (у процентах річних)	Надається інформація щодо сум та процентних ставок за кредитами, що фактично надані (або пролонговані) за день, а також отримані (або пролонговані) за день

Продовження таблиці 8.1

Форма № 310 (місячна)	ЗВІТ про суми і процентні ставки за наданими кредитами та залученими депозитами (за класифікаціями контрагентів і рахунків)	Надається інформація про суми наданих кредитів і залучених депозитів упродовж звітного місяця в розрізі секцій видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, видів валют і початкових строків погашення кредитів, а також процентні ставки за ними
Форма № 321 (місячна)	Звіт про кредити та процентні ставки за непогашеними сумами (за класифікаціями видів кредитів та контрагентів)	Надається інформація про надані кредити та процентні ставки за ними в розрізі видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, строків погашення згідно з договорами (початкових строків), категорією ризику, видів кредитів за цільовим спрямуванням, організаційно-правових форм господарювання, кодів валют, кодів країн та видів забезпечення кредиту

Форма № 310Д «Звіт про суми і вартість кредитів (у процентах річних)» надається щоденно Центральній розрахунковій палаті НБУ до 14-ї години наступного робочого дня [1].

Ця форма складається з двох частин.

У першій частині надається інформація щодо сум та процентних ставок за кредитами, що фактично надані (або пролонговані) іншим банкам за день, а також отримані (або пролонговані) від інших банків за день та обліковуються у розділі 15 «Кошти в інших банках» та 16 «Кошти інших банків» плану рахунків.

У другій частині враховуються суми і процентні ставки за кредитами, що фактично надані або пролонговані банками за день суб'єктам господарювання, органам державної влади, небанківським фінансовим установам та фізичним особам і обліковуються у розділах: 20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання», 21 «Кредити, що надані органам державної влади», 22 «Кредити, що надані фізичним особам», 26 «Кошти клієнтів банку» – лише за наданими кредитами овердрафт плану рахунків.

Вартість користування коштами у звітності за формою відображається як середньозважена процентна ставка. Вона розраховується як відношення суми добутків вартості окремих кредитів за кредитними договорами та їх обсягів до загального обсягу всіх кредитів.

Кредитні операції у цій формі також групуються за строками та резидентністю клієнтів банку.

Форма № 310 «Звіт про суми і процентні ставки за наданими кредитами та залученими депозитами (за класифікаціями контрагентів і рахунків)» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше четвертого робочого дня місяця, наступного за звітним [1].

Звіт передбачає надання банками даних про суми та процентні ставки щодо наданих кредитів і залучених депозитів упродовж звітнього місяця в розрізі секцій видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, видів валют і початкових строків погашення кредитів, а також процентні ставки за ними.

У звіті враховуються суми та відсоткові ставки за первинними кредитними або депозитними договорами, укладеними упродовж звітнього місяця, а також суми та відсоткові ставки за додатковими (зокрема пролонгованими) кредитними або депозитними договорами, за якими відбулася зміна або суми, або процентної ставки, або суми та відсоткової ставки.

Якщо зміна або процентної ставки, або суми, або суми та процентної ставки відбулася за додатковим договором, то у звіті відображається сума, на яку укладається додатковий договір, строк і відсоткова ставка за ним.

Інформація за пролонгованими договорами за операціями не надається в разі продовження строку за договором без зміни суми та процентної ставки. До звіту не вносяться суми за розрахунковими операціями.

Приклад форми звіту наведено нижче.

Звіт про суми і процентні ставки за наданими кредитами та залученими депозитами (за класифікаціями контрагентів і рахунків)

(копійки, %)

№ Пор.	Показник	Сума	Процентна ставка
А	В	1	2
1	I. Кредити, надані на міжбанківському ринку, – усього		
2	у тому числі за відповідними класифікаціями		
3	II. Кредити, надані клієнтам, – усього		
4	у тому числі за відповідними класифікаціями		
5	III. Депозити, залучені на міжбанківському ринку, – усього		
6	у тому числі за відповідними класифікаціями		
7	IV. Депозити, залучені у клієнтів, – усього		
8	у тому числі за відповідними класифікаціями		

Форма № 321 «Звіт про кредити і процентні ставки за непогашеними сумами (за класифікаціями видів кредитів та контрагентів)» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше сьомого робочого дня місяця, наступного за звітним [1].

Звіт передбачає подання даних про надані кредити та процентні ставки за ними в розрізі видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, строків погашення згідно з договорами (початкових строків), категорією ризику, видів кредитів за цільовим спрямуванням, організаційно-правових форм господарювання, кодів валют, кодів країн та видів забезпечення кредиту.

У звіті відображаються залишки непогашених кредитів за балансовими рахунками в національній валюті та залишки непогашених кредитів за балансовими рахунками в іноземній валюті в гривневому еквіваленті, перераховані за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на звітну дату.

8.2. Порядок складання основних форм звітності, що характеризують якість кредитного портфеля та активів у цілому

Окрему групу звітів за кредитними операціями складають звіти про якість кредитного портфеля банку, коротка характеристика яких наведена в таблиці 8.2.

Таблиця 8.2 – Звіти про якість кредитного портфеля банків

Номер форми	Назва форми	Призначення
Форма № 655 (місячна)	Звіт про кількість кредитних договорів та обсяги заборгованості за ними	Звіт передбачає надання даних про кількість кредитних договорів та обсяги заборгованості за ними, а також про кількість реструктуризованих кредитних договорів та обсяги заборгованості, щодо якої прийнято рішення про реструктуризацію
Форма № 659 (річна)	Звіт про дані фінансової звітності підприємств – боржників банку	Звіт передбачає надання даних річної фінансової звітності юридичних осіб (крім банків та бюджетних установ), які мають заборгованість за банківським кредитом та складають фінансову звітність

Форма № 655 «Звіт про кількість кредитних договорів та обсяги заборгованості за ними» подається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше 10-го робочого дня місяця, наступного за звітним [1].

Зміни в обсягах заборгованості за кредитними договорами відображаються як обсяги дебетових (видача кредитів) та кредитових (повернення кредитів) оборотів за звітний період за рахунками з обліку заборгованості за кредитами, що пов'язані зі зміною номінальної суми кредиту, доходів, амортизацією премії/дисконту.

Як зазначалося раніше, у цьому звіті надається інформація щодо реструктуризованих кредитів. Відповідно до Правил організації статистичної звітності [1]:

реструктуризований кредитний договір – це кредитний договір, до якого внесено зміни шляхом укладання додаткового договору з позичальником у зв'язку з фінансовими труднощами позичальника та необхідністю створення сприятливих умов для виконання ним зобов'язань за кредитом.

Форма № 659 «Звіт про дані фінансової звітності підприємств – боржників банку» подається Центральній розрахунковій палаті не пізніше третього робочого дня червня року, наступного за звітним.

У звіті відображаються дані форм «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (форма № 1) та «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (форма № 2) з урахуванням Переліку додаткових статей фінансової звітності, підготовлених відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Кількість боржників, щодо яких подаються дані в цьому звіті, визначається з урахуванням вимог до всієї вибіркової сукупності боржників (великих/середніх і малих підприємств разом).

Вибіркова сукупність підприємств повинна містити:

- 50 % боржників (але не більше 200) від усієї кількості боржників, кредитна заборгованість яких класифікована за I, II та III категоріями якості;
- усіх боржників, кредитна заборгованість яких класифікована за IV та V категоріями якості, крім боржників, клас яких визначено на підставі застосування абзацу четвертого пункту 2.6 глави 2 розділу II Положення № 23; річна фінансова звітність яких не надається банку у зв'язку з припиненням договірних відносин (виконання зобов'язань або продаж/передача прав вимоги за кредитними договорами); заборгованість яких списана банком як безнадійна за рахунок резерву.

Окрему групу звітів за кредитними операціями складають ***звіти про формування і використання резервів для покриття можливих втрат за кредитними операціями.***

В умовах глобальної та національної фінансової кризи значно погіршується якість кредитного портфеля банків, що обумовлює додаткові витрати банків на формування резервів під кредитні ризики. Таким чином, інформація із форм статистичної звітності щодо резервів під кредитні ризики набирає особливого значення та актуальності (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 – Звіти про ризики за активними операціями

<i>Номер форми</i>	<i>Назва форми</i>	<i>Призначення</i>
Форма № 302 (місячна)	Звіт про класифікацію кредитних операцій	Надання даних про класифікацію кредитних операцій та формування резервів для відшкодування можливих втрат за такими операціями
Форма № 600 (місячна)	Звіт про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями	Подання даних про розрахунок розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, що оцінюються на індивідуальній (розділ 1 звіту) та груповій (розділ 2 звіту) основах
Форма № 613 (місячна)	Звіт про концентрацію ризиків за активними операціями банку з контрагентами та пов'язаними з банком особами	Отримання інформації, необхідної для оцінювання та контролю за концентрацією ризиків у банках, що виникають під час здійснення ними активних операцій

Форма № 302 «Звіт про класифікацію кредитних операцій» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше сьомого робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Звіт передбачає надання даних про класифікацію кредитних операцій та формування резервів для відшкодування можливих втрат за такими операціями відповідно до вимог Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 25 січня 2012 року № 23 (далі – Положення № 23).

Інформація за кредитними операціями надається в розрізі всіх видів кредитних операцій, операцій з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, уключаючи нараховані за всіма цими операціями доходи. Інформація у звіті відображається на перше число місяця, що йде за звітним.

Потрібно підкреслити, що у червні 2016 року Положення № 23 втратило чинність у зв'язку із прийняттям Положення № 351 [4]. Однак як нові методичні підходи до оцінювання кредитного ризику та формування резервів поки що застосовуються у тестовому режимі. Але, найближчим часом банки перейдуть до повноцінного застосування Положення № 351, що обумовить необхідність внесення відповідних змін у форми статистичної звітності, які відображають інформацію щодо розміру кредитного ризику за активними операціями.

Підсумкові дані для розрахунку резервів визначаються за **формою № 600 «Звіт про визначення банками України розміру кредитного ризику за**

активними банківськими операціями», який подається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше восьмого робочого дня місяця, що йде за звітним.

Звіт передбачає подання даних про розрахунок розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, що оцінюються на індивідуальній (розділ 1 звіту) та груповій (розділ 2 звіту) основах, відповідно до вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 [4].

Дані про активні банківські операції, розмір повернення боргу, кредитні ризики та сформовані резерви складаються за даними балансів банків та даними аналітичного обліку в розрізі параметрів аналітичного обліку щодо кодів валют (параметр R030), резидентності (параметр K030), класів боржника/контрагента (параметр S080), типу розрахунку розміру кредитного ризику (параметр S083), видів забезпечення (параметр S031).

Форма № 613 «Звіт про концентрацію ризиків за активними операціями банку з контрагентами та пов'язаними з банком особами» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше десятого робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Надмірна концентрація ризиків за активними операціями з пов'язаними з банком особами була причиною банкрутства або реструктуризації більшості банків у період світової фінансової кризи (2008–2009 роки) та у період «очищення» банківської системи (2014–2016 роки). Зокрема, ця причина є основною передумовою реорганізації у грудні 2016 року найбільшого банку України ПАТ «ПриватБанк». Таким чином, інформація, розкрита у цій формі, є критично важливою для здійснення ефективного нагляду Національним банком.

Форма № 613 розроблена відповідно до вимог частини третьої статті 55 та частини першої статті 57 Закону України «Про Національний банк України» [5] і частини п'ятої статті 49, статті 52, частини третьої статті 60, частини сьомої статті 62, частини другої статті 67, частин першої – третьої статті 69 Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою одержання інформації, необхідної для оцінення та контролю за концентрацією ризиків у банках, що виникають під час здійснення ними активних операцій, а також реалізації визначених законодавством України завдань Національного банку України щодо забезпечення наглядової діяльності й створення ефективного інструменту банківського нагляду.

8.3. Загальні підходи до складання звітності за депозитними операціями

Для банків депозити і вклади – головний вид пасивів. Депозитні операції – це операції банків із залучення коштів юридичних і фізичних осіб на вклади на визначений термін або до запитання.

Для розкриття інформації щодо сум та відсоткових ставок за депозитними операціями НБУ України розробив декілька форм статистичної звітності (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 – Основні звіти за депозитними операціями

Номер форми	Назва форми	Призначення
1	2	3
Форма № 350Д (щоденна)	Звіт про суми і вартість депозитів (у процентах річних)	Надання даних про суми і вартість депозитів (у процентах річних), що фактично залучені та пролонговані за день, а також фактично розміщені та пролонговані в інших банках за 1 день
Форма № 360 (місячна)	Звіт про депозити та процентні ставки за непогашеними сумами (за класифікаціями видів депозитів та контрагентів)	Надання даних про залучені депозити та процентні ставки за ними в розрізі видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, термінів погашення згідно з договорами (початкових строків), організаційно-правових форм господарювання, кодів валют та кодів країн
Форма № 381 (місячна)	Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку	Використовуються для контролю за дотриманням банками вимог НБУ щодо обсягу обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку

Форма № 350Д «Звіт про суми і вартість депозитів (у процентах річних)» надається щоденно Центральній розрахунковій палаті до 14-ї години наступного робочого дня [1].

Підходи до структуризації форми подібні до методики складання форми 310Д.

Депозитні операції у цій формі групуються за термінами, резидентністю клієнтів банку. Також окремо визначається обсяг пролонгованих депозитів.

Під час складання I розділу звіту «Операції на міжбанківському ринку» враховуються суми і вартість депозитів (у відсотках річних), що фактично розміщені та пролонговані в інших банках за 1 день, а також фактично залучені та пролонговані від інших банків за 1 день і обліковуються на рахунках класу 1 (розділ 15 «Кошти в інших банках» та розділ 16 «Кошти інших банків») плану рахунків.

При складанні II розділу «Операції з клієнтами» враховуються суми і відсоткові ставки за строковими депозитами бюджету, небанківських фінансових

установ, суб'єктів господарювання та фізичних осіб, а також коштами на вимогу (вкладами) фізичних осіб, що фактично залучені та пролонговані за день банками і обліковуються на рахунках класу 2 (розділи 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України», розділ 26 «Кошти клієнтів банку») плану рахунків.

Форма № 360 «Звіт про депозити та процентні ставки за непогашеними сумами (за класифікаціями видів депозитів та контрагентів)» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше сьомого робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Звіт передбачає надання даних про залучені депозити та відсоткові ставки за ними в розрізі видів економічної діяльності, інституційних секторів економіки, термінів погашення згідно з договорами (початкових термінів), організаційно-правових форм господарювання, кодів валют та кодів країн.

У звіті відображаються залишки непогашених депозитів за балансовими рахунками в національній валюті та залишки непогашених депозитів за балансовими рахунками в іноземній валюті в гривневому еквіваленті, перераховані за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на звітну дату.

Дані про відсоткові ставки за непогашеними депозитами розраховуються як відношення визнаних відсоткових витрат за депозитами до середніх залишків за ними. Відсоткові ставки за непогашеними депозитами повинні відображати сукупний розмір винагороди з урахуванням як плати за користування залученими коштами у вигляді номінальної відсоткової ставки, так і всіх сплачених банком комісій і зборів, що є невід'ємною частиною витрат фінансового інструменту (еквівалент ефективної ставки відсотка). До розрахунку відсоткових ставок у формі вносять дані про всі непогашені депозити за станом на звітну дату, а також ті, що були погашені впродовж звітного місяця.

Окреме місце у складі звітності за депозитними операціями займає звітність про обов'язкові резерви банку.

Форма № 381 «Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку» надається відповідному підрозділу центрального апарату НБУ впродовж двох робочих днів після закінчення звітного періоду утримання, додатково подається за допомогою відповідного програмного забезпечення файл 20 «Додаткові дані для розрахунку обов'язкових резервів» (щоденно) до 14-ї години наступного робочого дня Центральній розрахунковій палаті [1].

Показники форми використовуються для контролю за дотриманням банками вимог НБУ щодо обсягу резервів на кореспондентському рахунку.

У цій формі зазначається: сума залучених коштів у розрізі валют; сума обов'язкових резервів згідно з установленими нормативами; фактична сума залишків коштів на кореспондентському рахунку банку в НБУ. Також зазначається сума обов'язкових резервів, що повинна зберігатися на кореспондентському рахунку банку щоденно; визначається відхилення фактичної суми залишків на коррахунку від розрахункової суми резервів та кількість випадків недорезервування коштів.

Під час складання звіту банки керуються нормативно-правовим актом Національного банку з питань порядку формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні. Станом на початок 2017 року основними нормативно-правовими актами НБУ з питань формування обов'язкових резервів є Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні, затверджене Постановою Правління НБУ від 11.12.2014 р. № 806 [3].

Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій, а також коштів, залучених на умовах субординованого боргу.

До залучених банками коштів належать кошти, що обліковуються на поточних, вкладних (депозитних) рахунках юридичних та фізичних осіб, а також залучені кошти, що належать юридичним і фізичним особам та відображені в балансі банку на інших рахунках бухгалтерського обліку.

Банки України формують обов'язкові резерви, виходячи із встановлених нормативів обов'язкового резервування до зобов'язань щодо залучених банком коштів.

Національний банк може встановлювати для різних видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкового резервування залежно від [3]:

- терміну залучення коштів (короткострокові зобов'язання банку, довгострокові зобов'язання банку);
- виду зобов'язань у розрізі валют (національна, іноземна, зокрема в банківських металах);
- суб'єктів (юридичні, фізичні особи).

За умови встановлення порядку зберігання коштів обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку банк повинен щоденно на початок операційного дня упродовж звітнього періоду резервування дотримуватися вимог щодо обсягу залишків коштів на кореспондентському рахунку банку в Національному банку.

Національний банк може ухвалити рішення щодо формування і зберігання банками коштів обов'язкових резервів *на окремому рахунку в Національному банку* в разі істотного погіршення ситуації на грошово-кредитному ринку внаслідок несприятливих політичних, соціально-економічних обставин,

техногенних катастроф, стихійного лиха чи інших подій, що потенційно можуть загрожувати стабільній роботі банківської системи.

У разі прийняття Правлінням Національного банку України рішення щодо зберігання коштів обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку банк не пізніше трьох робочих днів після набрання чинності цим рішенням повинен перерахувати кошти обов'язкових резервів, сформованих у звітному періоді, що передує тому звітному періоду, у якому рішення набирає чинності, на окремий рахунок, відкритий у територіальному управлінні Національного банку.

НБУ може визначати обсяги окремих операцій рефінансування на основі обсягів сформованих обов'язкових резервів банками України [2]:

Установити, що банк може звертатися до Національного банку України за:

– кредитом овернайт під забезпечення державними облігаціями України або депозитними сертифікатами Національного банку України розміром не більше ніж 100 % від суми визначеного згідно з установленими нормативами обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання;

– кредитом овернайт бланковим розміром не більше ніж 25 % від суми визначеного згідно з установленими нормативами обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання.

Форма № 381А «Довідка про залучені кошти та стан перерахування коштів обов'язкових резервів на окремий рахунок у Національному банку України» надається щомісячно [1].

Якщо залишок коштів на окремому рахунку в НБУ за відповідний звітний період резервування перевищує встановлені нормативи обов'язкового резервування, то НБУ повертає банку ту суму коштів, на яку перевищено встановлені нормативи.

ТЕМА 9

ЗВІТНІСТЬ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ БАНКУ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ, ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ГОТІВКОВИМИ КОШТАМИ

План

- 9.1. Звітність за касовими операціями.
- 9.2. Основні форми звітності за операціями з іноземною валютою.
- 9.3. Звітність за операціями з цінними паперами.

Анотація

Періодичність надання та склад форм звітності за касовими операціями. Порядок складання звітності про касові обороти банку. Символи касових оборотів за операціями з надходження і видачі готівки. Загальні підходи до організації звітності за операціями банку в іноземній валюті. Порядок складання звітності про курси та обсяги операцій з іноземною валютою. Особливості складання звіту про дотримання нормативів відкритої валютної позиції банку. Звітність банку для складання платіжного балансу України. Періодичність надання та склад форм звітності за операціями банку з цінними паперами. Методика складання звітності торговців цінними паперами. Методика складання звіту про стан портфеля цінних паперів.

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1.	Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 01.03.2016 р., № 129. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16 .
2.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .
3.	Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 жовтня 2000 року, № 2017-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2017-14 .
4.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренева, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668 с.
5.	Савченко Т. Г. Платіжний баланс країн світу / Т. Г. Савченко // Міжнародні фінанси [текст] : навч. посіб. / І. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін. ; за ред. М. І. Макаренка та І. І. Д'яконової. – Київ. : Центр навчальної літератури, 2013. – 548 с.
6	Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс]: Закон України від 23 лютого 2006 року, № 3480-IV. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 .

9.1. Звітність за касовими операціями

Звітність за касовими операціями складається для:

- забезпечення безперервного руху готівкових коштів у господарському обороті;
- проведення НБУ державної грошової політики у галузі готівкового обігу;
- складання НБУ прогнозів готівкового обігу.

Основними видами звітності за касовими операціями є форми № 747 та № 748, які заповнюються із застосуванням автоматизованого методу опрацювання облікової інформації на підставі розподілу касових операцій за касовими символами відповідно до Постанови НБУ № 129 від 01.03.2016 року.

Форма № 747 «Звіт про касові обороти банку» надається щодавно Центральній розрахунковій палаті першого робочого дня після звітного періоду до 17-ї години [1].

Форма № 747 складається за номенклатурою символів 02–73. Символи звіту за надходженнями готівки у каси банків зазначаються у кожному касовому документі на внесення готівки відповідно до джерел надходження готівкових коштів (торговельна виручка, надходження податків та зборів і т. д.). Символи звіту за видаванням готівки зазначаються клієнтами у видаткових касових документах у розрізі напрямків використання готівки (оплата праці, виплата стипендій, виплати за відрядженнями і т. д.).

За допомогою автоматизованих систем банку щодня формується відомість обліку касових оборотів за символами форми № 747 на підставі щоденних даних касових журналів за надходженнями і видаванням готівки у розрізі символів звіту.

Форма № 748 «Звіт про касові обороти банку» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше шостого робочого дня місяця, що йде за звітним, до 13-ї години [1].

У формі № 748, як і у формі № 747, надходження готівки до каси банку відображається за символами 02–32, видача готівки з каси банку за символами 40–61. Додатково у формі № 748 відображається рух коштів за символами 84–95.

Загальні підсумки надходжень і видатків за символами 02–39 і 40–73, за винятком символів 35, 70, повинні збігатися з касовими оборотами відповідно за дебетом і кредитом балансових рахунків 1001, 1002, 1003, 1004.

Залишки готівки в касах (символи 35 і 70) повинні збігатися з її сумарними залишками на вищезазначених балансових рахунках.

Форма № 747 (декадна) «ЗВІТ про касові обороти банку»

Символи	Стаття надходжень і видатків	Сума
Надходження готівки		
02	Надходження торговельної виручки	
05	Надходження виручки від усіх видів послуг	
12	Надходження податків та зборів	
14	Надходження готівки для погашення кредитів	
16	Надходження на рахунки за вкладками фізичних осіб	
17	Надходження від підприємств поштового зв'язку	
29	Надходження з використанням платіжних карток	
30	Надходження від продажу іноземної валюти	
31	Надходження від продажу акцій та інших цінних паперів	
32	Інші надходження	
	Разом надходжень: символи 02–32	
34	Залишок оборотної каси Національного банку на початок звітного періоду	
35	Залишок операційної каси в банках на початок звітного періоду	
36	Надходження готівки в оборотну касу Національного банку від інших банків	
37	Надходження готівки в операційну касу банків з оборотної каси Національного банку, з кас інших банків	
38	Перерахування готівки зі сховища цінностей до оборотної каси	
39	Переміщення готівки в оборотній касі Національного банку, операційній касі банку та надходження в операційну касу банку від його відділень	
	Баланс (підсумок символів 02–39 = підсумку символів 40–73)	
Видавання готівки		
40	Видавання на виплати, пов'язані з оплатою праці та стипендій	
45	Видавання кредитів готівкою	
46	Видавання на закупівлю сільськогосподарської продукції	
50	Видавання на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	
53	Видавання на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	
55	Видавання з рахунків за вкладками фізичних осіб	
56	Видавання за придбану іноземну валюту	
58	Видавання з використанням платіжних карток	
59	Видавання підкріплень підприємствам поштового зв'язку	
60	Видавання на придбання та погашення цінних паперів	
61	Видавання на інші цілі	
	Разом видач: символи 40–61	
66	Переміщення готівки в оборотній касі Національного банку, операційній касі банку та пересилання з операційної каси банку до його відділень	
69	Залишок оборотної каси Національного банку на кінець звітного періоду	
70	Залишок операційної каси в банках на кінець звітного періоду	
71	Пересилання готівки з оборотної каси Національного банку іншим банкам	
72	Пересилання готівки банками до оборотної каси Національного банку, до кас інших банків	
73	Перерахування готівки з оборотної каси до сховища цінностей	
	Баланс (підсумок символів 40–73 = підсумку символів 02–39)	

9.2. Основні форми звітності за операціями з іноземною валютою

Операції з іноземною валютою регламентуються *Декретом Кабінету Міністрів України від 19.02.93 р. № 15–93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»*.

Форма № 512 «Розшифрування окремої інформації про курс та обсяги операцій з готівковою іноземною валютою» надається щоденно Центральній розрахунковій палаті до 16-ї години наступного робочого дня [1]. Наведемо приклад цієї форми звітності.

Форма № 512 «Розшифрування окремої інформації про курс та обсяги операцій з готівковою іноземною валютою»

Код валюти	Купівля		Продаж		Обсяг у сотих частках одиниць валюти
	середньозважений курс гривні до іноземної валюти	обсяг	середньозважений курс гривні до іноземної валюти	обсяг	
1	2	3	4	5	6

Звіт за формою подається уповноваженими банками, уповноваженими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку за операціями з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти за готівкову національну валюту у фізичних осіб (резидентів і нерезидентів), які здійснюються касами уповноважених банків, їх відокремленими підрозділами, пунктами обміну іноземної валюти в розрізі структурних підрозділів, у разі зміни значення курсу купівлі/продажу іноземних валют за гривні у касі, відокремленому підрозділі, пункті обміну іноземної валюти впродовж операційного (робочого) дня.

Звіт подається за всіма операціями лише тих структурних підрозділів, у яких упродовж дня відбувалася така зміна курсу.

Датою фактичного проведення операцій є дата їх відображення в балансі. Звіт за формою подається в розрізі кодів валют згідно з Класифікатором іноземних валют.

Форма № 521 «Інформація про курс та обсяги операцій з готівковою іноземною валютою» надається щоденно Центральній розрахунковій палаті до 12-ї години наступного робочого дня [1].

Ця форма подається в разі здійснення упродовж дня операцій з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти за готівкову національну валюту у фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) з відображенням у балансі.

Датою фактичного проведення операцій є дата їх відображення в балансі.

Форма № 522 «Дані про рух коштів на рахунках іноземних банків, відкритих в уповноважених банках України» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше 10-го робочого дня місяця, що йде за звітним.

Звіт відображає рух коштів за кожним кореспондентським рахунком банку-нерезидента, що відкритий в банку України в іноземній валюті або гривнях. Дані звіту формуються за даними аналітичного обліку за субрахунками балансового рахунку 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків» за операціями банку-нерезидента з урахуванням змісту операції.

У звіті не відображаються депозитні та кредитні операції овернайт, відсотки, одержані за залишком на коррахунку, суми, списані за обслуговування коррахунку, операції «сторно», комісійні доходи банку за перекази через коррахунок.

Платіжний баланс функціонально відіграє роль макроекономічної моделі, яка систематично відображає економічні операції, здійснені між національною економікою та економіками інших країн світу. Розроблення і складання платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн – учасників Міжнародного валютного фонду і базується на єдиній методології, розробленій МВФ. МВФ продовжує удосконалення методики складання платіжного балансу, результати цього процесу висвітлені в посібнику із платіжного балансу, що постійно перевидається (останнє видання 1993 року). Розробленням платіжного балансу на рівні МВФ займається Комітет із статистики платіжного балансу, а також різноманітні групи технічних експертів [5].

За формою складання платіжний баланс є статистичним звітом, у якому в систематизованому вигляді наведені сумарні дані про зовнішньоекономічні операції резидентів даної країни з резидентами інших країн (нерезидентами) за певний період.

В Україні відповідальність за складання платіжного балансу на законодавчому рівні покладено на Національний банк (рис. 9.1) (Закон України «Про Національний банк України», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р.).

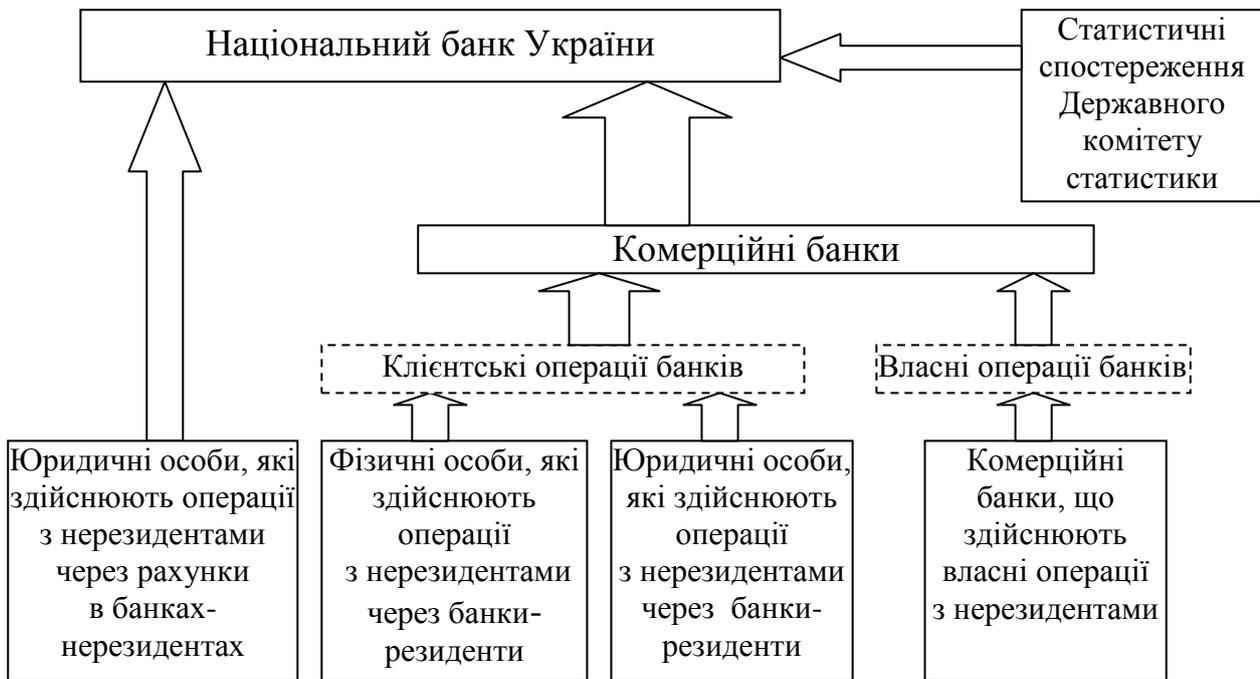

Рисунок 9.1 – Інформаційна модель складання платіжного балансу України

Як бачимо із рисунка 9.1, складання платіжного балансу ґрунтується на одержанні інформації від двох категорій респондентів:

- 1) банків, що декларують здійснені впродовж кожного місяця операції з нерезидентами, проведені за дорученням клієнтів та від власного імені (форми № 1-ПБ);
- 2) підприємств та організацій, що відкрили рахунки в іноземних банках (форма № 2-ПБ).

Форма № 1-ПБ «Звіт банку про фінансові операції з нерезидентами» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше п'ятого робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Форма є основою для складання платіжного балансу України.

Звіт за формою складається уповноваженими банками. Банки подають звіти після встановлення прямих кореспондентських відносин з банками-нерезидентами або на початку проведення операцій з готівковою іноземною валютою.

Якщо у звітному періоді не було руху коштів на кореспондентських рахунках або не здійснювалися операції з готівковою іноземною валютою, то необхідно подати звіт, що відображає сальдо на кінець звітного періоду.

Форма № 2-ПБ «Звіт про фінансові операції з нерезидентами» надається щомісячно підприємствами (організаціями), небанківськими фінансовими установами, банками та фізичними особами – підприємцями, власниками індивідуальних ліцензій на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України не пізніше 11-го робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Звіт подається за кожним рахунком за межами України окремо за кожною валютою. Інформація про рух та залишки валютних цінностей за рахунками в цінних паперах відображається у звіті в тій валюті, у якій номіновані цінні папери за їх номінальною вартістю.

Операції на рахунках відображаються у звіті за той період, у якому вони проведені за балансом підприємства (організації), небанківської фінансової установи, банку або фізичної особи–підприємця.

Інформація про рух коштів за рахунками надається за всіма здійсненими операціями. Для кодування операцій згідно з класифікацією статей платіжного балансу підприємство (організація), небанківська фінансова установа, банк або фізична особа–підприємець використовує перелік кодів, наведених у таблицях «Коди операцій поточного рахунку та їх застосування» (додаток 1) та «Коди операцій фінансового рахунку та їх застосування» (додаток 2) [1].

Зарахування коштів відображається за кредитом, списання – за дебетом.

Для складання платіжного балансу також використовуються інші форми статистичної звітності.

9.3. Звітність за операціями з цінними паперами

Звітність за операціями з цінними паперами банки складають у розрізі видів діяльності, які вони можуть здійснювати на ринку цінних паперів. Відповідно до Законів України «Про банки і банківську діяльність» [2] від 07.12.2000 року та «Про цінні папери та фондовий ринок» [6] від 23.02.2006 року банки можуть здійснювати такі групи операцій з цінними паперами:

- 1) емісійні (випуск власних цінних паперів);
- 2) посередницькі (брокери, дилери, андеррайтери);
- 3) інвестиційні операції (придбання цінних паперів з метою отримання прибутку).

За операціями з цінними паперами банки складають та подають звітність до:

- 1) *Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;*
- 2) *Міністерства фінансів;*
- 3) *Національного банку України:* (форми статистичної звітності).

Форма № 391 «Звіт про стан портфеля цінних паперів (за класифікаціями контрагентів і рахунків)» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше сьомого робочого дня місяця, що йде за звітним [1].

Звіт передбачає надання банками даних про стан портфеля цінних паперів банків у розрізі видів цінних паперів, секторів економіки емітентів, кодів валют та початкових термінів погашення.

Дані про цінні папери, емітовані резидентами та нерезидентами, складаються за даними балансів банків і даними аналітичного обліку з

урахуванням параметрів резидентності K030, виду цінних паперів S130, інституційних секторів економіки K072, коду валюти R030, початкових термінів погашення S183 та параметра аналітичного обліку R011.

Форма № 363 «Звіт про цінні папери, емітовані банком, іншу заборгованість, похідні фінансові інструменти, доходи та витрати банку» надається щомісячно Центральній розрахунковій палаті не пізніше сьомого робочого дня місяця, що йде за звітним.

Звіт передбачає надання банками даних про цінні папери, емітовані банками, у розрізі видів цінних паперів, секторів економіки, резидентності, кодів валют і початкових термінів погашення, залишки коштів за іншою заборгованістю в розрізі секторів економіки, резидентності, кодів валют і початкових термінів погашення, а також відсоткові доходи та витрати, дохід у вигляді дивідендів, одержані та сплачені штрафи, пені в розрізі секторів економіки.

ТЕМА 10

ЗВІТНІСТЬ ОРГАНАМ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ, УПРАВЛІНСЬКА ТА ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКІВ

План

- 10.1. Звітність, що надається банками до Державної служби статистики України.
- 10.2. Управлінський облік як основа формування управлінської звітності.
- 10.3. Рекомендації щодо складання управлінської звітності банками України.
- 10.4. Сутність та значення трансфертного ціноутворення у банку.
- 10.5. Загальна характеристика податкової звітності.

Анотація

Форми звітності, що надаються банками до Державної служби статистики України, та періодичність подання. Порядок складання форм: № 1-Б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість»; № 11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (зношення)»; № 1-РС «Звіт про витрати на утримання робочої сили», № 9-ЗЕЗ «Звіт про експорт (імпорт) послуг».

Особливості управлінського обліку у банках як інформаційної основи складання управлінської звітності. Сутність та значення управлінської звітності банківських установ. Основні вимоги до складання управлінської звітності банками України.

Сутність та значення трансфертного ціноутворення у банку. Використання трансфертних цін для формування управлінської звітності щодо оцінювання ефективності центрів прибутку. Трансфертні ціни як інструмент формування управлінської звітності щодо управління ризиками банку.

Значення податкової звітності. Форми податкової звітності та періодичність подання. Побудова та зміст декларації про прибуток банку. Порядок складання декларації про прибуток банку. Побудова та зміст декларації з податку на додану вартість, порядок її складання. Порядок коригування податкових зобов'язань і податкового кредиту за ПДВ.

Основна література

№ пор.	Бібліографічний опис
1	2
1.	Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [Електронний ресурс] : затверджені Постановою Правління НБУ від 06.09.2007 р., № 324. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07 .
2.	Про банки та банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р., № 2121-III. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 .

1	2
3.	Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р., № 566. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 .
4.	Облік у банку [текст] : підручник / О. Г. Коренева, Н. Г. Маслак, Н. Г. Славянська, О. В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2012. – 668 с.
5.	Савченко Т. Г. Платіжний баланс країн світу / Т. Г. Савченко // Міжнародні фінанси [текст] : навч. посіб. / І. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін. ; за ред. М. І. Макаренка та І. І. Д'яконової. – Київ. : Центр навчальної літератури, 2013. – 548 с.
6.	Макаренко М. І. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках : монографія / М. І. Макаренко, Т. Г. Савченко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 238 с.
7.	Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р., № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua .
8.	Офіційний сайт Національного банку України / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua .
9.	Офіційний сайт Державної служби статистики / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua .
10.	Про державну статистику [Електронний ресурс] : Закон України від 17.09.1992 р., № 2614-XII.]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2614-12 .
11.	Про затвердження загального табеля (переліку) форм державних статистичних спостережень на 2017 рік [Електронний ресурс] : наказ Державної служби статистики № 259 від 29.12.2016 року. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/table/table_2017/zm_tab_2017.htm .
12.	Про затвердження форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств : наказ Міністерства фінансів України від 20.10.2015 № 897, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11.11.2015 р., за № 1415/27860. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1415-15 .

10.1. Звітність, що надається банками до Державної служби статистики України

Банки, як і інші суб'єкти господарювання, надають звітність до Державної служби статистики (далі – Держслужба). Правові відносини в галузі державної статистики врегульовано законом України «Про державну статистику» [10]. Цей закон визначає права і функції органів державної статистики з метою одержання всебічної та об'єктивної статистичної інформації щодо економічної, соціальної, демографічної та екологічної ситуації в Україні та її регіонах. Дана інформація використовується для забезпечення потреб держави та суспільства.

Перед Держслужбою банки переважно звітують щодо результатів своєї господарської діяльності. Форми звітності на 2017 рік затверджено наказом Держслужби [11]. Основні форми статистичної звітності, що надаються банками до Держслужби, наведено у таблиці 10.1.

Таблиця 10.1 – Перелік форм статистичної звітності, що надається банками до Державної служби статистики України

Номер	Назва	Періодичність надання	Наказ Дрежкомстату (Держслужби)
2-Б	Звіт про випуск розміщення та обіг цінних паперів	Річна	№ 320 від 01.08.2012 р.
11-ОЗ	Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію	Річна	№ 321 від 24.10.2013 р.
1-ІКТ	Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах у 20__ році	Річна	№ 226 від 25.11.2016 р.
1-РС	Звіт про витрати на утримання робочої сили	Річна	№ 524 від 20.11.2006 р. та № 291 від 30.06.2006 р.
1-ПВ	Звіт із праці	Місячна	№ 90 від 10.06.2016 р.
1-ПВ	Звіт із праці	Квартальна	№ 90 від 10.06.2016 р.
9-ЗЕЗ	Звіт про експорт (імпорт) послуг	Квартальна	№ 122 від 22.07.2016 р.

10.2. Управлінський облік як основа формування управлінської звітності

Термін «управлінський облік» є результатом еволюції наукових концепцій щодо виробничого обліку (обліку витрат) у країнах із розвинутою економікою. Із прийняттям у 1999 році закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» було офіційно визнано управлінський облік на законодавчому рівні у масштабах усієї держави. Зазначеним нормативно-правовим актом визначено термін «внутрішньогосподарський (управлінський) облік», перша частина якого відображає зв'язок із концепцією внутрішньогосподарського розрахунку, а друга – із концепціями управлінського обліку економічно розвинених країн. Цей термін трактується як система оброблення та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. Крім того, визначається самостійність підприємства щодо розроблення системи та форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій.

Норми Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» дістали своє логічне продовження та необхідну деталізацію у Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України. У ньому зазначено, що управлінський облік ведеться з метою забезпечення керівництва банку та його підрозділів оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією у встановленій ними формі для планування, оцінення, контролю й використання своїх ресурсів. Основною метою цього виду обліку є забезпечення внутрішніх потреб в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності і структури управління. Банки самостійно обирають метод обліку затрат та калькулювання собівартості послуг (робіт), визначають зміст внутрішньої звітності, а також терміни її подання в різні органи управління.

У вересні 2007 року Національним банком України затверджено «Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської

звітності в банках України» (Постанова НБУ № 324 від 06.09.2007 р. (далі Методичні рекомендації). Цей документ розроблено відповідно до вище проаналізованих положень нормативних актів та з урахуванням міжнародної практики з питань організації управлінського обліку та формування управлінської звітності в банках.

Методичні рекомендації визначають загальні методологічні підходи та принципи організації процесу формування фінансових показників управлінської звітності в банках України. Принциповим, на наш погляд, є те, що з формальної точки зору цей документ затверджено у формі рекомендацій. Таким чином, Національний банк не втручається у сферу внутрішнього управління комерційного банку, а лише рекомендує до впровадження певні методологічні та методичні підходи для оптимізації управлінського обліку та управлінських рішень. Зокрема, у пункті 3 розділу I методичних рекомендацій зазначається, що банки самостійно визначають межі та зміст управлінської звітності, яка формується залежно від обсягів діяльності та рівня розвитку банку, специфіки і складності його діяльності, інших факторів.

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженою Постановою НБУ № 280 від 17.06.2004 р. визначено, що рахунки 8-го класу відкриваються банками для ведення управлінського обліку та кореспондують лише між собою. Залишки за рахунками класу 8 не враховуються під час складання фінансової звітності банку.

Основним нормативним документом, що визначає рекомендовані підходи до структури управлінської звітності та порядку складання форм даного виду звітності є «Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України».

Зокрема, у розділі IV цього документа визначено основні підходи до формування управлінської звітності:

1. Управлінська звітність містить фінансові, операційні та інші нефінансові показники діяльності банку за різними *об'єктами управління*.

2. Формування управлінської звітності ґрунтується на даних управлінського обліку, ризик-менеджменту, інших служб.

3. Банку доцільно щонайменше 1 раз на місяць складати та подавати повний пакет управлінської звітності виконавчому органу банку.

4. З метою здійснення поточного управління ризиками та операційною діяльністю готуються спеціальні (щоденні, щотижневі, щомісячні) управлінські звіти.

5. Управлінська звітність повинна надавати можливість порівнювати фактичні дані із запланованими, перевіряти фактично досягнуті результати на відповідність установленій меті та цілям діяльності банку, вчасно виявляти значні відхилення, бути достатньою для проведення регулярного моніторингу основних показників діяльності.

6. Управлінська звітність відображає:

а) фактичний фінансовий результат (доходи, витрати, прибуток), фінансовий стан (активи, зобов'язання, розподілений капітал) і показники ефективності (зокрема розподілений капітал під ризиком (економічний капітал), RAROC) *за об'єктами управління*;

б) результати управління ризиками та управління активами і пасивами;

в) планові та бюджетні показники *за об'єктами управління*, а також відхилення фактичних результатів діяльності від плану, бюджету, внутрішніх лімітів, аналіз причин значних відхилень і надання оновлених прогнозів очікуваних результатів;

г) результати моніторингу стратегічних основних показників діяльності *за об'єктами управління*;

г) інші показники та результати діяльності, пов'язані з продажем банківських продуктів і послуг *за відповідними об'єктами управління* (наприклад, маркетингові цілі та результати їх досягнення; динаміка розвитку позиції банку (або певного центру прибутку) на відповідному ринку (щодо банківської діяльності загалом або відповідної групи продуктів, групи клієнтів); динаміка обсягів активів і пасивів банку; зміни переліку видів продуктів, створених банком, та динаміка обсягів їх продажу; аналіз клієнтської бази; результати розвитку каналів збуту тощо);

д) результати та ефективність управління матеріальними і трудовими ресурсами банку та їх аналіз.

7. Пакет управлінської звітності формується за ієрархічним принципом, тобто форми управлінської звітності найвищого рівня є найменш деталізованими; форми управлінської звітності нижчого рівня містять більш докладну інформацію стосовно відповідних *об'єктів управління*.

8. Керівництво відповідних *об'єктів управління* повинне одержувати інформацію щодо результатів їх діяльності, за які вони безпосередньо відповідають.

9. Вищим рівнем у структурі управлінської інформації є управлінська звітність, яка готується для виконавчого органу банку.

10. Банки повинні формувати управлінську звітність оперативно, наприклад, упродовж п'яти робочих днів після закінчення місяця.

11. Для розгляду та обговорення результатів роботи банку виконавчому органу доцільно проводити регулярні щомісячні засідання за участі представників фінансової та інших служб для надання додаткової інформації.

За результатами таких засідань ухвалюються відповідні заходи щодо усунення несприятливих відхилень від плану, устанавлюються терміни виконання таких заходів, формується оновлений прогноз можливого результату на кінець року (за потреби).

12. Органу управління банку періодично (щонайменше 1 раз на квартал) доцільно отримувати узагальнену управлінську звітність.

13. Інформація, що надаватиметься органу управління банку, повинна розкривати всі основні показники, наведені в пункті 6 розділу IV цих Рекомендацій, та забезпечити їх доступне й однозначне трактування.

Також зазначається, що управлінський облік може використовуватися для підготовки додаткової інформації для прийняття стратегічних управлінських рішень:

а) можливість реалізації інвестиційних проектів (інвестування в основні засоби та нематеріальні активи, асоційовані та дочірні компанії, відкриття філій та інші шляхи доставлення банківських продуктів тощо);

б) аналіз альтернативних варіантів діяльності банку: розроблення нових продуктів; оптимізація та моніторинг методики ціноутворення банківських продуктів; рішення щодо розвитку або припинення певних напрямків діяльності банку.

10.3. Рекомендації щодо складання управлінської звітності банками України

У пункті 3.2 Положення «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України», затвердженого Постановою НБУ № 566 від 30.12.1998 р., визначено перелік рекомендованих форм управлінської звітності та загальні підходи до їх складання:

- звіт про зміни в балансі;
- аналіз змін статей балансу;
- звіт про зміни доходів та витрат;
- аналіз змін доходів та витрат;
- зведений фінансовий звіт;
- звіт про зміни капіталу;
- аналіз відсоткової дохідності та збитковості;
- звіт про позабалансові ризики;
- звіт про активи, придбані для подальшого продажу (в якому передбачена вартість їх придбання та поточне оцінювання можливої ціни реалізації);
- звіт про зміни вартості портфеля інвестиційних цінних паперів;
- звіт про забалансові зобов'язання (у географічному, галузевому або іншому розрізі);
- звіт про прострочені кредити та інші активи (векселі тощо), розмір відповідних резервів та пояснень стосовно їх розрахунку. (Кредити та інші активи повинні бути оцінені без знижувальних коефіцієнтів, передбачених нормативними документами Національного банку);
- звіт про платоспроможність (достатність капіталу) та ліквідність.

У підпункті 3.2.2 цього Положення визначено два істотних аспекти складання управлінської звітності:

1. Формується шляхом корекції та деталізації фінансової звітності, наприклад:

- виключення залишків за взаємними розрахунками при консолідації;

- перекласифікація за суттю значних сум, що обліковуються на транзитних та технічних рахунках;
- корекція акціонерного капіталу та активів;
- корекція відповідності звітних періодів;
- виправлення помилок згідно з інформацією та поясненнями, наданими відповідними підрозділами.

2. Складається шляхом використання додаткових параметрів аналітичного обліку.

Ключовою ідеєю управлінської звітності є формування певної системи показників у розрізі об'єктів управління.

Відповідно до методичних рекомендацій (Постанова НБУ № 324 від 06.09.2007 р.) основними об'єктами управління банку вважаються *(визначення окремих видів об'єктів управління подивитись самостійно у пункті 4 розділу 1 Методичних рекомендацій):*

1. Види діяльності:

- комерційна діяльність – діяльність із залучення та розміщення коштів, надання послуг з обслуговування, не пов'язана з торговими операціями банку та управлінням активами і пасивами;

- торгова діяльність – діяльність з придбання або створення активів і пасивів з метою продажу в близькому майбутньому та/або для отримання прибутку від короткотермінових коливань ціни або дилерської маржі (торгові операції), а також діяльність із хеджування торгових операцій;

- управління активами і пасивами – діяльність банку щодо проведення фінансових операцій з метою підтримання ліквідності, оптимізації ризиків його комерційної діяльності, хеджування таких ризиків, коригування валютних позицій банку, здійснення операцій, що належать до інвестиційної та фінансової діяльності банку.

2. Центри відповідальності, які поділяються на центри витрат та центри прибутку. До центрів прибутку відносять підрозділи, що безпосередньо здійснюють банківські операції з клієнтами: кредитний відділ, відділ по залучення депозитів і т. д. До центрів витрат відносять інші підрозділи: службу безпеки, юридичний відділ, підрозділ інформаційних технологій і т. д.

Центр відповідальності – це організаційний елемент банку (сфера діяльності банку), у межах якого встановлено особисту відповідальність його керівника за показники діяльності, які він контролює.

Центр витрат – це центр відповідальності, керівник якого контролює витрати, що належать до цього центру .

Центр прибутку – це центр відповідальності, керівник якого контролює доходи, витрати та відповідні ризики (залежно від напрямів діяльності), що належать до цього центру. Центр прибутку забезпечує реалізацію (просування) банківських операцій і послуг на ринку.

3. Банківські продукти та їх групи.

4. Клієнти банків та їх групи.

Потрібно зазначити, що найбільш поширеними у вітчизняних банках є центри відповідальності, тоді як формування управлінської звітності у розрізі інших об'єктів управління (банківських продуктів та клієнтів) потребує значних фінансових і часових витрат, а також низки організаційних заходів.

Формування звітності у розрізі видів діяльності забезпечується автоматично шляхом розподілу центрів відповідальності між видами діяльності.

Основним критерієм, за яким підрозділ банку входить до центру прибутку, є його безпосередня взаємодія із клієнтами банку у процесі здійснення банківських операцій. Усі інші підрозділи, які безпосередньо не взаємодіють із клієнтами банку в процесі здійснення банківської діяльності, здебільшого належать до центрів витрат (табл. 10.2).

Таблиця 10.2 – Центри відповідальності банку

Центр прибутку		Центр витрат	
підрозділ банку	особливість управлінського обліку	підрозділ банку	особливість управлінського обліку
Департамент обслуговування корпоративних клієнтів	Може розглядатись як єдиний центр або декілька центрів прибутку у розрізі відділів (кредитний, торгово-фінансовий та ін.)	Департамент управління ризиками	Усі витрати розподіляються за центрами прибутку
Департамент обслуговування індивідуальних клієнтів (роздрібний)	Може розглядатись як єдиний центр або декілька центрів прибутку у розрізі відділів (кредитний, депозитний та ін.)	Управління маркетингу та реклами	Витрати розподіляються між відповідними центрами прибутку
Департамент із роботи з платіжними картками	Здебільшого визначається єдиним центром прибутку	Господарський відділ	Витрати розподіляються за іншими центрами відповідальності на основі нормативів та лімітів
Казначейство	Єдиний центр прибутку	Департамент безпеки	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
Департамент розрахунково-касового обслуговування	Здебільшого визначається єдиним центром прибутку	Юридичний департамент	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
Департамент валютних операцій	У більшості випадків визначається єдиним центром прибутку	Департамент інформаційних технологій	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
Філії та відділення	Кожна філія та безбалансове відділення розглядаються як окремий центр прибутку	Підрозділи управління банком	Належать департаменти: бухгалтерського обліку, фінансового планування, внутрішнього контролю. Їх витрати класифікуються як загальногосподарські та розподіляються за центрами відповідальності

Для того щоб формувати показники управлінської звітності у розрізі центрів відповідальності, **необхідно забезпечити адекватний розподіл між**

ними активів, пасивів, доходів, витрат. Це завдання здебільшого вирішується шляхом введення додаткових параметрів аналітичного обліку: розподіл активів та пасивів у розрізі центрів відповідальності здійснюється на основі визначення у системі управлінського обліку належності балансових та аналітичних рахунків до певного центру відповідальності.

Упровадження управлінського обліку за центрами відповідальності банку дає можливість вирішити цілий ряд актуальних управлінських завдань:

- 1) визначення фінансового результату діяльності окремого підрозділу;
- 2) проведення економічно обґрунтованого розрахунку потреби у працівниках;
- 3) удосконалення організаційної структури;
- 4) упровадження ефективної системи стимулювання працівників банку залежно від результатів їх діяльності;
- 5) підвищення продуктивності праці менеджерів центрів відповідальності;
- 6) розроблення бюджетів у розрізі окремих банківських продуктів і структурних одиниць банку та контроль за їх виконанням;
- 7) закриття низькорентабельних та збиткових відділень та філій та реструктуризація інших неефективних підрозділів банку.

При *розподілі відсоткових доходів та витрат між центрами відповідальності необхідно враховувати внутрішні взаємозв'язки між ними, що виникають у процесі внутрішньобанківського перерозподілу фінансових ресурсів.* Для визначення вартості фінансових ресурсів у процесі їх внутрішньобанківської трансформації використовуються трансфертні ціни.

10.4. Сутність та значення трансфертного ціноутворення у банку

Термін «трансфертне ціноутворення» на етимологічному рівні виражає ідею встановлення умовної ціни на традиційно безоплатний рух грошових коштів або матеріальних цінностей. Трансфертне ціноутворення використовується як у підприємствах реального сектору економіки, так суб'єктами господарювання, що займаються фінансовою діяльністю, зокрема банками.

Існують різноманітні підходи щодо визначення сутності трансфертних цін, зокрема, у методичних рекомендаціях НБУ (Постанова № 324) запропоновано таке визначення:

трансфертна ціна – внутрішньобанківська ставка, що здебільшого встановлюється з урахуванням ринкових індикаторів та використовується для розподілу відсоткових доходів і витрат між центрами відповідальності одного банку.

З'ясувавши сутність трансфертної ціни, доцільно проаналізувати методи її формування. Більшість дослідників виділяють три основні методи трансфертного ціноутворення: на ринковій основі, на базі витрат та договірні ціни

У таблиці 10.3 наведені основні методи визначення трансфертних цін, у межах кожного з яких застосовується ряд різновидів трансфертного ціноутворення.

Таблиця 10.3 – Класифікація методів трансфертного ціноутворення

№ пор.	Метод установлення трансфертної ціни	Сутність методу	Можливість використання в банках
<i>Методи розрахунку трансфертних цін для здійснення економічної діяльності всередині країни</i>			
1	На основі ринкових цін (market-based transfer prices)	Трансфертні ціни встановлюються на основі поточних ринкових цін	+
2	На основі витрат (cost-based transfer prices)	Трансфертні ціни розраховуються виходячи з рівня внутрішніх витрат, найчастіше використовується повна собівартість або змінні витрати	+
3	На основі переговорів (negotiated transfer prices)	Трансфертні ціни встановлюються у процесі переговорів менеджерів структурних підрозділів	-
4	Подвійне ціноутворення (dual transfer pricing)	Одночасно використовується декілька методів трансфертного ціноутворення, зазвичай поєднуються методи, орієнтовані на ринкові ціни та витрати	+/-
5	Математичні моделі	Трансфертні ціни розраховуються на основі економіко-математичної моделі	+/-
<i>Методи розрахунку та контролю трансфертних цін для здійснення міжнародної економічної діяльності</i>			
6	Методи традиційних угод (традиційні методи) (traditional transaction methods)	Методи трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін та внутрішніх витрат, адаптованих до умов міжнародної економічної діяльності	+
7	Методи прибутку від угоди (transactional profit methods)	Використовуються у разі відсутності даних для застосування традиційних методів, ґрунтуються на розподілі прибутку або чистої маржі	+/-

Наведена класифікація відображає ідею функціонального розподілу трансфертного ціноутворення у процесі економічної діяльності підприємства усередині країни та зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних фірм у складі транснаціональних корпорацій. Ми провели оцінювання можливості використання методів трансфертного ціноутворення в банках: «+» метод може застосовуватися, «-» метод використовувати недоцільно, «+/-» метод може застосовуватися з певними обмеженнями.

Оптимальним методом розрахунку трансфертних цін є орієнтація на ринкові індикатори (альтернативою є орієнтація на внутрішньобанківські

витрати). Для національної валюти ринковими індикаторами можуть бути: ставки за операціями з купівлі-продажу ресурсів на міжбанківському ринку, облікова ставка НБУ, ставки за операціями з ОВДП та ін.

Для іноземної валюти як ринкові індикатори часто використовують ставки міжнародних міжбанківських ринків:

1) за операціями в доларах США – Libor (London InterBank Offer Rate) – середньозважена ставка за операціями на Лондонському міжбанківському ринку;

2) за операціями в євро – Euribor (Euro Interbank Offered Rate) – середньозважена ставка за операціями між банками-резидентами країн Єврозони.

Систему трансфертного ціноутворення доцільно розглядати як сукупність восьми елементів, що постійно взаємодіють. До них належать: суб'єкти стратегічного управління, суб'єкти поточного управління, суб'єкти перерозподілу, методи, об'єкти, цілі, підсистема інформаційного та підсистема організаційного забезпечення (рис. 10.1).

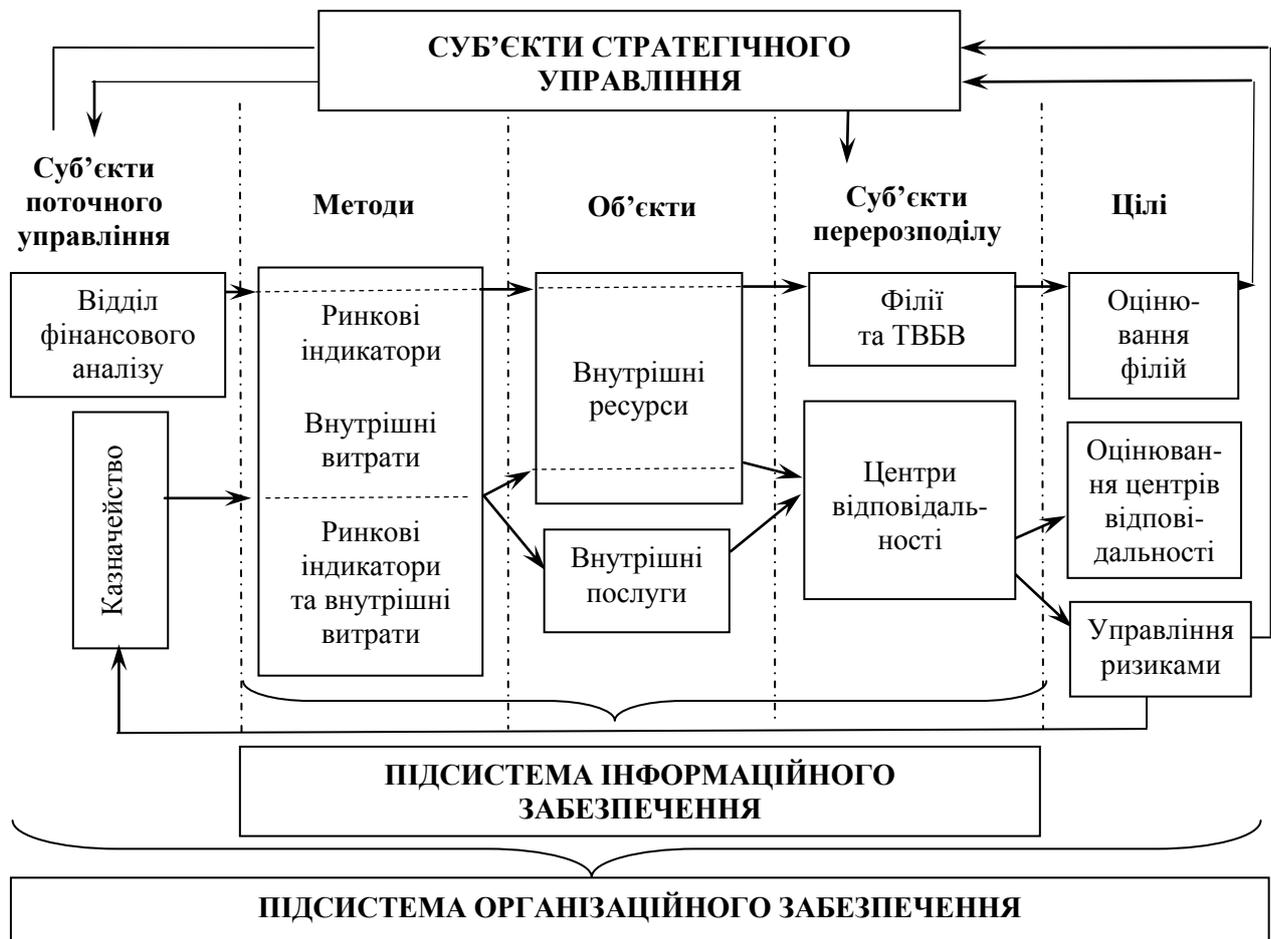

Рисунок 10.1 – Система трансфертного ціноутворення

Як бачимо з рисунка 12.1 основними цілями впровадження системи трансфертного ціноутворення є формування управлінської звітності щодо оцінювання ефективності центрів прибутку та управління ризиками банку.

Розділ II методичних рекомендацій НБУ визначає ключові принципи побудови системи трансфертного ціноутворення в комерційних банках.

Трансфертний результат є інформаційною основою для бюджетування, аналізу результатів та прогнозування діяльності центрів відповідальності та банку в цілому, а також для складання більшості форм управлінської звітності.

Для центрів прибутку банку складаються внутрішній баланс і звіт про фінансові результати, а також інші звіти.

Внутрішній баланс містить дані про активи й пасиви, що контролюються центром прибутку, зокрема ті, які умовно продаються (купуються) за трансфертними цінами.

Внутрішній звіт про фінансові результати містить дані про доходи, витрати та фінансовий результат, що належать до центру відповідальності, зокрема внутрішні відсоткові доходи і витрати, які виникають у результаті умовної купівлі-продажу ресурсів за трансфертними цінами.

Ці звіти забезпечують коректний аналіз фінансових результатів у розрізі центрів прибутку, що дає можливість менеджерам банку ухвалювати більш ефективні та об'єктивні управлінські рішення.

Одним із ключових елементів системи трансфертного ціноутворення є суб'єкти перерозподілу, тобто структурні підрозділи банку, внутрішні ресурси яких оцінюються і перерозподіляються на основі установлення трансфертної ціни. Як показано на рис. 12.1, існує два підходи до визначення суб'єктів перерозподілу: 1) спрощений, якщо ними є лише філії та безбалансові відділення (ТВБВ); 2) комплексний, якщо суб'єктами перерозподілу є всі структурні підрозділи, які в управлінському обліку віднесено до центрів відповідальності банку: філії, ТВБВ, департаменти, відділи, управління та ін.

Структурно-логічну схему процесу оцінювання результатів діяльності безбалансового відділення на основі установлення трансфертної ціни для чистого грошового потоку (*нетто-підхід*) наведено на рисунку 10.2.

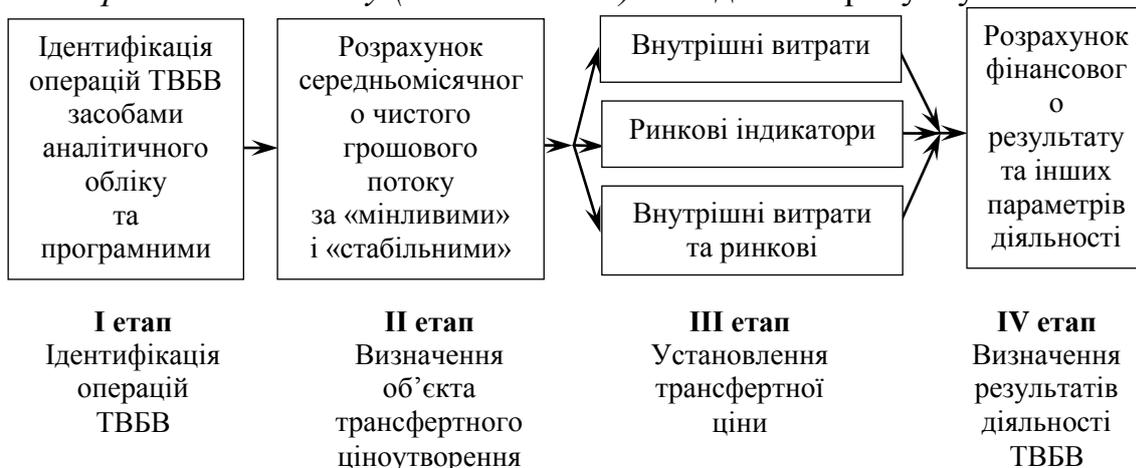

Рисунок 10.2 – Оцінювання діяльності ТВБВ на основі розрахунку трансфертної ціни чистого грошового потоку

Альтернативною методикою (рис. 10.3) є розрахунок трансфертної ціни для валового грошового потоку (брutto-підхід).

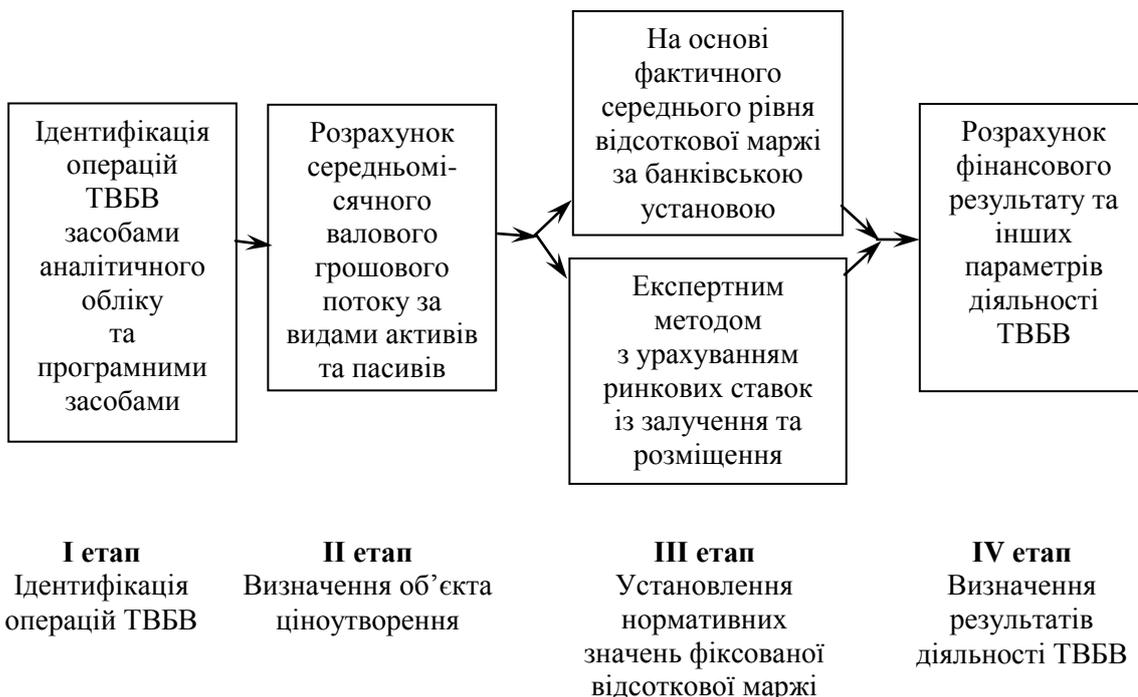

Рисунок 10.3 – Оцінювання діяльності ТВБВ на основі розрахунку трансфертної ціни валового грошового потоку (розподіл фіксованої відсоткової маржі)

Зазначений підхід полягає в тому, що безбалансові відділення банку одразу при залученні ними ресурсів безпосередньо продають їх за фіксованою відсотковою ставкою на відповідний, чітко визначений термін головній установі банку, а на період, коли вони використовують їх для здійснення своїх активних операцій, купують у головної установи банку теж за діючою на той момент фіксованою відсотковою ставкою. У цій системі фіксована відсоткова ставка, за якою купуються (продаються) ресурси ТВБВ, є синтетично розрахованою трансфертною ціною.

Однією з основних цілей упровадження системи трансфертного ціноутворення є підвищення ефективності управління ризиками банку (див. рис. 12.1). Це завдання може ефективно вирішуватися лише за умови упровадження комплексної системи трансфертного ціноутворення, орієнтованої на оцінювання діяльності усіх центрів відповідальності банку. Тобто трансфертні ціни повинні встановлюватись як за операціями філій та безбалансових відділень банку, так і за операціями інших структурних підрозділів банку. Комплексна система трансфертного ціноутворення дозволяє казначейству банку централізовано управляти такими фінансовими ризиками банківської діяльності: ліквідності,

валютним та відсотковим, а також мінімізувати податковий ризик. Зокрема, централізоване управління ризиками зумовлене необхідністю виконання економічних нормативів Національного банку.

Організаційні основи управління ризиками визначені методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України. У процесі побудови системи ризик-менеджменту значна увага приділяється розподілу функцій між спостережною радою та правлінням банку. Стратегію управління ризиками в банку визначає спостережна рада, а загальне керівництво здійснює правління. Правління банку є виконавчим органом банку, який відповідає за безпосередню організацію та реалізацію процесу ризик-менеджменту в банку, тобто за забезпечення виявлення (ідентифікації), оцінювання, контролю та моніторингу ризиків. Як зазначалось у попередніх темах, правління банку є основним суб'єктом стратегічного управління системою трансфертного ціноутворення. Воно визначає цілі її впровадження, використовує одержані дані щодо трансфертного результату центрів відповідальності для прийняття управлінських рішень, зокрема в аспекті управління банківськими ризиками.

Діяльність правління банку щодо управління ризиками на основі трансфертних цін здійснюється через організаційну підсистему трансфертного ціноутворення. Організаційна структура підлягає періодичному уточненню та вдосконаленню, оскільки на неї впливає ряд внутрішніх і зовнішніх факторів. У різних банках назви суб'єктів стратегічного й поточного управління системи трансфертного ціноутворення можуть дещо відрізнятися, але набір їх функцій та розподіл повноважень залишаються сталими.

Далі розглянемо методичні аспекти розрахунку трансфертних цін, що забезпечують ефективне управління основними ризиками банківської діяльності (таблиця 10.4).

Таблиця 10.4 – Вплив трансфертних цін на мінімізацію ризиків

Вид ризику	Передумова використання	Результат застосування
ліквідності	Значна диференціація за термінами	Управління розривами ліквідності
Відсотковий	Урахування параметрів банківських продуктів: строковість, спред переоцінки, контрактний грошовий потік	Мінімізація основних форм відсоткового ризику: переоцінки, зміни кривої доходності, права вибору, базисного
Кредитний	Забезпечення оцінювання величини кредитного ризику у структурі кредитної ставки	Відокремлення кредитного ризику від інших ризиків
Валютний	Диференціація за валютами	Управління валютною позицією
Податковий	Врахування вимог ОЕСР та вітчизняного податкового законодавства	Мінімізація ймовірності застосування санкцій податковими органами

У розрізі виділених ризиків наведено передумови використання трансфертних цін та результати їх застосування. Далі розглянемо конкретні методичні аспекти розрахунку трансфертних цін, що дозволяють управляти певними ризиками банківської діяльності.

Розглянемо такий приклад:

депозитний відділ залучив від фізичних осіб 8 млн грн за ставкою 17 % терміном 1 рік та продав їх казначейству за трансфертною ціною 20 %; потім казначейство продало ці ресурси за ставкою 22 % кредитному підрозділу, який потім надав кредит розміром 1 млн дол. на 5 років підприємству за ставкою 27 %.

Використання трансфертного ціноутворення дає можливість розподілити загальну відсоткову маржу обсягом 10 в. п. (27–17 %) між трьома підрозділами:

1) депозитний відділ отримує 3 в. п. (20–17 %) за роботу із залучення ресурсів;

2) казначейство отримує 2 в. п. (22–20 %) за управління ризиками (відсотковим, валютним, ліквідності), що виникають у процесі внутрішньої трансформації депозитів, залучених від ФО за ставкою 17 % сумою 10 млн грн з терміном 1 рік, у кредит, наданий ЮО за ставкою 27 % сумою 1 млн дол. з терміном 5 років;

3) кредитний підрозділ отримує 5 в. п. (27–22 %) за роботу з розміщення ресурсів та управління кредитним ризиком.

Трансфертна ціна для кожного окремого продукту повинна фіксуватися на момент його створення (або надання кінцевому (зовнішньому) клієнтові, або отримання від такого клієнта) і залишатися незмінною впродовж усього терміну дії цього продукту, за винятком продуктів із плаваючими ставками, де трансфертна ставка переглядається під час перегляду клієнтської (номінальної) ставки.

Трансфертні ціни доцільно диференціювати за термінами, валютою та іншими ознаками що, з одного боку, розширює можливості застосування цього інструменту, з іншого – ускладнює механізм трансфертного ціноутворення.

10.5. Загальна характеристика податкової звітності

Основи складання податкової звітності *регулюються главою 2 розділу II Податкового кодексу України* [7].

Податкова декларація, розрахунок, звіт (далі – податкова декларація) – документ, що подається платником податків (зокрема, відокремленим підрозділом у випадках, визначених цим Кодексом) органу контролю у терміни, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податкового зобов'язання або відображаються обсяги операції (операцій), доходів (прибутків), щодо яких податковим та митним законодавством передбачене звільнення платника податку від обов'язку нарахування та сплати

податку і збору, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку (*стаття 46 Кодексу*).

Основні вимоги щодо подання податкової декларації (розрахунку) визначаються *статтею 46 Податкового кодексу*.

Загальні вимоги стосовно складання та подання податкової декларації (розрахунку) визначено *статтями 48 та 49 Податкового кодексу* відповідно.

Стаття 50 регулює порядок внесення змін до податкової звітності.

Найбільший обсяг інформації в межах податкової звітності банки подають у декларації з податку на прибуток. Розглянемо більш детально організаційні аспекти формування податкової звітності за даним податком.

Порядок складання декларації з податку на прибуток банку регламентується Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.2015 № 897 [12].

Наказ № 897 виданий із метою забезпечення виконання нових правил з оподаткування, запроваджених з 1 січня 2015 року, у зв'язку з набранням чинності Законом № 71-VIII, якими передбачено, що об'єкт оподаткування визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку чи збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, що виникають відповідно до положень розділу III Податкового кодексу України (далі – Кодекс). Про основні положення нових норм в оподаткуванні податком на прибуток було раніше повідомлено листом ДФС від 29.01.2015 № 2707/7/99-99-19-02-01-17.

Затверджена Наказом № 897 **форма податкової декларації** з податку на прибуток підприємств передбачає:

1) уніфікація форм податкової звітності з податку на прибуток підприємств – замість **чотирьох окремих декларацій складається одна** (раніше страховики та банки складали за окремою формою);

2) просту та логічну структуру декларації, що дозволить платникові визначати свої податкові зобов'язання з мінімальними витратами часу;

3) значне скорочення кількості додатків до декларації – з 14 до 9;

4) наявність нового додатка РІ (різниці), в якому згруповані усі різниці, на які збільшується (зменшується) фінансовий результат, передбачені Кодексом із посиланням на відповідні норми;

5) можливість надання платниками інформації про контрольовані операції в рамках трансфертного ціноутворення за скороченою формою.

Банк також сплачує інші податки та збори, за якими складає відповідні декларації або розрахунки.

Навчальне видання

Савченко Тарас Григорович

ЗВІТНІСТЬ БАНКУ

Конспект лекцій

для студентів спеціальності
071 «Облік і оподаткування»
денної та заочної форм навчання

Відповідальний за випуск Т. Г. Савченко
Редактор Н. В. Лисогуб
Комп'ютерне верстання М. О. Леонова

Підписано до друку 10.03.2017, поз.
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 7,21. Обл.-вид. арк. 6,42. Тираж 20 пр. Зам. №
Собівартість вид. грн к.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.